

302.939

1951

MÚZEUMI HIRADÓ

II

MÚZEUMOK ÉS MŰEM-
LÉKEK ORSZÁGOS ≡
KÖZPONTJA *KÉZIRAT

1951

A szovjet muzeumok szervezete és profilozása.

A Szovjetunióban eltöltött egy hónapos tanulmányútam alkalmával a képzőművészet szervezetén kívül tanulmányoztam a muzeumok szervezetét és profilját.

Szervezet. A Szovjetunió muzeumi profiljukat tekintve képzőművészeti, történelmi-ismeretterjesztő és tudományos muzeumok. Ennek megfelelően a muzeumok mindegyik csoportja a megfelelő művészeti vagy tudományos közigazgatási szervhez tartozik.

A szovjet muzeumok jelentéktelen kivételektől eltekintve állami tulajdonban vannak. Moszkvában ilyen kivétel a város történetének és újjáépítésének muzeuma, amely nem is annyira muzeum, mint inkább kiállítás. Anyaga nagy részben kölcsönzött, vagy másolat. A történelmi rész mellett a hangsúly elsősorban az épülő új városon van, annak terveit, épületeinek makettjeit mutatja be. Moszkva város tulajdonában van még egy teljesen helyi jelentőségű kisebb szoborgyűjtemény, melyet kegyeletből nem olvastattak be a Tretyakov-Galériába, továbbá néhány emlékmúzeum, melyek nem tartanak köztársasági, vagy országos érdeklődésre számot.

Bár a szovjet muzeumok különböző közigazgatási szervekhez tartoznak, a terület tudományos egysége a Tudományos Akadémián keresztül biztosítva van. A tudományos tervek előkészítése nemcsak a megfelelő közigazgatási szerv, hanem a Tudományos Akadémia jóváhagyásával és ellenőrzésével történik. Ugyancsak a Tudományos Akadémia, illetve az egyes köztársaságok tudományos akadémiáinak egyeztető bizottsága hangolja össze a különböző muzeumok tevékenységét.

A Szovjet Tudományos Akadémia irányítása mellett tárgyalások vannak a Szovjetunióban egy az összes muzeumokat összefoglaló csúciszerv felállítására. Ennek a hiányát ottani vezető kártársaink látták és a közeljövőben egy ilyen fajta irányító szerv alakulása meg fog történni. A fejlődés tehát a Szovjetunióban is az egységes vezetés irányában történik.

Ezután rátérek az egyes muzeumi csoportok jellegére. Előre kell bocsájtanom, hogy képzőművészeti delegációban voltam, ezért elsősorban a képzőművészeti muzeumokat tanulmányozhattam. A képzőművészeti muzeumok dolgozói egységesen a művészeti dolgozók szakszervezetének tagjai. Ezen kívül a tudományos terület munkásai a területi képzőművészeti szövetség művészetirói és művészet-történeti szakosztályában is dolgoznak. A szövetségben való részvétel teljesen önkéntes jellegű, mégis szinte kivétel nélkül az egész terület részt vesz a szövetség munkájában. Ennek megfelelően a szövetségben belül a művészettörténészek között bizonyos szűkebb szakmaszerinti speciálalkalmazás és csoportosulás van. Természe-

tes, hogy az ujkori művészettel foglalkozó művészettörténészek legjava is részt vesz az archaeológusok és műtörténészek ottani szervezetének munkájában.

A képzőművészeti élet legfőbb szervezője és irányítója a Szovjetunió Képzőművészeti Akadémiája. A Képzőművészeti Akadémiának 40 képzőművész tagja, ezen kívül 32 művészettörténész levelező tagja van. A Képzőművészeti Akadémia az élő képzőművészet problémáinak kutatására és a hagyományok ápolása céljából Művészettörténeti és Művészetelméleti Intézettel rendelkezik. Ez az Intézet elsősorban a hazai művészettel foglalkozik, de számos munkát adott ki az egyetemes művészettörténet köréből. Az itt végzett kutatások eredményeit a szépművészeti kiadó /Iszkusstvo/ bocsájtja közre. A nálunk is ismert egyetemes művészettörténeti vonatkozású könyvek közül pl. Hazarev: "A bizánci festészet története" c. műve is itt jelent meg. A Képzőművészeti Akadémia művészettörténeti és elméleti intézete jelenleg két fontos munkán dolgozik. Az egyik munka a mi 150 éves bizottságunkhoz hasonló orosz művészettörténeti munkaközösség, a másik bizottság pedig négy kötetes művészettörténeti tankönyv megírásán fáradozik.

A művészettörténeti munkák másik részét a Tudományos Akadémia adja ki. Emellett a nagy muzeumok önálló kiadvállalattal is rendelkeznek. Ujabban azonban ezek a muzeumok is a két nagy művészettörténeti kiadóhoz kapcsolódnak, mert így kiadványaikhoz szubvenciót is kapnak. Az Eremitage legujabb kiadványait a Tudományos Akadémia finanszírozta.

A képzőművészeti muzeumok két fő csoportra oszlanak. Az egyik csoport az orosz és szovjet művészet muzeumaiból, a másik csoport az országon kívüli népek művészetével foglalkozó gyűjteményekből áll. Mindkét muzeum fajta jellegzetessége, hogy képzőművészeti és kulturtörténeti muzeum. Kivéétel csupán a Tretyakov Képtár. A képzőművészeti muzeumok e profiljának megfelelően természetesen az iparművészet teljes anyaga a muzeum raktáraiban, illetve kiállításain szerepel. Példának két muzeumot hozok fel:

1./ A leningrádi Eremitage. A muzeumnak 700 dolgozója van, közöttük 200 műtörténész és kulturtörténész. A muzeum tíz osztályra oszlik: 1./ Az ókori kultúrák művészete. 2./ Az ókori keleti kultúrák osztálya. 3./ Az antik kultúra osztálya. 4./ Orosz kultúra osztálya. 5./ Nyugateurópai művészet és kulturtörténeti osztály. 6./ Külföldi keleti népek művészete és kultúrája. 7./ A Szovjetunió keleti népeinek művészete és kultúrája. 8./ Érmészeti osztály. 9./ Tudomány- osztály fiatal muzeológusok képzésére. 10./ Tárlatvezetési osztály.

A felsorolt szervezetből kitűnik a muzeum és egyes osztályainak profilja. Az Eremitage kiállításáról röviden

a következőket mondhatom. A földszinten megfelelő architektúrális környezetben foglalnak helyet az antik művészet remekei. Különösen az antik kerámia van nagyszerűen képviselve. Megfelelő pánceletermekben, de mindenki számára mégis hozzáférhető módon kerültek bemutatásra a szkíta aranyakincsek. A népvándorláskori gyűjtemény jelenleg átrendezés alatt van. Időhiány miatt nem volt alkalmam az óskori művészetek kultúrájának és művészetének kiállítását megtekinteni, annyit azonban megtudtam, hogy az óskor anyagát általában kétfelé szokták osztani. A művészi értékek az Eremitage-hez, a többi emlék a megfelelő anyagi kultúra intézetéhez, vagy történeti muzeumokhoz tartoznak. Ez persze nem jelenti azt, hogy az anyag teljessége érdekében nincsenek olyan tárgyak a megfelelő gyűjtőhelyeken, amelyek szigorúan vett profilozás esetén a másik gyűjteményben kellene hogy helyet foglaljanak. A szovjet muzeológia e tekintetben nem merev, de nem is lehet merev, mert a muzeológia célja nem a profil, hanem az, hogy az emberi kultúra emlékeit megfelelő környezetben, összefüggéseiben mutassa be. Az Eremitage-ban hangsúlyt a művészeti jellegű emlékek, a történeti és egyéb gyűjteményekben az anyagi kultúra emlékei vannak. A szovjet muzeológusoknak az az álláspontjuk, hogy a művészet egyike a legősibb emberi tevékenységeknek, éppen ezért az óskor művészetének is helyet kell foglalnia az egyetemes emberi kultúrát bemutató képzőművészeti muzeumban.

Az Eremitage-ban az ókori kultúrák után a keleti képzőművészeti kultúrák bemutatása következik mintegy 150 teremben. Az emeleten az európai nyugati művészet kiállítását tekinthetjük meg közel 200 teremben. Ehhez a kiállításához a volt cári palota teljes épységben hagyott dísztermein és tróntermein át lehet jutni. Az első termekben néhány népvándorláskori tárgy után az európai középkor alkotásai láthatók. A emlékek egyre sokasodnak, elefántcsont faragványok, textilek díszes használati tárgyak, fegyverek, páncelek, a fémművesség és a kerámia legkorábbi alkotásai szerepelnek itt együttesen országok szerint csoportosítva. Ez a kiállítás kódexekkel, búrokkal, egyházi és polgári ruhákkal stb. szaporodik s így eljutunk kb. a 15. századig. Innen kezdve négy irányba lehet haladni: folyosón keresztül eljuthatunk az olasz művészet kiállítására, a németalföldi művészet /később flamand és holland részre szétválasztva/ kiállítására, a francia és németeknek a német és osztrák művészet kiállítására. Az egyes nagy európai kultúrák kiállításán a festészet, szobrászat és grafika mellett az iparművészet minden ága képviselve van. A kiállítási termek berendezésénél valamilyen anyagból súlypontot képeznek. Például van festészeti terem kevés szobrászattal, egy-két butorral, van terem, amelyben a szobrászat dominál, itt helyet foglalnak freskótöredékek, némi iparművészet, van azután terem, melyben az iparművészet dominál, ebben is akad egy-két kép, de főleg kisplasztikák és érmek, esetleg egy-egy nagyobb szobor a terem közepén. Ahol bizonyos anyagból igen nagy bőség van, ott oldal-

termek beiktatásával az anyagot igen gazdagon kiállítják. Így pl. a 16. századi olasz tereméből át lehet menni egy hatalmas terembe, melyben a 16. századi olasz majolika művesség remekei foglalnak helyet. Ebben a teremben is van néhány szobor és butor, a vitrinek fölött pedig hatalmas dekoratív festmények. A grafika általában minden teremben helyet kaphat, kis függönnyel ellátott tárlókban állítják ki, rendszerint festmények alatt, ritkábban a terem közepén. A terem enteriőrszerű kiképzését nem erőltetik, nem lakószobát formálnak a kiállítási termekből, hanem a szemléletességre, a kiállított tárgyak összefüggésének bemutatására törekszenek.

A Szovjetunióban kimondottan iparművészeti múzeum nincs. Vannak kisebb múzeumok, melyek bizonyos fokig hasonlítanak az iparművészeti múzeumokhoz. Ezeket a múzeumokat kulturtörténeti múzeumoknak nevezik. Ilyen pl. a Kreml Múzeum Moszkvában, mely a cári kincseket mutatja be eredeti környezetükben, ilyen az Állami Egyháztörténeti Múzeum, vagy az Állami Egyházművészeti Múzeum, mindkettő Leningrádban. Moszkva mellett áll egy Osztankino nevű 18. századi kastély, melyben a 18. században színelőadásokat és operákat rendeztek. Ez a kastély képzőművészeti, iparművészeti, színháztörténeti és hangszer-történeti anyagával együtt ma múzeum, mely teljes pontossággal mutatja be a 18. századvégi főúri kultúrát.

A képzőművészeti múzeumok berendezésére másik kitűnő példa a leningrádi Orosz Múzeum. Ez a múzeum négy nagy gyűjteményből áll. Az első: az orosz művészet a 11. századtól az Októberi Forradalomig. A képzőművészeti anyagon kívül magában foglal néhány kiemelkedő régészeti és iparművészeti tárgyat, vannak enteriőrszerű termei, főleg szobrászattal. A másik gyűjtemény Népművészeti Múzeum, mely a 16. századtól kezdve bemutatja az orosz népi művészetet, továbbá a mai szovjet népművészetet. Ebben a gyűjteményben falfaragások, textiliák, a kerámiai művesség, az ötvösség, a csontfaragás stb. emlékei vannak kiállítva. A harmadik gyűjtemény Néprajzi Múzeum, mely az orosz parasztság kulturáját mutatja be, hangsúlyal a képzőművészeti megoldásokra. /Ezen kívül a Tudományos Akadémia is tart fenn néprajzi múzeumot Leningrádon, mely elsősorban tudományos jellegű intézet. / Az Orosz Múzeum negyedik nagy gyűjteménye a szovjet kiállítás, melyben a képzőművészeti anyaggal együtt a szovjet iparművészet eredményei is láthatók.

Szándékosan nem beszéltem a Tretyakov Galériáról, melyben ezeket az elveket az épület szűkössége miatt nem lehetett megvalósítani. A Puskin-ról elnevezett Múzeum jelenleg nem működik, de régebbi kiállítása és készülő új kiállítása is az Eremitage-hoz hasonló elveket követ.

A képzőművészeti múzeumokban felirat ugyyszólván nincs, a tájékozódást kisebb nyomtatott szövegek nyújtják,

ezen kívül az egyes kiállításrészekről kiadott olcsó képes vezetők. Igen nagy számban működnek állandó tárlatvezetők, mind képzett muzeológusok - a múzeumok dolgozói - akiknek hivatali munkájuk csupán a tárlatvezetés.

Moszkvában a Vörös Téren áll a Szovjetunió Népeinek Történeti Múzeuma. A történeti múzeum épp úgy az összefüggések bemutatására, a vizuális oktatásra törekszik, mint a képző és kulturtörténeti múzeumok. A felirat itt is kevés, mivel a szovjet nép már jól ismeri a társadalmi formák fejlődését, és a történelmet. A múzeumi kiállításon a társadalmi formák fejlődésének bemutatásán belül az egyes kultúrák jellegzetességeit, összefüggéseit is kidomborítják. Az anyagot nagy bőségben állítják ki, melléje ahol szükséges magyarázatokat, rajzokat is készítenek, ezek azonban sokkal kisebb méretűek, mint a mi őstörténeti kiállításunk ábrái. Az anyag szemléletesebb bemutatására a kiállítási termek vitrin fölötti térségében, a falakon, hatalmas méretű festmények vannak, melyek az egyes társadalmi formák, vagy kultúrkörök életét jelentik meg. A festmények alatt a terem anyagához vágó idézetek vannak a marxizmus-leninizmus klasszikusaiból. A múzeum anyaga bemutatja az élet keletkezését, a majom emberré válását, az ősközösségek életét, a rabszolgatársadalom különböző kultúráit, majd a népvándorlás korát és az orosz államok kialakulásának eseményeit. Külön termet kaptak a koraközépkori kaukázusi kultúrák, a szkíták, krimi félszigetről előkerült görög és római emlékek. Azok a fontos tárgyak, melyek az Eremitage pánceletermekben vannak elhelyezve, galvanoplasztikai másolatban kerültek kiállításra. A görög és római teremben vázák, szobor töredékek, szarkofágok stb. is találhatóak, ezen kívül fontosabb épületek rekonstrukciói makettek segítségével. A termekben mindenütt finom utalás történik a korszak architektúrájára és díszítőművészetére, egykét oszlop, falfestmények, mozaikok másolatai teszik hangulatossá a termeket. Az orosz történelem eseményeinek, az orosz kultúra eredményeinek bemutatásánál is felhasználják a kiemelkedő építészeti emlékek motívumait a terem dekorálásában. Nagy térképek, vázlatok mutatják be az egyes államok fejlődését, háborúit, kereskedelmi kapcsolatait, stb. A kiemelt anyagi kultúra emlékei mellett templomok és épületek makettjei, kódexek, ikonok is nagy számban bemutatásra kerültek. Ezen kívül sok teremben forgatható képeskönyv is van, amely fényképben, írásban, részlet-térképekkel és irodalmi utalásokkal a további tájékozódást elősegíti. A későbbi termek nagy hangsúlyt fektetnek az új orosz állam kialakulásának történetére és hat helyiségben mutatják be Nagy Péter életét, az ország politikai, gazdasági és kulturális átalakulását. Külön termek foglalkoznak a társadalmi mozgalmakkal, az 1812-es nagy háborúval. A kiállítás jelenleg a dekábristák összeesküvésének dokumentumaival fejeződik be. Az egész múzeum gazdagon van ellátva képzőművészeti, iparművészeti és néprajzi tárgyakkal. Hiánytalanul tanulmányozni lehet az orosz festészet, szobrá-

szat, keramika, textilművesség, ötvösség, butorművészet történetét. A muzeum további termeit a forradalmi muzeum anyagának átvétele után fogják berendezni. - Rendkívül tanulságos muzeológiai szempontból a Lenin Muzeum, mely gazdag anyagával jeleníti meg Lenin életét, működését és óriási jelentőségét. A dokumentumok izléses és szemléletes elrendezésével, állandó filmelőadások beiktatásával igen kitűnő áttekintést adnak minden látogató számára.

Ezen kívül több helyi jelentőségű történelmi muzeum van Moszkvában, melyek a fenti elveket követik. A történelmi muzeumban történészek, művészettörténészek és kultúr-történészek dolgoznak.

A tudományos szakmuzeumok, melyek a Tudományos Akadémia vezetése alatt állnak, a végzett régészek és műtörténészek továbbképzését szolgálják elsősorban.

Külön ki kell emelnünk a Szovjetunió műemlékvédelmét. A szovjet nép megbecsüli és szereti történelmének építészeti remekait, ezért hatalmas összegeket áldoznak műemlékvédelemre. A templomok arany kupoláit nemcsak karbantartják, hanem kijavítják, új aranylemez borítással látják el, a falfestményeket, ikonokat, oltárokat stb. szakszerűen restaurálják. A restaurálásban a nálunk is ismert módszereket követik, a pótlások jól megkülönböztethetők az eredetitől, ügyelvén azonban arra, hogy ez a különбözés ne zavarja meg az esztétikai hatást. A műemlékvédelmet külön központi bizottság, a műemlékek főfelügyelősége végzi, mely szintén a minisztertanács egyik szerve. Ez az intézmény a Tudományos valamint az Építészeti Akadémiával is kapcsolatban áll. Nagy gondosságot és pontosságot találhatunk a muzeumi raktárak területén is, ahol a leg korszerűbb raktározású módokat alkalmazták.

A Szovjetunióban igen nagy gondot fordítanak a művészettörténészek és régészek képzésére. Az egyetemen a műtörténészek öt éven át egyetemes műtörténetet tanulnak, ezen kívül orosz és szovjet műtörténetet, valamint a keleti népek művészetének történetét. Ezeket a tanulmányokat kiegészítik a tekintélyes számban szereplő ideológiai-filozófiai, történelmi és irodalomtörténelmi órák. Az egyetem elvégzése után a műtörténész, archaeológus diplomamunkáját készítve valamelyik muzeumnál, vagy tudományos intézetnél teljesít szolgálatot. Szolgálatának fő tárgya disszertációjának megírása, a muzeumi munka megismerése, a tudományos módszerek gyakorlati elsajátítása. Ezen idő alatt ösztöndíjat élvez. A diplomamunka elkészülte után helyezik el a műtörténészeket muzeumoknál, tudományos intézeteknél, vagy művészeti szerveknél. Az élő művészettel való kapcsolat elmélyítése céljából a műtörténészek festeni és rajzolni tanulnak, továbbá a kritikai módszerek elsajátítása céljából két éves kollégiumuk is van.

A szovjet muzeológia szoros kapcsolatban áll az élet-

tel, harcoss fegyvertársa a szocialista kultúra többi munkásának. A szovjet muzeológusok nemcsak szakmai és elméleti felkészültségükkel, hanem hazájuk és népük iránti szeretetükkel példaképpül kell hogy álljanak a magyar muzeológusok előtt. Szükséges, hogy őket követve mi is résztvegyünk teljes erőnkkel, lelkesedésünkkel szocialista kulturánk építésében.

Budapest.

Végvári Lajos.

KIÁLLÍTÁSOK.

Biró Lajos Emlékiállítás az Orsz. Néprajzi Múzeumban.

Az "Európa-kivüli népek osztálya" a magyar tudomány haladó hagyományainak felelevenítése és ápolása jegyében a nagy magyar természettudós és ethnografus, Biró Lajos halálának huszadik évfordulójáról emlékezett meg külön kiállítás keretében. Biró nevét elsősorban hét évig tartó melanéziai tartózkodásának gazdag tudományos eredményei tették ismertté és idáig elsikkadtak életművének azok a részei, amelyek korának tudományosságát messze felülmuló haladó gondolkodását, humánus magatartását és a gyarmati elnyomás alatt élő bennszülöttek iránti szolidaritását példázzák. A magyar tudományosság büszke arra, hogy Biró ebben a tekintetben azonos elmélettel rendelkezett a mult századi orosz néprajztudomány nagy egyéniségével N. N. Mikluhó-Maklájjal, aki szintén melanéziai tapasztalatai alapján szállt szembe a gyarmatosítók törekvéseivel és állt ki a bennszülöttek védelmében.

A kiállítás Biró Lajos tevékenységét az óceániai kutatástörténet keretében helyezve vizsgálja meg. Megmutatja, hogy a XVI. század legendás "Terra Australis"-a a többi földrészekhez viszonyítva csak későn, a XVIII. század folyamán, elsősorban Cook utazásai nyomán vált főbb földrajzi és néprajzi vonásaiban ismertté Európa előtt. A precíz tudományos kutatás csak a XIX. század második felében indult meg és ebben az orosz N. N. Mikluhó-Maklaj járt az élen, aki a melanéziai ősközösségi társadalmat még érintetlenül megtalálta. Biró Lajos 20 év múlva kutatott ugyanazon a területen és neki már a gyarmatosítás hatását is módjában állt lemérnie. Kettejük tevékenysége a természettudományban és a néprajzban olyan jelentős volt, hogy koruk irodalma alapvető forrásokként használta munkáikat.

A két kutató tevékenységének összehasonlítása után a kiállítás Biró Lajost mutatja be a bennszülöttek között és idezi klasszikusan világos kijelentését: "...nincsenek már ma napság vademberek, még kevésbé vadnépek. Ezek a kifejezések csak nemtudásunkat és előítéleteinket igyekeznek tetszetős ki-

fejlesztésekbe burkolni. Igenis lehet szó másféle műveltség-ről, állíthatunk fel benne fokozatokat, de nem humánus és nem helyes tőlünk, hogy ha az európai műveltséget csak azért igyekeznénk magas polcra állítani, hogy az alantabb-állókat meg se lássuk. Az igazság az, hogy az emberi fejlődés törvénye nemcsak a mi társadalmunkra nézve érvényes, hanem a föld bármely félreeső részében levő emberekre is". Ezután Biró Lajos életrajzával ismerkedik meg a látogató, majd tudományos tevékenységével. Gyűjtései nyomán közel 2.000 új állatfajt fedeztek fel; ezek közül több mint loo-at róla nevezett el a tudomány. Melanézia néprajzi gyűjtése kb. 10.000 darabból áll. A kiállítás izelítőt ad természet-tudományi gyűjtéseiből, bemutatja jegyzeteit, életére vonatkozó személyi okmányait. Ezek között legérdekesebb kinevezési okmánya, melyben az 1919-es Tanácsköztársaság az addig méltatlanul mellőzött "Biró Lajos elvtársat" muzeumórré nevezte ki a VI. fizetési osztályba.

A Csendes-óceán szigetvilága. /Melanézia népei a gyarmatosítás előtt és ma./ Az Orsz. Néprajzi Múzeum új kiállításának másik része. elsősorban Biró Lajos gazdag anyagára támaszkodva - bemutatja Melanézia népeinek gyarmatosítás előtti életét és dokumentálja a századfordulótól kezdve egyre intenzívebbé váló gyarmati elnyomást és kizsákmányolást.

Melanézia népei a gyarmatosítás előtt és a gyarmatosítás küszöbén az ősközösség társadalmi rendjében éltek, mely csak néhány helyen indult beomlásnak. Kulturájuk ennek megfelelően kőkori kultúra, mely legfőbb termelőeszközei anyagául a követ, obszidiánt, kagylót, csontot, fát használta fel. A kiállítás bemutatja a pattintás és a csiszolás, valamint a kagylófurás jellegzetes technikáját, majd a földművelés eszközeit és módszerét. Az élelemszerzés legfőbb formájaként szereplő földművelés mellett a kis korallszigeteken és a partmenti falvakban a halászat a legfontosabb tevékenység és a halászszerszámok gazdag változatossága bizonyítja a bennszülött halászok ügyességét, a halászhoz szükséges ismeretek magas fokát. Külön vitrin mutatja be egy különös és csak a Csendes óceánra jellemző eljárásukat, a halászsárkányal történő halfogást. Ezt csak a csőrös csuka halászata alkalmával használják és az eszköz elterjedése is a hal elterjedésével egyezik meg.

A fegyverek és a férfiak ünnepi viseletének bemutatása után a kiállítás második terme a használati eszközök-höz járuló gazdag diszitó művészetet, hangszereiket, maszkjaikat és szobrászatukat mutatja be. A kiállított gazdag ényag a diszitmények változatosságával, a kidolgozás finomságával és aprólékosságával a bennszülötteknek nemcsak fejlett művészi érzékét, dokumentálja, hanem bepillantást enged kultuszaik, vallásuk tárgyi világába is. Együttal pedig bi-

zonyítja azt is, hogy nem állati színvonalon élő vadakkal állunk szemben, hanem fejlődésükben bár visszamaradt, de a fejlődésből ki nem rekedt, a további fejlődés alapjául szolgáló potenciális képességekkel rendelkező embercsoportokkal.

Az így bemutatott ősközösségi világba tört be 1884-től kezdve az európai gyarmatosítás. Ez a korszak /1884-1900/, melyet Lenin a legfőbb európai államok expanziója korszakának nevez, Melanézia teljes felosztásához vezetett. A gyarmatosítás ekkor csak területek szerzésére törekedett, így egyedüli céljának a bennszülöttek pusztítását tekintette. Ezt a tendenciát dokumentálja Biró Lajos egyik naplójegyzete, amely a német imperialisták vérengzéséről számol be. A századfordulótól kezdve a gyarmati kizsákmányolás módszerében is változás következett be. Az ültetvények rohamos kiterjedésével, aranybányák felfedezésével Melanézia gazdasági jelentősége is megnövekedett. Ezzel párhuzamosan emelkedett a bennszülött munkásszükséglet is és a gyarmati hatóságok a "közvetett kormányzás" látszatra új, lényegében azonban a régivel azonos módszereihez folyamodtak. De a bennszülöttek pusztulását az imperializmus így sem tudta megakadályozni és évről-évre nagy területek váltak lakatlanná. Ezzel párhuzamosan megindult azonban a melanéziai munkásosztály kialakulása is és ez a munkásosztály az itt élő kínai, hindu, vietnami munkások támogatásával már megkezdte szervezett harcát elnyomói ellen a szabadságért.

A kiállítás technikai kivitelezéséből egy ujitást említhetünk meg: a vitrinekben a szöveget egy 30 x 30-as üvegtáblára irtuk, a szövegben a kiállított tárgyak sorszámával ellátva szerepelnek, ezt a számot pedig a tárgyak mellett barna fagomb-alátétten helyeztük el.

A kiállítást 1951 május 5-én 12 órakor Pogány Ö. Gábor a MOK elnökhelyettese nyitotta meg ünnepélyes keretek között.
Budapest. Bodrogi Tibor.

Az Országos Iparművészeti Múzeum kerámia kiállítása.

A néző legelőször megismeri minden agyagféleségnek a kaolinnak is - geológiai őstét a földpátot. Ezzel kapcsolatban felvilágosítást kap a kerámia technológiájára vonatkozólag. Látja az edény feltételezett keletkezését, ásványokat, amelyekből az ember a kerámia tárgyak mázát készíti, végül pedig megtudja, hogy a kerámiafélék sokféleségéből melyik ágakkal ismerteti meg a kiállítás.

Elsőnek a kerámiával kapcsolatban az őstársadalomról kap képet és technikai összefüggésből kifolyólag itt ismeri meg a népvándorlaskor edényeit. Egy népi fazekaskorong, valamint a

falusi fazekas munkamenetének fényképben és tárgyi bemutatása viszi tovább a nézőt a rabszolgatársadalom kerámia művészete felé. Egyiptom, antik Görögország, Római-birodalom és az iszlám kultúrák művészetének bemutatása változatos anyagon, utalással a korán megjelenő kínai hatásra.

A középkor jelentéktelenségbe süllyedt edényei után a közkelet által fokozatosan közvetített magasabbfokú technika állomásai Bizánc, Orvieto, majd a nagy reneszánsz olasz műhelyek pompázó darabjai láthatók. A franciákat Falissy egyedülálló művészete képviseli és egyéni szigetként jelennek meg a rajnai kőcserépkorsók is.

Az iszlám kultúrát a feudalizmusban a törökség képviseli, a spanyol mór művészete egy késői lüszteres tál és a magyarországi törökhódoltság edényei után a Habánok magas művészete zárja le a sort.

Ugyanebben a teremben láthatók antik kerámia épületdíszek, padlócsempék, XIV. sz. XVII. századig keleti és nyugateurópai falicsempék, valamint a kályhacsempéknek kialakulása a XV. századtól a XVII. századig.

A természet világtérkép zárja le, amelyen fel vannak tüntetve a jelentősebb kerámia központok más-más színnel jelölve az agyagkészítmények előállító helyeit, ugyancsak a porcellán, keménycserép és kőcserép műhelyeket.

A XVII. században egyre élénkebbé váló távolkeleti hajózás révén erősödő kínai befolyást, amely döntő hatással van Európa kerámiaiparára, a kék-fehér Ming porcellán és ennek hatására a németalföldi Delftben készült kék-fehér fajánszok párhuzamba állítása kívánja érzékeltetni. A kínai hatás nyomán felfedezett európai porcellán indulását a meissenai gyár korai készítményei vannak hivatva bemutatni.

Egy terem, amely a XVIII. század kerámiáját foglalja magában barokkos keretben a századra jellemző két kerámiaanyagot a porcellán és a fajánszok párhuzamát tárja a néző elé. Mindkét anyagot alkalmazásában is igyekszik megjelentetni, mint csillárt, falikart, kályhát stb. Egy-egy terített asztal élénkíti a képet.

A XIX. század kerámiaágaztságát külön terem tárja a néző elé. Változatos formák, színek, díszítések, mázak számos manufaktúra terméke van itt képviselve. Külön jelentős csoport jut a franciás hatású de pártlan egyéni báju magyar műhelyeknek. A korra jellemző, egy-egy méretben is jelentős mestermű sorozat egészíti ki e terem látványosságait.

A kiállítás utolsó terme Herenddel kezdi a XX. századba átvezetni a nézőt. Japán, Skandinávia műhelyei után megjelennek az egyéni keramikusok, iparművészek alkotásai is és napjaink magyar keramikusaihoz a pécsi Zsolnay gyár remekművei visznek.

A Szovjetunió jelenlegi kerámiáit csak fényképdokumentációban nyújtja a kiállítás. Szkematikus ábrázolást ad fogalmat a világ legnagyobb porcellánvázájáról, amely 2 és fél méter magas, 71 cm. átmérőjű a Leningrádi Lomonoszov porcellángyárban készült 1946-ban.

A látogató külön tárlóban filmszerűen végigkísérheti fényképen és tárgyi bemutatáson a herendi gyár mai munkaménetét é kaolintól a százlevelű rózsáig. Szemmel kísérheti mennyi technikai és technológiai tudást igényel amíg egy porcellán szobrocska színesen kiégetetten a szeme elé kerül.

Megismerteti a nézőt egy eddig kevésbé ismert kiváló magyar tudóssal Wartha Vincével, annak nemzetközileg is fontos tudományos munkásságával.

Egyszerű különböző színekkel felvetett diagrammok, rövid tájékoztatók teszik a néző előtt világossá és érthetővé a sok kerámiaféleségnek egymáshoz való kapcsolatát illetve különböző voltát.

A különböző kerámiaféleségek az egész kiállításon végig egy-egy színnel vannak megkülönböztetve: a fajánsztergyat pirossal, a keménycserepet sárgával, a kőcserepet zölddel jelölték. Ezáltal számos unalmassá válható feliratot takarítottak meg.

Az Országos Iparművészeti Múzeum textil-technika kiállítása.

A kiállítás címe textiltechnikák, amelynek értelmében a még ma is köztudatban lévő, eredetileg több évszázaddal ezelőtt kialakult textilkészítési módokat mutat be.

Minden textilművesség alapját, a fonalelőkészítését a kenderből, népünk eszközeivel és munkamódjával mutatja be, ugyanúgy a szövés kezdetleges formáját is háziipari népi szövőszék van hivatva elmagyarázni. E két eszközcsoport között feliratokról tudja meg a néző mi a textília fogalma, mi annak nyersanyaga, továbbá azt is, hogyan alakult ki a kezdetleges népi eszközökből és munkamódokból a modern gyáripár gépi termelése.

A helyiség másik oldalán a különféle festő eljárások vannak elmagyarázva tárgyi és fénykép bemutatással. Ezek ugyanis a legegyszerűbb textil díszítési módok. Batik, ikat, plangi tengerentúli népi festődíszítések után az indiai nyomótechnika, majd faducokkal az európai kékfestés, színesnyomás, egy módli után pedig már napjaink filmfestő és hengernyomódíszítés módjait látjuk vázlatos szemléltetéssel. Mellette mindjárt a megfelelő eljárással készített modern anyagok is. Ez az első eset hazánkban, amikor egy művesség seregszemléjében műtörténeti ritkaságok mellett megjelenik a jelen ipari termék is.

A szövés ismertetése nagy fali diagramban folytatódik,

amely érzékeltetni kívánja, hogy a szövőszéken a lánc és vetülékszálak különféle keresztezése, kötése folytán, hogyan alakulnak ki a különféle textília csoportok, vagyis, hogy a kiállítás további folyamán bemutatott anyagok szövőtechnikailag egymással milyen rokonságban vannak.

Mint a szövésfajták egyik legegyszerűbbike jelenik meg a gobelin. Először mint egyiptomi kopt ruhadisz töredékek, majd töredékes formában Pász indiánjai által készítve. Az európai megjelenését ennek a technikának három különböző korból és területről származó négy falkárpit képviseli. A technika távolkeleti változatát kínai anyag illusztrálja.

Fejlettebb fokú szövéstechnika már a mintás vászon és a kettős szövetanyag bemutatása. Ezzel kapcsolatban utalás a textiliák készítési módjára a középkorban a készítő társadalmi helyzetére.

A selyemszövés elterjedésének történeti ismertetése után annak különféle művészi termékeinek bemutatása következik. Elsőnek az azonos fonalnak a szövéstechnika által történő mintázásának magyarázására a damaszt különböző változatai a kora bizáncitól a gyári selyem és lendamasztig. Utána a már eltérő színű fonal illetve fémszálak diszú szövőtechnika változatai következnek, a brokát, majd a selyemszövés egy különleges fajtája a bársony alakjában, majd az összetett technikájú bársonybrokát. Az anyagok mellett fényképek mutatják a használati módot s feliratok közlik az anyagra vonatkozó társadalmi háttérrel.

A szövéssel diszitett anyag után jön egy újabb diszítési mód: a himzés selyem és bársonyhimzés, domboruhimzés, rátétes technika és vászonhimzés.

A himzésből levezetve a csipke keletkezése. A rececsipke, a varrott csipke, végül a vászontechnikából adódó vert csipke.

Az egész kiállításon keresztül mindenütt egy-egy korabeli ruhadarab jelenik meg, a megfelelő anyagból, vagy egyéb használati tárgy. Egy-egy technikát minden új előfordulás alkalmából egy kb. harmincszoros nagyításnak megfelelő eredeti modell tesz a látogató számára érthetővé, emellett rajzban ott van a szövésmód szkematikus ábrázolása is.

Az utolsó terem a keleti szőnyegművészetet mutatja be; a csomózott, himzett, szőtt változataiban. A csomózott szőnyegkészítés munkamenetét egy szövőszék a felvetett megkezdett munkával, a többiekénél a felnagyított modellek és szkematikus rajzok adják a technikai magyarázatot. A szőnyegek használatát a múltban fényképanyag dokumentálja.

Az egyes technikák történeti bemutatásánál vagy fényképben, vagy tárgyban ott van a mai gyárpar hasonló technikájú készítménye is.

A Kiskun Múzeum állandó kiállítása./Kiskunfélegyháza/

1951. március 15-én ünnepélyes keretek között nyitotta meg Pogány Ö. Gábor elnökhelyettes a Kiskun Múzeum állandó néprajzi és történelmi kiállítását. A megnyitáson résztvevő több mint 600 főnyi közönség soraiban ott voltak a Párt, a Járási és Városi Tanács vezetői, a tömegszervezetek, iskolák, üzemek kiküldöttei. Teljes létszámmal vonultak ki a nevelőtestület tagjai bizonyítván azt, hogy a múzeumot nevű munkájukban ők is fontos segítőtársnak tekintik.

A megnyitás rövid kulturműsor keretében zajlott le. A megyei kulturverseny győztes DISZ énekkara szovjet és magyar művészek alkotásaiból adott tartalmas izelítőt. A malomipari dolgozók elhelyezték a szélmolnár cég ládáját. A Városi Tanács alelnöke örömmel vette tudomásul, hogy az 1945 óta elzárt múzeum feltámadt és új kiállításával a szocialista kultúra építéséhez harcos munkával járul hozzá. "Mi eddig múzeummunkában egy raktárt láttunk, amit por lep és csak helyet foglal. Most értjük meg, milyen erő van a holt tárgyakban, ha azokat életre ébresztik. A portól, rozsdától megtisztított vasdarab is életszerűen varázsolja elénk történelmünket. Elmondja a múlt keserveit és utat mutat a boldog holnap felé. Köszönetünket fejezzük ki a Múzeumi Központnak, aki ezt lehetővé tette és azoknak a múzeumi dolgozóknak, akik élve a lehetőséggel ezt a kiállítást elkészítették".

Az 1902-ben alapított múzeum valóban a holt tárgyak temetője volt. Senkinek sem volt érdeke, hogy napvilágra kerüljenek azok az eszközök, amelyek egy korábbi élet küzdelmeit mutatják be, nehogy a szemlélő saját életének kizsákmányolt céltalanságát fedezze fel. Most, az ötéves terv múzeumpolitikája tette lehetővé, hogy ezt az állapotot megváltoztassuk és átadjuk a múzeumot Kiskunfélegyháza dolgozóinak. A régen nevetve említett "múzeumot" ma fiatalok, öregek állandóan látogatják.

A kiállítás tulajdonképpen ismertetése előtt érdemes kissé beletekinteni a kiállításrendezés menetébe is. Az eredeti terv az volt, hogy ebben az évben Kiskunfélegyházán csak ideiglenes jellegű kiállítás nyílik meg. A takarékosági szempontok figyelembe vételével azonban lehetővé vált, hogy az ideiglenes néprajzi kiállítás helyett állandó jellegű állítsunk be, amelyet történelmi kiállítással egészítettünk ki. A hét teremből álló kiállítás rendezésére az utasítást 1951. február 7-én kaptuk meg, melyben a nyitás március 15-re volt kitűzve. Ez idő alatt kellett elkészíteni a forgatókönyvet, a kiállításra szánt anyag restaurálását elvégezni és a kiállítást megrendezni úgy, hogy a rendelkezésünkre álló, a többi kiállítás költségeihez képest legminimálisabbnak nevezhető összegből megvalósítást is érthessünk el. Ez az utóbbi egyéni elhatározásunk volt.

Amit elhatároztunk, sikerült megvalósítani. Időben készen lettünk és költségvetésünkhöz mérten jelentős megtakarítást értünk el. Ezt lehetővé tette az, hogy a rejtett tartalékokat felhasználtuk, igénybevettük a háboru előtt használatatlannak minősített nyersanyagot. A korábban elkészült muzeumi kiállítások technikai megoldásait oly módon egyszerűsítettük tovább, hogy lehetőleg jobb megoldást kevesebb kiadással érjünk el.

A kiállítás ismertetése előtt még meg kell említeni a forgatókönyv elkészítésének szempontjait is. Alapgondolatunk az volt, hogy még a rendezés megindulása előtt a kiállításra kerülő tárgyköröket egy-egy dolgozat formájában feldolgozzuk. A kész munka megvitatása után készítjük el a forgatókönyvet. Ebben bevezetésképpen közöljük a dolgozat tartalmát, amelyet három hasámban a kiállítás részletes felosztása követ. Ez nagyon használhatónak bizonyult, mert az előttünk álló teljes egész tette lehetővé a kevés szöveg, több rajz alkalmazását és a tárgyak életszerűbbé tételét. A forgatókönyv elkészítésénél kötött minket az a körülmény, hogy termeink egymástól teljesen különállók. Ez bizonyos mértékig azonban megkönnyítette a rendezés munkáját. Minden egyes teremben kerek egész kép bemutatására kényszerítette a rendezőket. Ezáltal sikerült elérni, hogy bár bemutatunk kisparaszti halászatot, szélmolnárságot, kosárkötést, fésűmesterséget, lakásberendezést, a kiállítás mégsem széteső.

Kiállításunk két főrésze oszlik: a földszinten elhelyezett börtön és az emeleten megrendezett néprajzi kiállításra. A börtönügyi kiállítást a régi börtön siralomházában és a porkoláb hajdani szobájában helyeztük el. Az egyik helyiségben az elnyomott jobbágy megfenyítésére, megszégyenítésére használt tárgyakat, a másikban pedig a régi világ büntetőeszközeit állítottuk ki. Szégyenoszlop, szégyenpad, szégyentábla, nyakkaloda, kaloda, deres, pandurfelszerelés és a betyárvilág emlékei után a hüvelykprés, kinzópad, keréketörő szerszám, akasztóvas, hóhérpallos, fővesztőszék, bilincsek, rabmunkák mutatnak rá a XVII-XVIII-XIX. század borzalmaira.

A néprajzi kiállítás nyolc főrészből áll. Ebből ötöt a rendelkezésünkre álló termekben, hármat pedig falitárlókban a folyosón oldottunk meg. A szöveg hosszúságát azáltal sikerült csökkentenünk, hogy a bevezető és a befejező szövegre fektettük a főszólyt. A tárgyak mellett csak a nevet jelöltük meg. Azok használatát azonban leírás helyett rajz érzékelteti. Ahol ez a megoldás nem volt lehetséges, ott súlypontokra osztottuk anyagunkat és ennek megfelelően az egyes súlyponti egységeket láttuk el bevezető szöveggel.

A szélmalomkiállítást Szalay Gyula a muzeum alapítója emlékének állítottuk. Részben az ő kéziratban rákamaradt munkája alapján készítettük el. A főtémát egyedül

állítottuk ki. Olyan keretbe helyeztük bele, amely a szemléléssel kellő módon érzékelteti a fejlődést, amelyen keresztül az őrlőkötőt eljutottunk a modern villanymalomig. Ugyanitt mutatjuk be az eszközök fejlődésével kapcsolatos munka könnyebbédését, -amellyel együtt járt az emberi erő kihasználásának változása is. Az őrlőkötőn az emberi erő teljes kihasználásával is csak kevés és rossz minőségű árut termeltek. A kézimalomhasználatával kisebb erővel már nagyobb mennyiséget őrlöttek. Nagy fejlődési fokot jelent az emberi erő kikapcsolása és idegen hajtóenergia felhasználása. A vízi és szárazmalmok helyét gazdasági okokból foglalták el a nagyobb mennyiségű őrleményt előállító szélmalomok. Tulajdonosaik, a szélmolnárok oly nagy számban éltek városunkban, hogy a XIX. sz. közepén céhbe tömörültek. A hollandi típusu malmok magyar típusúvá alakultak át. Újabb alakuláson mentek keresztül a gőzmalom megindulásával, melyek versenyre kényszerítették a szélmolnárokat. A versenyt nem bírták. Szélmalmaink darálómalomká alakultak át. Ma már a gőzmalomok is eltűntek városunk területéről és helyüket a villanyerőre berendezett malmok foglalták el.

A szemben levő helyiségben a paraszti tőgazdálkodás kialakulását mutatjuk be. A régi, több ezer holdas nagytavakat a századforduló idején lecsapolták. Ezeken külterjes tőgazdálkodás folyt. Kevés és egyszerű szerszámmal dolgoztak és nem törekedtek a termelés növelésére. Az első világháborút követő gazdasági helyzet kényszerítette szegényparasztjainkat, hogy kezelésbe vegyék az eddig nem hasznosított néhány holdas kistavakat. Betelepítés útján biztosították a halállományt. A tavak medrét rendszeresen kitisztították és hogy ki ne száradjanak, belevezették a közeli artézi kutak vizét. Munkájuknál nagyrészt a nagy halgazdaságokat vették alapul. Szerszámaikat pedig a Duna és Tisza halászaiktól vették át, amelyeket átalakítottak oly módon, hogy tavi halászatra is alkalmasak legyenek. Paraszthalászaink munkáját tervszerű gazdálkodás és nagyobb termel és jellemzi.

A parasztlakásban a parasztságon belüli osztálytagozódást érzékeltetjük azáltal, hogy a pitvaros konyhából kétoldalt nyíló szobákban egy közép és egy szerényparaszt lakását mutatjuk be. Az egyik butorzata leginkább kisipari munka, az utóbbit pedig az jellemzi, hogy nagyrészt zsidópiacra vagy közepparasztoktól felvásárolt egyes darabokból áll.

Egy teremben helyeztük el a kosárkötő és a fésűsmesterséget. A kosárkötéssel háziiparszerűen foglalkozó tanyai szegényparasztok készítményei után a kosárkötő mesterek munkáját megmutatjuk a nyers vesszőtől a kész kosárig.

A fésűsmesterség kihalt iparágaink közé tartozik. A múlt században több mester élt városunkban. Ezeknek műhelyéből mutatunk be egyet. Munkamenet szerint felsorakoztatott szerszá-

mok után a fésű készítését látjuk a nyers szarutól a kész fésűig. A kontyfésűk barokkos motívumai tájunk lakóinak izlése szerint alakulnak át. Ezt bizonyítják a mesterek kivágó papírmintái és díszes készítményei.

A folyosón nyert elhelyezést a kiskunság népi vadfogását magában foglaló anyag, melyet két részre osztottunk fel. Első rész a kártevők irtása, második az apróvadak ejtése élelemszerzés céljából. A különböző fajta ürge-, egér-, és görényfogó csapdákat az orrvadászok fegyverei követik.

Ugyancsak a 24 méter hosszú folyosó egy részében helyeztük el a tüzugyjítás és világítás eszközeit. Tüzítő acélok, tüzkészesség-tartók, acél, kova, tapló mutatják be a tüzgerjesztés régi módjait. A világítás eszközeit fejlődésük szerint csoportosítottuk. Világító-eszközeink közül a legrégebbi ma már csak kemence fűteskor használt zsiroskup. Ezt követik a zsirosmécesek. A különböző típusu gyertya-tartókat hirtelen szorította ki a petróleumvilágítás, amelyet napjainkban a falvak tervszerű villamosítása ítelt há-
lálra.

Két falvitrinben mutatjuk be a múlt század súly, ür, és hossz-mértékeit.

Kiállításunk nem teljes. A táj néprajzi képét nem tudtuk teljes egészében bemutatni. Így pl. hiányzik a földművelés és a pásztorélet. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha további épületész áll rendelkezésünkre. Ennek pótlására remélhetőleg 1952-ben kerül sor a teljes kiállítással méltóképpen ünnepezhettük meg intézményünk 50 éves fennállását.

Kiskunfélegyháza.

Gaál Károly.

A Palóc Múzeum viseleti kiállítása Balassagyarmaton.

A Palóc Múzeum 1950. évi néprajzi gyűjtő munkájának jelentős részét képezte a viseletváltozás kutatása Nógrád megye területén belül. A kutatások célja az volt, hogy a változások főbb mozzanatait általában s két-három községben részleteiben is számba vegyék anyagi alapjait vizsgálják, továbbá az, hogy a kutatások eredményeit kellőképpen szemléltető tárgyi /viseleti/ anyagot begyűjtsük. A kezdeményezés a múzeum látogatói köréből indult ki. Mind a csoportos, mind az egyéni látogatók, akár munkások, akár dolgozó parasztok vagy értelmiségiek voltak, egyöntetű igénye volt, hogy a múzeum a megye gazdag népviseletének kialakulását, a viseletek jellemző darabjait is mutassa be. A gyűjtés és tárgyvásárlás költségeit a Tudományos Akadémia támogatásával a Múzeumok Országos Központja, továbbá a múzeum költségvetési kerete és a város hozzájárulása biztosította.

A gyűjtés eredményeként összesen 401 db. tárgy került a múzeumba, ebből a viseleti tárgyak száma 258 db. volt. A kutatásokkal kapcsolatban kb. 600 fényképfelvétel és kb. 100 méter hosszú 16 mm-es mozifilm is készült. A viseletváltozásra vonatkozó jegyzetanyag gépirásos lapjainak száma 208.

Mind a kutatásokban, mind a tárgyvásárlásoknál egyik jelentős szempont az volt, hogy a begyűjtött anyag kiállításra is alkalmas legyen, így a tudományos igényű kutatások eredményei mellett a múzeum általános népnevelői feladatai is kellőképpen érvényesülhessenek. Vagyis a begyűjtött tárgyakat úgy kellett összeválogatni, hogy azok a kutatási szempontokat és a kiállítás követelményeit egyformán kielégítsék.

Mivel a muzeumi munkát és a múzeumnak a tömegekkel való kapcsolatát csak úgy lehet elevenné, tartóssá tenni, ha a kutatások, a gyűjtések újabb és újabb eredményeit a művelődési igény szolgálatába is be tudja állítani az 1951. évi munkatervbe már az előző évben begyűjtött anyag kiállítását is felvettük. A Központ biztosította a kiállítás költségeit és annak megnyitását július 15-re ütemezte. A Központtal egyetértésben azonban a munkálatokat előbbre hoztuk s a kiállítás elkészítését munkafelajánlással május 1-re vállaltuk. Ugyanakkor vállaltuk azt is, hogy az 1949-ben elkészült kiállítás hiányosságait is megszüntetjük, illetve a már meglévő néprajzi kiállítás anyagát és mondanivalóját úgy rendezzük át, hogy az ujonnan elkészülő viseleti kiállításához is szervesen kapcsolódjék. Ennek a célnak az érdekében a kendermunka szerszámainak kiállításához kapcsolódó vászonszoba anyagát is teljesen át kellett rendeznünk. A vászonszoba eddig a kenderteremhez kapcsolódott s csak véletlenül, hiányosan szemléltette, hogy a kenderből, illetve a kenderből és a pamutból készült vászonnak a paraszti életformában mi volt a szerepe. A vászonszoba átrendezésével lehetővé kívántuk tenni azt, hogy az ott kiállítandó tárgyak egyrészt a vászon felhasználásának sokrétűségét, diszítését, másrészt azoknak a vászonból készült ruhadaraboknak a változását szemléltesse, amelyek a viseleti kiállításban nem szerepelnek, illetve amelyek kiállítására ott nem is kínálkozott lehetőség.

A vászonszoba anyagának bemutatására 2 db. 120 x 60 cm-es fal, 2 db. 120 x 60 cm-es fekvő tárló, 1 db. 165 x 115 cm-es üveglappal és üveg oldalakkal fűdhető dob, továbbá 5 db. 50 x 60 cm-es és 1 db. 190 x 80 cm-es tábla állt rendelkezésünkre. A kivitelezést úgy oldottuk meg, hogy az 50 x 60 cm-es táblákat /dobokat/ kissé sötétes krémszínű tapétapapírral bevonva arra

használtuk fel, hogy azokra irtuk a magyarázó szövegeket és azokra ragasztottuk fel a tárgyakat illusztráló fényképanyagot. Így a tárlókban, illetve az üveglappal fődött táblán kiállított tárgyak mellé csak címszókat irtunk. A tárlókban a legegyszerűbb szabású /mellévarrott/ inget és pendelyt, a vállfoltos inget és az ing kezelője himzésének változását, a férfiling életkorok szerinti változását, a kötény anyagának és díszítésének alakulását, a szőtteshim egy községen belüli gazdagodását és a balassagyarmatkörnyéki szőtteshim és himzés mintáit állítottuk ki. Mindezt természetesen fényképanyaggal illusztrálva. Ahol - főleg a múlt századi ruhadarabok szemléltetésére - fénykép nem állt rendelkezésünkre, egykoru festmények, metszetek reprodukcióit használtuk fel.

A viseleti terem berendezésének tervét nemcsak a kiállítási anyag és annak mondanivalója, hanem a terem méretei és a rendelkezésre álló tárlók és vitrinek is befolyásolták. A kiállított anyag erre a célra méretezett tárlókat igényelt volna, azonban ezek elkészíttetéséről anyagi okokból le kellett mondanunk.

A kiállítási helyiség az előbb ismertetett vászonszobából nyílik s amint már említettük, annak anyagához kapcsolódik. A terem alapterülete 6 x 12.5 m, a falakat azonban két ajtó- és hat ablaknyílás töri meg. A kiállítási tárgyak elhelyezésére 5 db. két-két részre osztott 194 x 150 x 42 cm. belvilágú falitárló és 4 db. 194 x 190 x 90 cm-es álló vitrin állt rendelkezésünkre. A falitárlókat a falak mentén, a vitrineket pedig az ablakok közötti falfelületre merőlegesen helyeztük el.

A viseleti kiállítást Nógrádmegye 3 x 2 m. méretű falra festett térképe vezeti be, amelyen a megye 17 községének jellemző, egymástól eltérő női viseletét ábrázoltuk színes temperával. A térkép után következő első falitárlóban az 1800-as évek elejének férfiviseletéből mutatunk be néhány tárgyat, mellette pedig a paraszt és az ur közötti különbségnek a ruhában is megmutatkozó sajátosságok hangsúlyozására egy ugyanabból az időből származó kucsmát és mentét. A második tárló az 1880-as évek paraszti és uri női viseletét szemlélteti. A harmadik tárló a megye különböző főkötő-típusait, a negyedik pedig két község különböző alkalmakkor hordott főkötőit mutatja be. Az utolsó, vagyis az ötödik falitárlóban kerültek bemutatásra a női kabátkák.

A falitárlók hátlapjait vászonnal tapétáztuk, első sorban azért, hogy a textilből készült ruhadarabokat ne gömböstüvel, szeggel /rozsdásodó fémtárggyal/, hanem fonállal felvarrva lehessen felerősíteni, másodsorban pedig azért, mert a hézagos deszkahátlapon a papirtapéta a száradás következtében megrepedt volna. Mind a falitárlók, mind az álló vitrinek magyarázó szövegeit tapétázott prizmákra irtuk. Ezeknek hajlási szöge olyan, hogy a felnőtt és gyermek álló helyzetben egyformán kényelmesen olvashatja.

Az álló vitrinekben nyolc bábút helyeztünk el páronként. A felöltöztetett bábuk a múlt század 70-es éveitől a női viselet elszínesedését szemléltetik és azt, hogy az akkori háziszőttes vászon és kékfestő anyagot hogyan szoritják ki a viseletből a különböző gyárikelmék. Mivel a bábuknak fejei különben sem voltak, a főkötőt, illetve a fejkendőt a törzshöz erősített drótvázára helyeztük.

A kiállítási munkálatok közben többször felmerült az a kérdés, hogy nem lenne-e helyes az egyes ruhadarabok, főleg a főkötők viselését fényképekkel illusztrálni, azonban úgy láttuk, hogy azok a fényképek, amelyeket csak a tárlókban helyezhettünk volna el, megbontották volna a kiállított színes tárgyak egységét. A fényképek felhasználását ezen kívül már azért sem láttuk indokoltnak, mert a kiállított ruhadarabok viselési módját mind a térképre festett színes alakok, mind a felöltöztetett bábuk egyformán jól szemléltetik.

A kiállítást a Központ elnöke Ortutay Gyula nyitotta meg május 1-én. Utána a viseleti és az újjárendezett néprajzi és régészeti kiállítást mintegy 1.500-2.000 látogató tekintette meg.

Balassagyarmat.

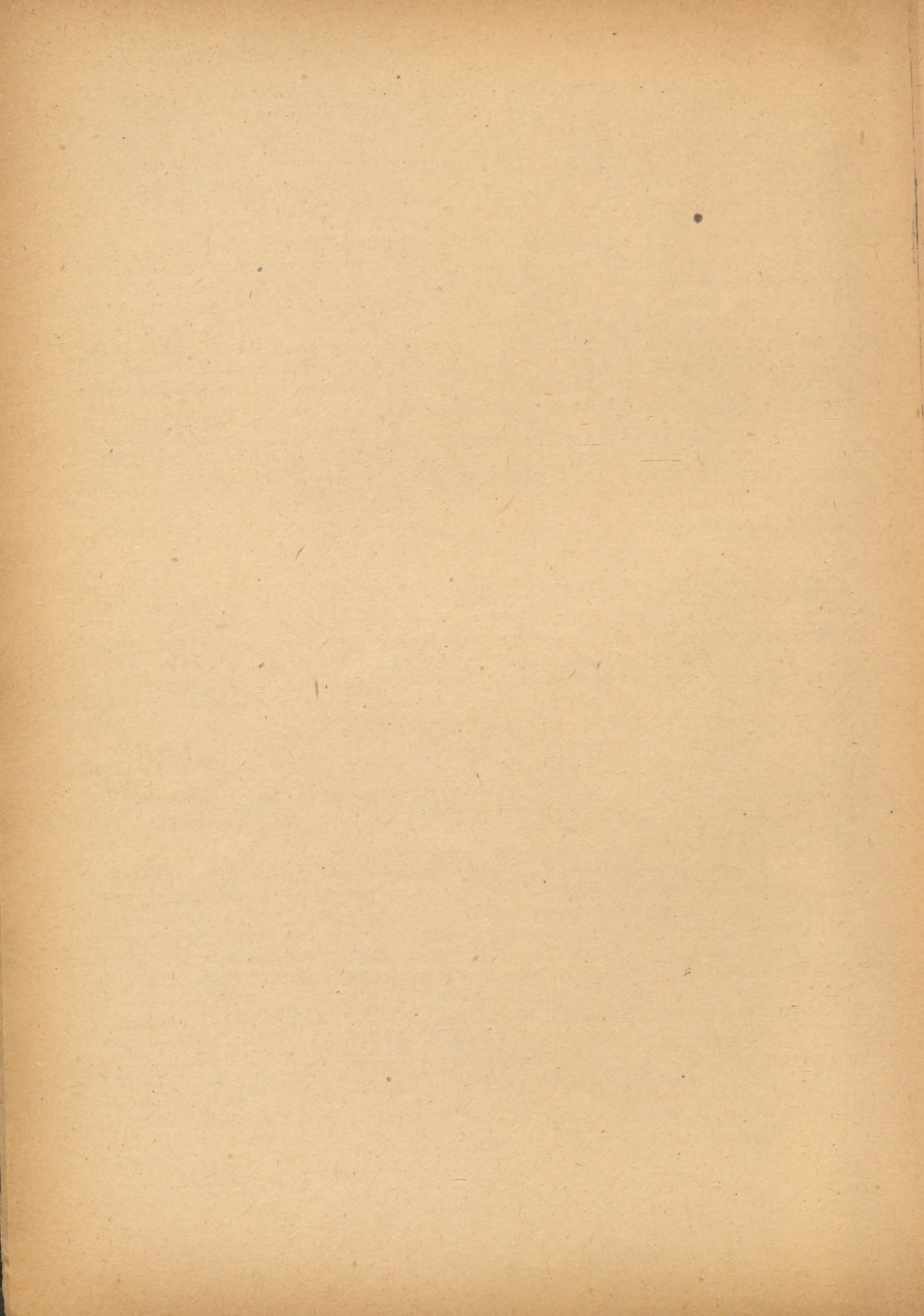
Manga János.

A Kisfaludy Emlékmúzeum kiállítása Sümegen.

Kisfaludy Sándor izléselesen helyreállított szülő- és lakóházában május 1-én nyílt meg három szobában és a folyosón az újjárendezett Emlékmúzeum. A megnyitás zárta le Sümeg dolgozó népe e napi ünnepeit. Lakatos László beszédében rámutatott Kisfaludy Sándor életének és működésének haladó értékeire s egyúttal kiemelte azt a jelentős erkölcsi és anyagi támogatást, amelyet Sümeg város Tanácsa és az Erdőigazgatóság a múzeumnak nyújtott. Varga Lajos tanácselnök hangsúlyozta, hogy a Tanács a jövőben is mindent megtesz a kiállítás sikerének, nevelő hatásának kiszélesítése és a Múzeum további terjeszkedése érdekében. A kiállítást első nap mintegy háromszázan tekintették meg.

A kiállítás célja, hogy bemutassa Kisfaludy Sándort és az ő működésétől kezdődően a reformkor magyar irodalmának mint a történeti fejlődést visszatükröző és tudatosító, aktív folyamatnak kibontakozását, megerősödését és azt az igen jelentős szerepét, amelynek a XIX. század első felében, valamint a külső és belső reakció ellen vívott szabadságharc korszakában játszott. Ezt az alapgondolatot a Darnay Kálmán által összegyűjtött gazdag muzeális anyaggal jól lehetett érzékelteni.

A belépőt a folyosón Sümeg városa és vára alakulásának képekben és rajzokban való bemutatása fogadja. Ugyanitt láthatók a Balaton vidékének várjai is, melyek Kisfaludy Sándort a maga

idejében igen nagy sikert arató regéinek megírására ösztönözték. Kisfaludy sümegi házának egykoru ábrázolásai becses támpontokat nyújtottak a mostani helyrehozatalhoz. - Az első szoba a költő és felesége Szegedy Róza butoraival, használati és dísz tárgyaival lakásszerűen rendeződött be. A bútortozat és az egyéb berendezés híven tükrözi a magyar vidék XIX. századi biedermeier izlésű, kisnemesi életét. Az e szobában kiállított rokkák és himzések Szegedy Róza foglalatosságairól adnak fogalmat. A következő helyiség a költő dolgozószobája. Íróasztala, tolla, írói tevékenységére, könyveszekrénye, könyvei, folyóiratai, műveltségére, érdeklődésére, utazó ládája világjáró ifjúkorára vetnek fényt. Bár egész élete nemesi keretek közt folyt le, kora társadalmi és irodalmi fejlődésének egyes nagy kérdései nem hiányoznak költészetéből és emberi magatartásából. A magyar nyelv munkásságának és hivatásának központi kérdése. Nyelvünk szépségeit és lehetőségeit a néptől tanulja. A magyar népköltészet munkásságának egyik alapja. A nyelv védelmét és fejlesztését akarja elérni a színjátszás által is. Szindarabjai, a balatonfüredi színház létesítése e cél szolgálatában állnak. Bár nem forradalmár, gyűlöli a bécsi udvar elnyomó, németesítő politikáját. Egyik legbensőbb barátja a tapolcai szünetesű Batsányi János, a Martinovicshoz közelálló forradalmi költő.

Kisfaludy Sándor mellett, vele szoros összefüggésben mutatja be a kiállítás Berzsenyi Dánielt és Kisfaludy Károlyt. Ez utóbbi már a pelgári irodalom jellegzetes alakja, a magyar romantika egyik vezető egyénisége, aki így hatásosan szembeállítható kisnemesi felfogású bátyjával. A kiállított kézirati anyag azonban egyszersmind arra is rávilágít, hogy Károlynak főként a színpadiirodalom terén sikerült bátyja kezdetlegesebb törekvéseit tökéletesíteni és népszerűsíteni.

Az utolsó szoba a reformkor magyar irodalmát, szabadságharcos törekvéseit tárja a látogató elé. Kazinczy hatalmas szervező munkájával addig soha nem tapasztalt mozgásba hozza a magyar irodalmat, amely ekkor már minden ágában történelmi szempontból is jelentős alkotásokat hoz létre. Katona József Bánk bánja, Vörösmarty forrongó romantikája, Bajza kritikai tevékenysége, Jósika történelmi és költői realista regényei világosan mutatják a fejlődés irányát. A kirobbanó márciusi forradalom és a szabadságharc legnagyobb magyar íróink tevékeny közreműködését váltja ki. Arany János ujongó 48-as költeményei épügy e magatartás megnyilvánulásai, mint Jókai márciusi szerepe, legfőképpen pedig a magyar és világszabadság nagy harcának Petőfi Sándornak élete és munkássága. A kiállítás a szabadságharc politikai és katonai eseményeibe is bepillantást enged. Az általános jellegű anyagon kívül itt különösen kiemelendők a szabadságharc dunántúli és sümegi vonatkozásai. Az ehhez kapcsolódó iratanyag megvilágítja, hogy milyen visszhangot váltott ki Sümegen Kossuth védegyleti mozgalma és főként a szabadságharc. A honvédek között ott találjuk a sümegi népet csakugy, mint Kis-

faludy Sándor öccsét: Móriczot, akit a világosi fegyverletétel után Arad várában 16 évi börtönnel büntettek. A szabadságharc utolsó jelentős eseménye Komárom várának védelme. Klapka tábornok parancskönyve tanuskodik a hősi védelem részleteiről. Kossuth Lajos emléktárgyával zárul a kiállítás.

Budapest.

Entz Géza.

Zichy Mihály Emlékmúzeum Zalán.

A somogymegyei Zala községben Zichy Mihály szülőházában berendezett emlékmúzeum a művész egykori műterméből és hozzá csatlakozó 3 helyiségből: dokumentációs teremből, könyvtárból és raktárhelyiségből áll.

A dokumentációs teremben feliratok, Zichy levelei, egykoru fényképek, oklevelek mutatják be a művész életét bécsi, párisi és szentpétervári tartózkodásának főbb eseményeit, kihangsúlyozva a haladó eszméket hirdető, szociálisan gondolkodó embert és az emberi sorssal foglalkozó, népet nevelő, reálisan látó művészt. A kiállított levelek igazolják, hogy a cár udvari festője nem vált udvari emberré, gondolkodásának és eszméinek szabadságát még ebben a légkörben is megőrizte. Számos művében lázított a zsarnokság és a háboru ellen. Külön tárló foglalkozik Zichy híres illusztrációinak bemutatásával és a halálakor megjelent összegyűjtött méltatásokkal.

A mester műtermében két nagyméretű olajkép került kiállításra: a Modern Szirén a társadalom romlottságát és az Autodafé, amely az üldözöttek sorsát tárja fel. Művészetről átfogó képet adó jelentősebb munkáit fényképmásolatok mutatják be. Ugyanitt interieur-szerűen nyernek elhelyezést Zichy butorai, közel- és Távolkeletről származó iparművészeti és népművészeti tárgyakból álló gyűjteménye, festő szerszámai, palettája.

Külön teremben áll a mintegy 4.000 kötetes könyvtár, amely egyrészt jelentős orosz nyelvű anyagot, másrészt a XVIII. század francia szabadgondolkodóinak munkáit tartalmazza.

Az emlékmúzeum megrendezése az első lépés azon az úton, amely az életében annyit támadott haladó eszméket hirdető Zichy Mihály művészetének kellő értékeléséhez és a széles néprétegek előtti ismertetéséhez vezet.

A Szovjetunióban nagyobb és különös megbecsülést ért el Zichy Mihály művészete. A leningrádi Eremitageban külön teremben helyezték el műveit, Zichy az egyetlen magyar művész, akinek az orosz néppel sok évtizedes kapcsolata volt, amely körülmény arra indította a Múzeumi Központ vezetését, hogy a MSZT-t kérje fel a kiállítás megnyitására.

A muzeumot ünnepélyes keretek között május 20-án Gerő György, a MSZT kiküldöttje nyitotta meg, majd a Megyei Tanács n. elnöke szólalt fel. Zala, Kaposvár, Karád és Tab népi tánc- és énekesoportjainak eleven műsorszámai egészítették ki a megnyitó ünnepséget.

Budapest.

Bényi László.

"Petőfi Miskolcon" c. emlékkiállítás a miskolci Herman Ottó Múzeumban.

A miskolci Petőfi szobor leleplezése alkalmával a Herman Ottó Múzeum "Petőfi Miskolcon" c. emlékkiállítást rendezett.

A kiállítás vezető gondolata Petőfi Miskolcon eltöltött napjai: 1844. február valamelyik napja, 1847.VII.8-9., valamint az ezzel kapcsolatos tárgyi emlékek, illetve a Petőfihez fűződő miskolci tárgyi emléanyag: iratok, egykori naptár, egykori feljegyzések, kiadványok, kortársak arcképei, fényképei, miskolci Petőfi emlékünnepek, Petőfi emlékérmék, emlékbélyegek, helybeli és egyéb Petőfi kiadványok. A kiállítás a továbbiakban a Petőfi szoborpályázat előzményeit, pályázati kiírását, kialakítását, készítését, mintázását, öntését, faragását, elhelyezését mutatja be, a gipsz- és bronzöntésen át az elhelyezésig, az avatási ünnepséig befejezve. Együttal a Petőfi tér rendezési munkálatai is bemutatásra kerültek, eredeti rajzok, fényképek stb. alapján.

A kiállítást 1951. III.15-én délután 12 órakor nyitotta meg Miskolc Város Tanácsa Végrehajtóbizottsága. A megnyitáson a Tanács Végrehajtóbizottsága teljes számban részt vett, nagy számú közönség jelenlétében. A Megyei Tanács is képviseltette magát. Az ünnepélyes megnyitás alkalmával a múzeumvezető üdvözölte a megjelenteket, élükön a szoboravatást is végző Darvas József vallás- és közoktatásügyi minisztert. A város nevében Szép László oktatási és népművelési főelőadó vette át a kiállítást. Petőfi Sándor Alkony c. s Diósgyőrben 1847.VII.8-án írt költeményét a Miskolci Nemzeti Színház művésznője Gáti Vilma szavalta el.

A kiállítást 1951.XII.15 - 1951.V.2. közötti időpontban 11.006 személy tekintette meg. Ebből csoportos látogató volt: 4.426, egyéni látogatók száma: 6.580 személy.

A csoportos látogatókat sok esetben - előre bejelentés esetén magyarázatokkal, vezetéssel kalauzoltuk.

Miskolc.

Vargha László.

A soproni Liszt Ferenc Múzeum 21. külön kiállítása: új szer-
zemények az 1950-es néprajzi gyűjtőutakról.

A 21. külön kiállításunk áprilisi negyedikére felajánlasként készült. Az ünnepnapon is nyílt meg, de minden különösebb ünnepség nélkül, mivel a tanács és a város vezető egyéniségei e napon erősen elfoglaltak voltak. A közbeső hétfői délutánokon kívül a kiállítás nyitva volt 19 napon át ugyanannyiszor délelőtt és 14 délután. A látogatók száma 2.195, ebből csoportosan érkezett 1.323, főleg általános és középiskolás. A napi látogatottsági átlag 100-on felel volt. A legtöbb látogató és iskola mindjárt a múzeumot vagy egészében, vagy részben megtekintette. Hírverés dolgában a győri ujság 2 ízben támogatott egy-egy közleménnyel, de soproni szerkesztője többszörös ígérete ellenére sem jött el, hogy részletesebben is írjon. Majdnem 300 meghívót küldtük szét, azonkívül személyesen felkerestem az összes iskolavezetőt és felvilágosítottam a kiállítás felől, így magyarázható, hogy a tanuló ifjúságot valóban ezuttal szép számmal láthattuk. Meg kell említenem Palotay Alice rajztanárnót, aki maga nyolc ízben hozta el növendékeit. A tanács népnevelési előadójával is több ízben beszéltem a kiállításról, megígérte a hírverést; csoportosan nem érkezett ugyan gyári munkás, de egy tanítványom, aki szövómunkás, figyelmeztetett, hogy a vasárnapi látogatók között számos munkatársa akadt. Ez tehát a hírverés eredménye volt. Még megemlítem, hogy a SZÖVOSZ tanfolyamnak legalább 50-60 hallgatója itt járt kettesével, hármasával. Többnyire az ebédszüneteket használták fel, hogy a közeli iskolából átjöjjenek.

Maga a kiállítás, mint ismeretes, a tavalyi néprajzi gyűjtés eredményét mutatta be; dokumentációs tábláit a Központ engedélye szerint készítettük el. Ezek a főbejárónál voltak szokás szerint. Szemben a főfalon a legszebb darabokkal párnáztuk ki az ajtófülkét, ott állt a tulipános láda, két oldalt pedig a színes kendők, felettük egy-egy fénykép, amely megmutatja, hogyan viselik. A falakon keretben a himzések, felváltva a Kisfaludon és Mihályiban készített felvételeimmel fasipos vagy sövénekemenes házakról. A középtérben 3-3 tárlóban hőveji kendők és egy-egy csoportban a céhemlékek a bárányszoktatókkal, valamint a tavaly készült dolgozatok. /Ez utóbbiakat rendkívül érdeklődéssel olvasták, többször ki is kellett vennünk, hogy az egész szöveget láthassák/. A falak mentén állítottuk ki a céhládákat. Az oldalfalak ajtófülkéiben jobbkézt az új vas árlóban a fazekasmunkák, balkézt a kisfaludi fafaragások voltak láthatók.

Az új vastárló kitűnően bevált. Újítás volt a következő: raktárunkban volt 4 keskeny függő falitárló 1920 táján kapott zsinórokkal /az akkori zsinóros megszüntette üzemét és a maradék árut ideadta/. Ezeket a tárlókat most felhasználtuk a himzések számára és a kiállítás berekesztése után is benne hagyjuk az anyagot, úgy állítjuk ki állandóra.

Igyekeztünk a kiadásokat a legkisebbre csökkenteni, így nem is volt más, mint a 2 dokumentációs tábla megfestése. A fényképezést, amely korábban kiadást jelentett úgy oldottuk meg, hogy a muzeumvezető maga készítette el a felvételeket. Ugyanígy történt a falusi házak felvételeiről készült nagytapasok költségének előteremtése.

A kiállítás sikeréhez hozzájárult Kotzmanek János restaurátor is számos ötlettel és a himzések elhelyezésének gondos kivitelével.

Sopron.

Csatkai Endre.

A nyiregyházi Jósa András Múzeum dohánykiállítása.

Múzeumunk gyűjtőterülete Szabolcs-Szatmár megye, az ország dohánytermelésének 65%-át adja. Múzeumunk székhelyén Nyiregyháza levő Tiszavidéki Dohánybeváltó Vállalat pedig az ország összes dohánykészletét összegyűjti és további feldolgozásra előkészíti. Tárgyválasztásunk tehát a legtermészetesebb volt. A kiállítástól azonban csak úgy lehetett várni teljes sikert, ha abba a Dohánybeváltó Vállalatot be tudjuk kapcsolni. /Mert mint tréfásan - de nem alap nélkül mondták a múzeum barátai - a dohánykiállításnak dohányszagúnak kell lennie./ A vállalatnak a bekapcsolása teljes mértékben sikerült is nekünk.

A múzeum a kiállításhoz a termelés és fogyasztás tárgyait adta, a fermentáló pedig a gyártásait. Voltak azonban más segítő társai is a múzeumnak. Így a debreceni Déri Múzeum, amely több tárgyat kölcsön adott /köztük egy geszterédi - tehát szabolcs-szatmári faekét is/ És segítségünkre jött több nyiregyházi dolgozó is. /Ezek közt pedig már sajátságosan voltak olyanok is, akik a kölcsönbe ideadott tárgyakat ajándékképpen nálunk hagyták./

A kiállítás termelési és fogyasztási részét Nyárády Mihály múzeumvezető, a gyártásit Ács József a Dohánybeváltó Vállalat megbízottja rendezte. A kiállítás megnyitására meghívtuk a Párt helyi szervezeteit, a megyei tanács végrehajtóbizottságát, a megyebeli városok és községek tanácsait. Több száz meghívót küldtünk szét. És a helyi lapban a Szabolcs-Szatmári Néplapban is ismételtelen cikkekben hívtuk fel a kiállításra a figyelmet.

A kiállítást a Múzeumok- és Műemlékek Országos Központja képviselőjében dr. Szolnoky Lajos muzeológus kartársunk március 11-én 11 órakor nyitotta meg. Beszédében kifejtette, hogy a múzeumoknak új utakon kell járniuk. Nem lehetnek egyszerű regisztrálók, a haladás ügyét kell szolgálniuk. A múzeumnak és dohánybeváltónak a kiállítás rendezésében való összefogásában követendő példát lát.

Ezután az anyag elrendezői a maguk szakaszán szakszerű

vezetést tartottak. A tárgyakkal kapcsolatban beszéltek a dohányzás és dohánytermelés régi szabolcsi vonatkozásairól, a termelési eszközök fejlődéséről, ugyanazoknak a dohányföldeknek megválasztására való kihatásáról. Majd beszéltek az emberi munkának az állatival, ennek ismét az erőgéppel való felváltásáról. Azután az önálló kistermelőknek a termelésből való kieséséből. Utánuk a gyárban folyó munkáról és a munkaversenyekről is. A fogyasztási résznél pedig a dohánytermékeknek és a dohányzó készülékeknek az anyagi erő alapján történő elosztásáról.

Kiállításunkat muzeumunk öntevékenyen rendezte. Szervezése lassan haladt előre. Ennek részben anyagiak, részben személyiek voltak az okai. Az anyagiak közül már a megyei tanácstól való megválasunk alkalmával természetesen adódó évvégi kiutalási nehézségeket érdemes említenünk. A személyiek közül pedig azt, hogy rajzolónk más irányban lett foglalkoztatása miatt csupán a késő esti órákban tudott munkájára időt szakítani. A kiállítás rendezőjéről csupán annyit: a rendezés első rendezése volt, így néha tulbecsülte az előtte álló akadályokat.

Nyiregyháza.

Nyárády Mihály.

A soproni Liszt Ferenc Múzeum 22. különkiállítása.
"A soproni színháztörténet hat évszázados múltja".

A soproni színháztörténet hat évszázados múltja című 22. különkiállításunk elég baljóslatu körülmények közt indult. Meg kellett nyitni, mert május 1-i felajánlás volt: a kitűzött vasárnapot munkanapnak nyilvánították, április 30-án az iskolák viszont tanítottak, bár ünnepnap volt, május elsején pedig legalább is délelőtt lehetetlen volt ünnepélyes megnyitást rendezni. Így is szép érdeklődés volt. Az újság természetesen háromszori sürgetés és kérés ellenére sem hozott egy szót sem róla, moziban hirdették, egy-két tábla is volt, mégis a szájról-szájra terjedő hírverés segített megnyerni a csatát. Kértem a pedagógusokat, hogy külön a megfelelő szakosoknak bemutatom a kiállítást, nem lehetett elérni. A kiállítás - ezt már az elején meg kellett volna mondanom - személyes ügyem volt, mivel 1920-óta foglalkozom színháztörténettel, de a Horthy-korszak sohasem méltatott arra, hogy megadja az anyagi lehetőséget az évtizedes gyűjtőmunka tető alá való hozására. Szétszórt adataimat vagy lebecsülve emlegették, vagy elhallgatták, felfedezéseim elsikkadtak. Tán mégis a hosszú évek munkája biztosította a kiállításnak a sikert, mert hiszen úgy kellett terv ellenére bedobni. Amikor lehetett, magam vezettem és el tudtam mondani azt, amit bele akartam vinni a kiállításba és ami sok helyütt sikerült is.

A kiállítás 22 napig volt nyitva /hétfőn csak dél-
előtt/, látogatói összesen 3.586 személy. Ebből 38 csoport
kereken 1700 személlyel, diákok. Két osztály dolgot írt
a kiállításról, egy osztály faliújságot szerkesztett a lát-
nivalókból. Sok látogató vagy maga tért vissza többször, vagy
olyanok jöttek el, akik rájuk hívatkoztak, mint akik tanácsá-
ra keresik fel a kiállítást. Számos olyan sopronit láttam, aki
még nem járt sohasem nálunk. Egy pár bejegyzés is tanuskodik
a sikeréről. Barts Gyula gimn. tanár: Az előzőkhöz hasonlóan ki-
tűnően sikerült kiállítás. Mészáros Tibor a vasöntöde kultur-
felelőse: Az eddig rendezett kiállítások közül a "színházi" volt
a legérdekesebb. Biró Dénes a Berzsenyi gimnázium DISZ vezetője:
A kiállítás szemléletesen mutatja a soproni és egyben a magyar
színháztörténet fejlődését. Steiner Antal festő: Egyike a legjobb
kiállításoknak. Olvashatatlan középiskolás: A kiállítás értékes
és szép emlékeket őriz a soproni színháztörténet fejlődéséről. Hiá-
nyolom, hogy sok német szöveg van és sincs magyar jelentése még
dionéban sem oda írva.

Kedves jelenet játszódott le a zárás napján. Jászai
Mari unokahuga nézte meg a tárlatot és egy szép rózsacsokrot he-
lyezett el a tragika tárlójára. A vendégkönyvbe ezt jegyezte be:
Az 1951-es soproni színháztörténeti kiállítás megrendezéséért
minden elismerésem dr. Cs. E. muzeumigazgatóé. Ugy kortörténetimint
esztétika rendezése művészi. Engem büszkeséggel tölt el Jászai
Mari tárlója előtt állhatnom, akinek művészi nagyságában, sike-
reiben gyermekkoromban vele töltött éveim alatt én is fürödtem.
Köszönöm a Jászai család nevében a Jászai Mari tárlót."

Nevezetes napja volt a kiállításnak május 13-án, ami-
kor Szegi Pál ismertette a tárlat nevezetesebb darabjait 60-70
főnyi közönség előtt, de rámutatott a dokumentációs tábla egy
félreérthető mondatára, amellyel kapcsolatosan részletesen fej-
tegette a színháztörténet kifejlődését a munka ünnepeiből és rész-
letesen ismertette a népi színháztörténet kifejlődését.

Sopron.

Csatkai Endre.

DOLGOZÓK ÉS A MUZEUM.

Műemlékvédelem társadalmi munkában.

Még 1950 tavaszán felmerült a Magasépítési Tudományos
Egyesületben az a gondolat, hogy az építészet különböző ága-
zatai problémáival foglalkozó aktívák között a műemlékvédelem
ügye is helyet kapjon. Az aktívák társadalmi munkájában a hi-
vatalon kívüli szervek és több fiatal, valamint a vidék bevoná-
sa lebegett szemünk előtt.

Az első összejevetések irányt szabtak a munkának és en-
nek során elhatároztuk a műemlékek ügyének védelmét hatékonyab-

bá tenni azzal, hogy a vidéket is bekapcsoljuk. Először a városokra és nagyobb községekre gondoltunk, a megye és járásszékhelyekig, melyeket műemléki összekötők útján kívántunk bekapcsolni. Evégett meg is kerestük a helyi hatóságokat-tanácsokat, hogy jelöljék ki azokat az általuk ismert személyeket, akiket ilyen várostörténeti vonatkozásban jártas, helyi ismeretekkel bíró - a műemlékügy összekötőjeként - javasolnak. A tanácsok javaslatára megbíztuk a helyi műemléki összekötőket, kiknek száma mintegy 500-ra tehető.

Az összekötők tájékoztatást kaptak végzendő munkájukról és egyben megkérdeztük tőlük, a helybeli és általuk nyilvántartott épületek állapotát. Felhívtuk figyelmüket a műemléki törvényre és az építésügyi szabályrendeletekre, hogy ezek segítségével a műemlékek őreivé válhassanak. A hálózat kiépítése során felvetődött rendszeres kiképzésük és oly anyagnak kezükbe adása, melynek segítségével a helyi műemléki vonatkozásról előadást tarthatnak, tehát a továbbképzés, népnevelés ügyét szolgálhatják.

Persze itt felmerül ismét az a hiány, melyet csak egy - nálunk még mindég hiányzó hazai műemléki folyóirat pótol, vagy legalább egy olyan folyóirat, mely ilyen témának rendszeres helyet biztosít.

Első ilyen tájékoztatóként a MMOK a Magasépítési Tud. Egyesülettel közösen adta ki "Megelőző műemlékvédelem" c. füzetünket, ahol a különböző tennivalók mellett, a törvény szövege, és közigazgatási hatóságaink vezetőinek megküldött elnöki körirat teljes szövegén kívül bemutathattuk az építészet stílusait ábrákon és leírtuk őket.

A tájékoztatást tovább folytatjuk, a most kiküldés alatt levő újabb összeállítással, amely a népi építészet emlékei összegyűjtése szempontjait felvázoló tanulmány lesz.

Az összekötők sokban segítik a Központ munkáját, és tájékoztatnak bennünket a műemlékek sorsáról, esetleges átalakításáról. Az az élénk levelezés, amely a magasépítési aktívák között ma a legnagyobb számu postával jár, bizonyítéka annak, hogy az aktiva érdeklődést tudott keltetni és eleven. Az összekötők sürgető kívánságára most nyomtatjuk az igazolványaikat, melyek révén a helyi hatóságok védelmét is igényelhetik.

Ujabb segítség lesz számunkra a Genthon István féle "Magyarország műemlékei" c. kiadvány, melyet a Tudományos Akadémiától igényeltünk, hogy őket a helyi és környékbeli műemlékek leírásával elláthassuk.

Az összekötőket és a muzeumi szerveinket a jövőben szeretnők közös hálózattá építeni, ahol az összekötők a muzeumainktól kapnának szaktámogatást, muzeumaink pedig a tömegek felé kapnának bennük összekötőket.

Ugyanez az aktiva foglalkozott a müemlékvédelem korszerű kérdéseivel, melyet "A müemlékvédelem új utjai" c. előadásunk vezettetett be, és melyen a világháború pusztításai nyomán kialakult módosulásokat tárgyaltuk, ahogyan az az 1945 óta megjelent külföldi publikációk alapján követhető volt a Szovjetunióban, a baráti Lengyelországban és Európa-szerte.

Ezt követően induló vitában tárgyaltuk meg a korszerű müemlékvédelem több problémáját és a budavári helyreállítások konkrét példái során az egyes helyreállításokat is /Mária-Magdolna templom tornya, Országház u.18., Tárnok-u.14, stb./

Az aktiva példájára Pécssett is alakult müemléki bizottság a Pécsi Magasépítési Tervező Iroda építészei szervezésében, kik a "Müemlékvédelem pécsi vonatkozásai" címen e hó 21-én előadás tartására kértek fel.

Mindez összevetve a Soproni Tanácsban szervezett müemléki munkabizottsággal, mely több konkrét helyreállítást ini- ciált és küldött fel az előírt müemléki jóváhagyásra - így a Bástya-u.42.sz. alatti barok házét, a Szt.Mihály-u.9.sz.alatti tönkrement fakapu pótlását és kópárkánya lefedését. Mindez azt engedi remélni, hogy a müemlékvédelem egyre szélesebb gyűrűket vet és fontossága, városképi szerepe mind nagyobb jelentőséghez jut.

Az É.M.felhívására építészetünk haladó hagyományai fel- kutatásával kapcsolatban építési tervező intézeteink számára több vidéki utat dolgoztunk ki. Az utak során a magyar klasszi- cista építészet bemutatása mellett reményünk van arra is, hogy sok állaguk elpusztulásától féltett müemlékünk megmentését célzó hiteligénylésünk kedvező elbírálásban részesül. Klasszi- cista építészeti alkotásaink legrepresentatívabb épülete pedig Pollack Mihály legismertebb alkotása, a Nemzeti Múzeum várha- tóan még ez évben teljes külső homlokzata helyreállításához jut. Jó szolgálatot tesz a müemléki topográfia kötete is, a benne felsorolt 1800 klasszicista emlékekkel, melyek szerzőn- ként is megtalálhatók benne. Az építésügyi minisztérium a ter- vező intézeteket már fel is szőlította a könyv beszerzésére.

Budapest.

Gerő László.

A Magasépítési Tudományos Egyesület müemléki aktívája által kiküldött tájékoztató.

I.

A müemlék a történeti múltból ránk maradt építmény /épület, épületrész, szobor, stb./ amely a társadalmi fejlődést tükrözi, népünk alkotó képességét, művészetünk gazdagságát pél- dázza.

A müemlékek védelmét Népköztársaságunk Elnöki Tanácsá-

nak 13/1949. sz. törvényerejű rendelete biztosítja a felállítja hatósági szervezetét: a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját.

Minden védelem akkor a legeredményesebb, ha a társadalom tudja, hogy a védett dolgok saját értékei közé tartoznak és a kár, amit hanyagsággal, nemtörődomséggel okoz, a közösség kára.

Az épületek emberek lakóhelyei, társadalmi életének keretei. Alkotások, amelyek alkotói, koruk társadalmi fejlettségét visszatükrözik.

A különböző korokban egymásután keletkező épületek felsorakozása egymás mellett megmutatja egy-egy település szerves fejlődésének lépéseit.

A műemlék általában saját korának, építési idejének, kora társadalmi rendszerének és termelési viszonyainak legőszintébb gyakran az írott forrásoknál is hitesebben beszélő tanuja.

A szocialista kultúra megőrzi az előző korok emlékeit, írott, levéltári emlékeket éppúgy, mint a társadalmi valóságot tükröző művészeti, történeti, vagy néprajzi emlékeket, vagyis a műemlékeket.

Ezen az elven nem változtat az a körülmény, hogy a régi magyar művészet emlékei között csak gyér számban fordulnak elő világi rendeltetésű építmények, szobrok, - sem az, hogy a polgári forradalmak előtti világi műemlékek jó része kastély, vagy nemesi kuria.

A művészeti, történeti emlékek a dolgozó nép verejtékes munkájával öltöttek testet, a nép fiainak művészeti tehetségével kaptak művészi formát.

A templomok faragványait azok a kőfaragók készítették, akiknek nevét a korabeli történetírás nem tartotta érdemesnek feljegyezni s a várak, kastélyok hatalmas falai a várnépek robotjából, verejtékéből és véréből készültek.

Ezek az emlékek elsődlegesen a dolgozó nép alkotásai s védelmük a dolgozó nép államának elsőrendű kötelessége.

A dolgozó nép szellemi tulajdonát alkotó művészeti és történeti emlékek védelme népnevelési és kulturális szempontból is számottevő kialakításának jelentős eszközei. A helyesen fenntartott, vagy helyreállított műemlék ugyanúgy nevel, mint a múzeum, sőt ott áll mindennapi utunkon s így hatása közvetlenebb.

A műemlék, a magyar múlt kőbe faragott története, ugyanis az élő városképnek és így mai életkeretünknek is számottevő tényezője. Mint ilyen az új tartalmu hazafiasság hatásos nevelője, a szocialista szellemű nemzeti büszkeség erősítője.

II.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a műemlékek legeredményesebb védelmét a társadalom helyes magatartásában kell látnunk. Ezt a magatartást csak rendszeres felvilágosítással, a műemlékek értékének és jelentőségének általános megismertetésével lehet kifejleszteni.

A műemlékeken a legtöbb kárt a közömbösség és a meg nem értés okozta. A változó ízlés idegen szemmel nézte és nem becsülte meg az előző korok alkotásait. Néha le is nézte, különösen, ha azok szegényesebbek, egyszerűbbek voltak. Holott ezekben a régebbi épületekben a legtöbbször a mesterségbeli becsületesség, a szerkezeti tisztaság, a kor igényeinek nyílt kifejezése a jellegzetes és az adja történeti becsületet.

Az emlékek egyes vonásai különben is sokkal beszédesebbek, mint első tekintetre hisszük. Esetleg a vakolat alatt megbújó részletek egy egyszerű falusi épületet is összekapcsolnak egy nagy művészi kor stílusával. Ugyanennek az épületnek szegényessége, diszitetlensége azonban az egykori építők szegénységéről, elnyomottságáról beszél.

Éppen ezért áll hozzánk közelebb a magyar műemlék, mert létesülésével, eszközeivel, sorsával azok sorsában osztozik, azok sorsáról ad számot, akik építették, vagy épülésekor közvetlen közelében éltek.

Egy utca, amelyben alacsony, régi házak állnak, nem okvetlen elmaradottság jele, hanem ezek a régi emberek egyszerű, munkás és szűk keretekben mozgó életét tükrözi vissza a község fejlődésének előző szakaszait mutatják be.

III.

Nem szabad különben sem összetéveszteni: a régiség nem egyenlő az elhanyagoltsággal.

Amiért egy épület régi, azért lehet tiszta, rendez, tartozott, kívül-belül gondozott. Az elhanyagoltság nem a régi épületekben rejlő hiba, hanem saját hanyagságunk, gondatlanságunk következménye.

Természetesen a gondozás csak úgy helyes, ha régi szépségeket megbecsüljük és szakszerűen figyelembe vesszük. Igen szomorú eseteit láthattuk annak, hogy a múltban korszerűsítés címen hogyan tettek tönkre műemlékeket, s hogyan tüntettek el új divatok követelésével komoly értékeket.

Azt és úgy kell fenntartani, - természetesen tisztán, felfrissítve - ami volt és van, minden hozzáadás és minden elvétel nélkül. Ezen az uton szólal meg legtisztábban a műemlék szépsége.

Magyarország műemlékeiben igen szegény. Szegény mert háborúk és pusztítások megrikkították azok egykor gazdag sorait,

szegény, mert viszontagságos századok, elnyomás és elmaradás sokáig építkezést is alig tettek lehetővé.

De szegény sokszor abban is, ami megmaradt, mert szegény volt a nép, amely magának épített. Műemlékeink nagy hányadát ugysem gazdag főurak, mágnások, uralkodók emelték, hanem a nép, amely szegénységben is kereste a maga módja szerint és a maga eszközeivel meg is valósította a szépet.

Amit az egyik kor épített, azt azután a következő átalakította, mert nagyobbakat akart, vagy mert az elpusztult, leégett. Ezek az átalakítások is eseményekről és emberekről beszélnek és sokszor éppen ezeknek az építéseknek egymásutánjából hámozható ki alapos szemlélettel: maga a történelem.

Műemlékeink legnagyobb ellensége a közelmúlt volt, amely rombolt, változtatott, a fejlődés jelszavával elseper. Még amikor műemlékhelyreállításról beszélt, akkor sem a régi alkotást tartotta szem előtt, hanem saját tetszelgő dicsekvése vezette. Kultúra nélkül, szakszerűtlenül nyúlt épületekhez és igen sokszor a réginek igazságát, eredeti szépségét eltüntette, történeti, tudományos értékétől megfosztotta.

Mai életünkben, amely a múlt haladó hagyományait becsben tartja, nem közömbös, az épületekben ránk maradt hagyaték megtartása sem. Ami érték, azt megbecsüli, a magáénak tekinti. A műemlékek a szépségre és a történeti tudatra nevelnek, szemléletük tanít és gyönyörködtet, azokat tehát a község vagyonához tartozónak tartja s ekként becsüli meg. Ez a feladat a társadalom együttműködése nélkül nem hajtható végre.

IV.

Miben áll ez az együttműködés ?

Először is a megismerésben és a megismertetésben. Mi régi egy község területén ? Milyen korból való ? Milyen történelmi, helyi eseményekkel függ össze, milyen társadalmi viszonyokat tükröz, milyen stílusok jelentkezéséről beszél ? Van-e a községben általában olyasmi, ami régi és védelemre érdemes.

Ha ezeket tisztázni lehet - és ebben a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának műemlék-nyilvántartásában foglalt adatok is segítségül fognak szolgálni - fontos, hogy ugyanezek az épületek a köztudatban is megkapják az őket megillető helyet.

A végső cél az, hogy egy község minden lakója tudja, hogy melyek a régebbi korokba mutató épületek, miről tanuskodnak azok és erre büszke is legyen.

A különböző társadalmi összejövetelek nem egyszer kedvező alkalmat adnak hasonló ismeretek terjesztésére. Ki-

sebb-nagyobb előadások tartására is lehetne gondolni, amihez Egyesületünk műemléki bizottsága támogatást és segédanyagot készséggel bocsát rendelkezésre.

Ide tartozik kedvező esetekben a fontosabb emlékekre vonatkozó régebbi feljegyzések, könyvek és szövegidézetek, képek, esetleges előbbi állapotot mutató fényképek összegyűjtése is, amivel számtalan egyébként elkallódó történeti adatot lehet a tudományos feldolgozás számára megmenteni.

V.

Az ilyen alapon kifejlődött köztudat már maga is védelem, mert az általa felismert emlékek szépségeihez semmiféle hozzányulást nem fog megengedni. Nem engedi szabadon eljárni az elzárkózó, rideg, egyoldalú gondolkodásu birtokost sem, mert úgy érzi, erre a közvagyonra neki kell felügyelnie. Magától értetődőnek tartja, hogy a műemlék kezelésében magasabb szempont is van a közvetlen használó szűklátókörű, kicsinyesen anyagi szempontjainál.

Ez a magasabb szempont értékeket ment meg azok elpusztítása helyett.

Az a kívánatos, hogy amint egy műemlék külső képe, belső állapota veszélybe kerül, ez a veszélyt jelentő szándék a közvéleménnyel kerüljön szembe.

Állandóan figyelemmel kell tehát kísérni a műemlékek állapotát, a velük történő eseményeket, sorsuk fordulatait. A hatósági szervezet a törvényben előírt uton egy-egy átalakításról, megújításról lerombolásról csak olyankor értesül, amikor már az elhatározás végleges, az előkészítés megtörtént, a kiviteli tervek elkészültek és minden módosítás nagy tehertélt jelent.

Ha ezzel szemben az érdekeltek már a gondolat felmerülésekor tudják, hogy az épület, amelyről szó van, műemlék, vagy a közvélemény visszhangja őket erre rögtön figyelmezteti, módjukban van még az előkészítés ideje alatt a műemlékvédelem állami szervével /Múzeumok és Műemlékek Országos Központja, műemléki csoport: VIII.Puskin-u.24.III.em.telefon: 143-456/ előre érintkezésbe lépni.

Az illetékes szakértők bevonásával azután könnyű megtalálni azokat a megoldásokat, amelyekben össze lehet egyeztetni a gyakorlati célt a műemléki jelleg sértetlen fenntartásával.

VI.

A műemlékvédelem nem természetlen visszafordulás a múltba, a fenntartott műemlék nem idegen test egy településben. A műemlékvédelem élő épületeket akar, azokat bátran illeszti be az életbe, természetesen azzal a megértéssel, amit az emlék felismert értéke megkövetel.

Minden mód megvan arra, hogy az épület zavartalanul szolgálhassa gyakorlati céljait is a műemlék jellegének teljes megőrzése sőt határozott érvényrejutása mellett.

A műemléki kezelés nem vonja ki az épületet az életből. Nem azt becsüljük az épületen, ami egykor volt, hanem azt, amelyen ma is, ami régi szépségét nekünk megőrizött, amit az utcaképben, a városszerkezetben nekünk ma jelent.

Nincsenek olyan gyakorlati óhajok, amelyek indokolhatnák egy értékes műemléki részlet mellőzését, megsemmisítését. Egy kis műszaki körültekintés, egy kissé gazdagabb elképzelés, és legfőképpen igen sok szeretet kell, akkor könnyen meg lehet találni a legjobb, legkielégítőbb megoldást.

VII.

Ennek a szeretetnek képviselői a helyi műemléki megbizottak. Teendőiket körülbelül így foglalhatjuk össze:

Először is számbaveszik azt, miye is van a községnek? Azután gondosan figyelemmel kísérik, rendben van-e? Nincsen-e a feje felett valami veszedelem?

Végül - ha ilyesmi mutatkozik - közbelépnek és oda hatnak, hogy kuruzslók helyett hivatott orvosok vegyék azt gondozásba.

A Magasépítési Tudományos Egyesület állandó kapcsolatot akar megbizott szakértővel fenntartani. Segítségüket kéri az ország műemlék-állományának végleges összeírásában, a még nem ismert elfeledett műemlékek feltalálásában, a közbelépést kívánó súlyosabb kérdések kezdeményezésében s megoldásában.

A műemléki megbizottakra az a feladat vár, hogy a műemléket szemmel tartsák s kedvezőtlen esetekben indítsák meg a megmentés munkáját. Ami azonban ennél is fontosabb, mert a legmaradandóbb: működjenek közre olyan közvélemény kialakításában, amely a műemléknek örül, ahhoz ragaszkodik s a községnek és saját magának gazdagodását látja abban, ha azok igazi szépsége kibontakozik régi valójában.

Budapest.

A Magasépítési Tudományos Egyesület
Műemlékvédelmi Bizottsága.

Küzdjünk muzeumaink elszigetelődése ellen.

A vidéki muzeumoknak egyik igen fontos elvi feladata az elszigetelődés elleni küzdelem. Az elvi elszigetelődés a kozmopolitizmus és a helyi sovinizmus mocsarába zülleszteti a vidéki muzeum minden megnyilvánulását, s ily módon gyakorlati termelő munkája is értéktelenné válik.

A modern, szocialista muzeumban az élettől, a gyakorlatától való elszigetelődés veszélye fennáll abban az esetben, ha a muzeum nem keresi a kapcsolatokat a tömegekkel, ha nem érdeklődik a mindennapi problémák iránt, ha kiállításaival nem tudja kielégíteni a tömegek mai igényét, ha nem a békeharcosok öntudatával növeli és neveli, ha nem a szocialista realizmus jegyében próbálja kifejezni mondanivalóját. A vidéki muzeumok a Muzeumi Központ irányításával modern és új szellemben, ha nem is minden esetben a szocialista realizmus jegyében rendezték újjá kiállításait; a tömegeket a helyi tanácsok segítségével vonják be a muzeumi munkába és a muzeumok látogatásába, úgyhogy az e-féle elszigetelődési lehetőségekkel szemben eredményesen vette fel Központunk a harcot. A tömegektől való elszakadás veszélye nem fenyegeti muzeumainkat. Mindenesetre ezen a téren sem szabad elbizakodottaknak lennünk; hanem igyekeznünk kell ezt a kapcsolatot mindig mélyebbé és őszintébbé tennünk.

A muzeumi elszigetelődésnek a másik fajtája a helyi sovinizmusban gyökerezik. A vidéki muzeológus kénytelen saját városának, kisebb tájegységeinek problémáival, adataival, muzeum anyagával foglalkozni, lassanként nem is érdeklődik más, mint a helybeli leletek, érdekességek, a helybeli muzeumi anyag. Mindig újabb szépségeit, egyre mélyebben levő tudományos problémáit tapogattja ki, távlatai egyre szűkebbek lesznek. Csodálatos muzeumi anyagot termelt némely helyen a helyi sovinizmus, azonban jócskán termelt olyan csodabogarakat, olyan vegyes gyűjteményeket is, amelyek a muzeum fejlődése szempontjából feltétlenül károsak, amelyek akadályozói a muzeum üzemi munkájának. Helybeli földesurak családi ereklyéi, vadásztrófeái, különködéseinek emlékei képezhetik ugyan mellékesen a raktári anyag egy részét, de nem képezhetik alapjait és gerincét kutatásainknak. /Pl. a tárgy nem azért jellegzetes, mert XY lőtte, hanem azért, mert a lelőtt és kitömött szarvas a vidék kiveszőfélben levő érdekes állatainak egyik nagyon szép példánya./ A helyi muzeológusnak távlatba kell helyeznie anyagát: ki kell értékelnie. Ezt az értékelő munkát azonban a saját felelősségére csak abban az esetben tudja helyesen megtenni, ha nemcsak saját muzeumának anyagát, hanem a saját gyűjtőterületének problémáit, hanem a körülötte levő muzeumok anyagát és a nagyobb szakgyűjtemények anyagát is jól ismeri. Kapcsolatot kell tehát teremtenie egyes helyiérdekű problémák értékelésének kérdésében az egész ország muzeológusaival, ha eredményes munkát akar végezni.

A futólagos tanulmányozás, a felületes szemlélődés a muzeumi munka minőségének rovására megy; a tévedések lejárattják a muzeológia tekintélyét. Nem gondolhatunk arra, hogy állandó tanulmányutakkal terheljük muzeológusainkat; nem gondolhatunk keresztülvihetetlen tervekre; nem szabad a maximalizmus hibájába esnünk. Helyesnek tartom azonban azt, hogy a muzeológusok nemcsak a munkaterv szerint választott témakör részét gyűjtenék és dolgoznák fel pl. néprajzi gyűjtésük során gyűjtőterületükön,

hanem belekapcsolódnának a közvetlen közelükben, körzetükben levő muzeumok gyakorlati munkájába kölcsönben végzett munkával is. Bizonyos témakörökben kiállítássterveket készíthetnének el egymásnak; feldolgozhatnák témakörükben egymás raktári anyagát; megszervezhetnék a restaurátorok és konzervátorok munkájának kölcsönösségét. Mindenki tudja jól, hogy a muzeumi aprómunka milyen meddőnek látszó, időtrabló foglalkozás. Ennek a munkának az eredményességét az ilyen kölcsönösség feltétlenül növelné. A kölcsönadó néprajzos feltétlenül arra törekedne, hogy behajtsa a kölcsönvevő művészettörténészen tartozását.

A nyilvántartási osztály munkáját is lényegesen megkönnyítené az ilyen módon megszervezett kölcsönmunka. Pár év alatt elkészülhetne olyan központi nyilvántartás, amelyből a helyi problémák országos távlata is kiugrana, lényegesen megnőne az összehasonlításra váró anyag. Természetes, hogy az ilyen egymásba fonódó kölcsönös munkával készült adattömeg minden muzeológus számára élő anyag, jólismert kincstár, melynek gyakorlati haszna felmérhetetlen. Ilyen közösségi munkával kell küzdenünk az elszigetelődésre valló apró és ellentéresnek látszó különbségek ellen.

Hódmezővásárhely.

Galyasi Miklós.

Biológiai kör a Balatoni Múzeumban.

Abból a meggyőződésből kiindulva, hogy a Balatoni Múzeumnak elsőrendű érdeke fűződik ahhoz, hogy a helybeli gimnázium és a múzeum közötti kapcsolatokat minél szorosabbra fűzze és ezzel némileg pótolja azt a hiányt, mely abból származik, hogy a múzeumnak természettudományos tisztviselője nincsen.

Múzeumunkban egy helyiséget - a kapubejárattól délre eső 3.75 x 3.20 m-es, 6.számú szobát - a gimnázium biológiai köre rendelkezésére bocsájtottam. /A szoba kémény nélküli, így csak tavasztól őszig használható./

A kölcsönadandó szobában dr.Kovács Béla gimn. természetrajz tanár vezetésével a biológiai kör diáktagjai berendeznék a múzeum segítségével a kapott tájékoztató utmutatásai szerint biológiai szertárukat és itt helyeznék el azt az anyagot is, melyet a múzeum részére Keszthely környékén gyűjténe.

A kör támogatására rendelkezésükre bocsájtott^{am} raktári anyagunkból azokat a jelenleg ki nem használt szekrényeket, butorokat is, melyek a gyűjtemény elhelyezése, valamint a legfontosabb könyvanyag tárolásához szükséges. Itt tanulnának a diákok dr.Kovács Bélától állatokat, madarakat tömni, rovarokat, lepkéket, gyűjtött növényeket meghatározni, kezelni s ez

a hely lenne meggyőződésünk szerint az, mely a tanulóifjuság természettudományos irányú fejlődését Keszthelyen biztosítaná.

Mindebből muzeumunknak még az a haszna is lenne, hogy dr. Kovács Béla a muzeum munkájába tevékenyen bekapcsolódna, amit további programpontként fokozni lehetne azzal, ha ő mint tanár a mellékes órák alól az iskolában felmentést kapna.

Keszthely.

Csalog József.

Közönségszolgálat a Néprajzi Muzeumban.

Muzeumunk munkájának jelentős részét a közönségszolgálat alkotja. Elemi és középiskolák mellé nem adunk vezetőt, hanem ezeknek az iskoláknak tanárai számára, időnként vezetőképző előadást és mintavezetést tartunk, ennek alapján azután a tanárok foglalkoznak a gyermekekkel. Külön vezetőt osztunk be azonban, szükség esetén többet is a főiskolák, egyetemek, szaktanfolyamok látogatói és üzemi csoportok mellé.

Ezen kívül nagyszámmal keresik fel muzeumunkat szaktanácsért. A kulturumunka fellendülésével ezeknek a száma egyre növekszik.

A Népművészeti Intézet különösen szokás leírásokat /arató-, tavaszi-, szüreti szokásokat/ népi rigmusokat, dallamokat, köszöntőket, táncokat keres, továbbá mindezekhez képanyagot. Ebben az Adattár, a Népzenei Osztály, és a Könyvtár van elsősorban segítségére, de a muzeumi dolgozók közül is többen mentek el a Népművészeti Intézet számára szokás gyűjtőutra, vagy feleleveníttetett szokások ellenőrzésére.

Gyakran keresik fel a muzeumot filmtechnikusok, rendezők, színházrendezők, bábjátékosok, rajzfilmkészítők: faluképeket, berendezésképeket, viseleteket néznek. Az Adattár, a Könyvtár és egyes osztályok egyaránt foglalkoznak velük. A különböző kiállítások /Mezőgazdasági kiállítás, Nemzetközi Vásár/ dekorációs képanyagot kérnek.

Hasonló gyakran látogatják muzeumunkat a seneszerzők, munkájukhoz táncdallamokat, regősdallamokat, népi hangszeresdarabokat, kérnek. Előadóművészek is jönnek népi dallamokért. A Népzenei Osztály állandóan másolja a támlapokat, különböző tudományos célokból, legfőképp a Tudományos Akadémia kiadványai számára. Az Állami Népi Együttes és Székesfevárosi Népi együttes a Népzenei Osztály által lejegyzett dallamok betanulásával érte el a legnagyobb sikert a bemutatkozás alkalmával.

Ruhatervezők is igen sokat jönnek hozzánk. Különböző üzemi kulturacsoportok, tánc- és énekegyüttesek, színházak, festő- és szobrászművészek, Divatközpont, Réhaipari Tervező Vállalat, ruhatervező növendékek jönnek, megtekintik az Adattár fényképeit,

könyveket olvasnak, de legtöbbit a textilgyűjteményben tartózkodnak, ahol hiteles népi kosztümöket, himzéseket másolnak. A textilgyűjtemény dolgozói átlag heti négy délelőttöt töltenek el a rajzoló szolgálatában. Örömmel vették tudomásul, hogy a Divatközpont rajzolói alig egy hónapi tanulmányozás után máris felhasználhatták ismereteiket, a berlini VIT-re menő fiatalok ruhájának tervezésénél.

A napokban a Földalatti Villamosvasut tervezői látogattak el a muzeumba. A moszkvai metró mintájára nálunk is a földalatti vasut állomásai egy-egy művészeti gondolatot valósítanak meg. Az egyik állomást népi kályhacsempékkel szeretnék díszíteni, a csempék kiválasztásához a mi segítségünket kérték.

A Testnevelési Főiskola fiataljai népi sportjátékokat kérnek tőlünk.

A Népművészeti és Háziipari N.V. különösen sok segítséget kapott a muzeumtól. Segítettünk a Vállalat termelési tervének készítésében, tanácsokat adtunk hogy hol, mit érdemes csináltatni. A muzeum dolgozói időnként a helyszínre is kiszálltak, hogy megállapítsák, mik azok a tárgyak, amik a Vállalatnak készítenie kell. Így többek között Mohácson, Siklóson, az Ormányságban, a somogymegyei horvátoknál, Szekszárdon, Sióagárdon, Mezőtúron, Hódmezővásárhelyen, Szentesen, Csákváron és a Palócságban jártak dolgozóink az N.V. munkatársaival. A helyes szaktanácsoknak köszönhető, hogy több helyen a már meghaltak vélt régi díszítőművészetet teljes eredménnyel sikerült felújítani.

Fontos munkája volt a muzeumnak a főiskolák növendékeinek nyújtott segítség. Előadássorozatokot tartottunk az Iparművészeti Főiskola textil, kerámia, és butortanszakának, továbbá a Filmművészeti Főiskola növendékei számára. Az előadások főleg népművészeti jellegű kérdéseket tárgyaltak, színes dia vetítéssel, anyagbemutatóval tettük színebbé a mondanivalót, az előadások után a növendékek rajzoltak a bemutatott anyagból.

A hallgatók nagy tetszéssel fogadták az előadásokat és sokan szerettek volna közülök gyűjtésben is részt venni. Az Iparművészeti Főiskola lehetővé tette, hogy a 6 legjobb növendék 500-500 forintos ösztöndíjjal egy-egy hónapra nyári gyűjtésre menjen. A Népművészeti Intézet is ajánlott 5 kezdő gyűjtő számára 10-10 napos gyűjtés fedezését. A fiatalok számára a Muzeum tanfolyamot szervez, a nyári gyűjtésre pedig képzett vezetőket ad melléjük. Reméljük, hogy a fiatalokból új, lelkes gyűjtőgárda nevelődik ki.

Budapest.

K. Csilléry Klára.

Gyermekrajzok a muzeumi élményekről.

Nagy nemzeti szabadságünnepünkön ez év március 15-én nyitott meg Kiskunfélegyházán a Kiskun Múzeum, felszabadulásunk óta először. Gaál Károly múzeumvezető állandóan és rendszeresen összeköttetést tart a városi és megyei tanács-csal, magukkal a pedagógusokkal is. Ezenkívül is minden uton és módon arra törekszik, hogy a múzeum hivatását betölthesse. Az iskolák szervezeten és rendszeresen látogatják a múzeumot, az ott látottak a diákokban olyan benyomást keltenek, amely maradandó bizonyítékokat eredményez: a múzeumban látottakat a pedagógusokkal kiértékelik, az ott szerzett benyomásaikról elkészített rajzokkal a gyermekek bizonyítják, hogy megértették a múzeum nevelő és oktató hatását. A beküldött képek bizonyítják, hogy az általános iskola V-VI-VII. osztályos tanulói nemcsak meglátták például a malmok fejlődésének történetét, különféle őrlési módokat, hanem azt vissza is tudják képekben adni. Ugyanez vonatkozik a múzeum kiállításának börtönügyi részlegére is, valamint a világítóeszközök fejlődésére és a halászatra.

Dr. Gaál Károly a hulladékgyűjtéssel kapcsolatban is példát mutatott. Engedélyt kért és kapott arra, hogy a begyűjtött hulladékanyagot muzeumi szempontból átnézhesse. Ennek eredményeként kiderült, hogy több mint 100 muzeumi szempontból számottevő tárgyat talált Kiskunfélegyházai lakói által hulladéknak minősített anyagból. Jó volna, ha a többi múzeumvezető szerte az országban felfigyelne fentiekre.

Budapest.

Orosz Rózsi.

GYŪJTÉSEK - ÁSATÁSOK

Tiszaigar: egy agrárproletárfalu a szocializmus küszöbén. Az Orsz. Néprajzi Múzeum gyűjtése, kiállítása és készülő kiadványa.

Az Országos Néprajzi Múzeum tudományos munkaközössége - mint ismeretes - az elmúlt év folyamán kutatásokat folytatott Tiszaigar községben, egy másfélezer lakosu tiszavidéki agrárproletárfaluban abból a célból, hogy e tudományág mindenirányu szakmunkásainak kollektív vizsgálatával felfedje e proletártelepülés anyagi és szellemi kulturáját, társadalmi jellegzetességeit, történetének mozgását, fejlődésének irányát. E kutatásnak első eredménye a múlt esztendő decemberében napvilágot látott jelentős terjedelmű kiállítás, amely már félesztendője a látogatók tömegeit tájékoztatja a jellegzetes proletárközség történetéről. Rövidesen pedig közönség elé kerül az a kiadvány is, amely népszerű formában mutatja be Tiszaigar gazdasági, társadalmi politikai és kulturális fejlődésének az utját, megtelepülésétől napjainkig. Ez a kiadvány nem egy-

szerűen a "népi kultúra" e községben feltárt szakproblémáinak eredményeit szándékszik publikálni, sokkal inkább e két-százestendőös község társadalmának életében akarja ennek a kultúrának a helyét megmutatni és felfedni azokat a törvényszerűségeket, amelyek többek között e műveltségnek jellegzetességeit is meghatározzák. Ezért a kiadvány a dolgozók széles tömegeihez kíván utat nyitni. Az igari társadalom kultúrájára vonatkozó szakstudiumok, valamint részletmunkák a néprajztudomány szakfolyóiratában és kiadványaiban kerülnek a szaknyilvánosság elé.

Mind a kiállítás, mind pedig a kiadvány végigkíséri Tiszaigar történetét 1744-től 1951-ig, azaz az újjátelepülés-től napjainkig. 1744-től 1944-ig terjedő kétszáz esztendő Tiszaigar régi története, amely így magában foglalja a felbomló feudális és a kapitalizmus teljes korszakát. 1944-től 1951-ig terjedő ~~100~~ Tiszaigar új története: ut a szocializmus-hoz. 1951 február 24-én Tiszaigar termelőszövetkezeti lett, azaz az országos fejlődés részeként a szocializmus küszöbén áll.

Tiszaigar régi története teljes egészében a kapitalizmus jegyében zajlott le. Már megtelepülése első napjaitól kezdve megindul az a folyamat, amely a feudális termelőviszonyok felbomlását jelenti, amely a nemesi földközösség, a paraszti földközösség felbomlásán keresztül vezet az allodiális gazdálkodás - Igaron még oly kezdetleges - formáinak kialakításához. A termelőerők 18. századvégi és 19. századeleji fejlődése, amely az árutermelés kiszélesedését vonja maga után országos méretekben, Igaron is az osztályharc legélesebb formájában zajlik le gazdasági és politikai síkon egyaránt. A köznemesi földbirtokosság részéről ez a harc a jobbágyszolgáltatások kiméretlen fokozásában, a nemesi osztályérdek embertelen érvényesítésében, a földrablások döbbenetes méretű gyakorlatában, a telkes jobbágyegzisztenciák tönkretetésében nyilatkozik meg. A jobbágyság, mint gyengébb fél ebben a küzdelemben a védekezés minden legális és illegális eszközének felhasználása dacára - vesztes marad, csuszik ki a föld a lába alól, tömegesen válik szellérré, a földesuri majorságok cselédjévé. Lényegében Tiszaigar a 19. század derekára proletárközséggé vált.

Hátrányos helyzetben indult tehát a jövőnek Tiszaigar "szabad" parasztsága a kapitalizmus "szabad" feltételei között. A "tiszaigari határ" egyötödén kinlódnak az igari proletár-családok százai; míg négyötödén alig egy tucat földbirtokos teremt magának jövedelmező tőkés egzisztenciát - a helybeli proletárság munkájából, nyomoruságából, elesettségéből. A 19. század második felének konjunkturája, kapitalista felledülése - váltsa bár a földbirtokosságban a lumpendzsentrít az ügyesebb nagy agrár-vállalkozó - lényegében semmi változást nem hozott az igari szabad parasztságnak; a szegénység ugy

ahogy megélt, legfeljebb néhány kulák teremtett az első világháború idejére fordulóan "szerény egzisztenciát", ami nyilván megint csak az igari szegénység rovására történhetett. Mitsem változtat a helyzetén, hogy a helybeli majorások poroszutas gazdasági teli mindenféle feudális limlommal, csak elég későn tudtak célirányosabb tőkés termelést folytatni: ez a helybeli proletárságra nézve csak kinlódása megtetését jelenthette. Itt-ott világít be ebbe a nagy szegénységbe a századfordulón és 1919-ben egy-egy rövid időre biztató fényel az agrárproletariátus szervezkedése és növekvő öntudata.

A Horthy korszak az igari szegénység végleges zsákutcájá. Az igari napszámosok, cselédek, törpebirtokosok az állam, a földbirtokosság, a kulákság kiszolgáltatott szolgálói, a szabadulás reménye nélkül - éhbérrel, parányi parcelálással, nagy nyomorúsággal röghöz kötve; nincs kiútja. Az állam nem enged, a földbirtokos nem enged, a kulák nem enged. Az egész országnak kellett összeomlania, hogy az igari szegénység a feudálkapitalista romok alól az igazi szabad élet felé elindulhasson.

Tiszaigar új története: az agrárkapitalizmus likvidálásának és a szocializmus alapjai lerakásának jegyében áll. A földreform utáni négy esztendő alatt Tiszaigar lakossága a tehetős kis és középparasztok színvonalára emelkedett. De már kezdtek megmutatkozni azok a káros kapitalista jelenségek, amelyek a régihez hasonló osztálydifferenciálódás csíráit rejtették magukban. Látni kellett, hogy a jólét és a szabad boldogulás útja nem lehet ismét a kapitalista út és Tiszaigar proletariátusa, amely ilyigen ismerte ennek az útnak a nyomorúságait a Párt segítségével rá tudott lépni arra a másik utra, a szocializmus útjára, amely egyáltalán nem rejt magában veszélyeket, de annál kézzelfoghatóbban szabadságot és jólétet. Így jutott el Tiszaigar a szocializmus építésének küszöbére.

Ez a történelmi múlt, gazdasági alap, társadalmi helyzet, amelynek feltételei között vert gyökeret, alakult, hajtott új hajtásokat, fejlődött Tiszaigar proletárnépének mindennapi élete, anyagi, szellemi és társas kultúrája. A néprajztudomány módszereinél fogva rendelkezik azokkal a feltételekkel, amelyek segítségével ezen a társadalmi talajon megrajzolhatja ennek a proletártelepülésnek az arculatát. Ez az arc Tiszaigar népének a kapitalizmus korszakában, főleg annak második szakaszában uralkodó műveltségének az állapotát, fővonalait, szerkezetét örökíti meg. Ugyanakkor meg kell mondani, hogy ugyane módszer - a szájhagyomány - nem volt alkalmas a régebbi korszakok kultúrájának rekonstrukciójára, kivéve ott, ahol a tárgyak maguk "meséltek" múltjukról. Másik hiányossága az igari kutatásnak és így "a néprajzi kép" tudományos feltárásának, hogy nem ment túl az elérhető rekonstrukció állapotán - annak felderítésében, hogy milyen etnikai tényezők ját-

szottak közre a tiszaiigari kultúra "etnikai sajátosságának" kialakításában, következésképpen nem tárhatta fel azt a folyamatot, amely bonyolult összefüggésben a tiszaiigari és az országos társadalmi és kulturális viszonyokkal fényt vethet egy adott helyen egy "sajátos" műveltség alakulására. Ezt a néprajztudomány problematikájára döntő hiányosságot elmellőzve, - az összegyűjtött gazdag anyag mégis kiválóan alkalmas arra, hogy mind kiállításban, mind pedig a kiadványban tudományosan jellemezze Tiszaiigar proletárnépének kulturáját a kapitalista korszakban és ahol lehetséges visszamutatva a feudalizmus felbomlása szakaszának műveltségi állapotára is, ugyanakkor arra is, hogy megmutassa azt a születő ujat, amely már a szocialista jövő feltételei közt kezd majd kialakulni. Erénye a kutatásnak, hogy tudatosan különbséget tesz a műveltségi állapot elemzése során a módosabb paraszt-, kulákréteg, és a szegényparaszti osztályok kulturája között, ami igen jelentős a tiszaiigari "népkultúra" tartalmának megítélése szempontjából.

Ezeket a szempontokat érvényesítve sorakoztat fel a kiállítás a megfelelő korszakban uralkodó kultúra illusztrálására a kiállítási technika minden alkalmazott eljárása segítségével fényképeket, térképeket, grafikonokat, rajzokat, montázsokat, eredeti tárgyakat, /munkaeszközöket, edényeket, stb./ rekonstruált építményeket, szobabelsöket, népművészeti alkotásokat stb., amelyek mind, mind szemléletes dokumentumai az igari parasztság műveltségének, izlésének, fejlettségének, színvonalának és egyben természetesen gazdasági és társadalmi helyzetének.

Itt kell még hangsúlyozni a kiállítás félesztendő tanulságainak alapján annak rendkívül instruktív voltát, amelynek titka abban rejlik, hogy egy adott közösségi kulturáját nem elszakítva társadalmi talajától, hanem abba beleágyazva a maga helyén, a maga gyökérzetével mutatja be. E tekintetben a kiállítás - minden hiányossága ellenére - uttörő.

A kiadvány feladata az is, hogy hasonló eredményességgel mutassa be a tiszaiigari népkultúra rajzát a maga természetes helyén a tiszaiigari társadalom fejlődése menetében mint annak szerves részét.

Budapest.

Kardos László.

Városok műemléki és városképi vizsgálata.

A baráti csehszlovák népi demokrácia harminc városát nyilvánította 1950-ben műemlékileg védett területté. Együttal megkezdte ezek tudományos feltárását és feldolgozását. Közülük nekünk is megküldte Prahaticé, Taboř, Jihlava városokról készített kis kiadványait, melyekben a városok legjelentősebb műemlék épületeivel megjelölt térképe és ezek fényképeivel illusztrált várostörténete olvasható.

Az építésügyi minisztérium város és falurendezési osztálya nálunk múlt év őszén kezdeményezett hasonló munkát a városrendezési terv elemunkálataként, egyidejűen azal, hogy a MMOK műemléki területek kijelölését indította meg. Az É.M. kezdeményezése a mi munkánk elvégzésére a legalkalmasabb időpontban jött, mert a városok költségvetésében biztosított anyagi alappal kellőszámu szakképzett építész segítségét vehettük hozzá igénybe, akik nélkül a MMOK műemléki csoportja egyedül erre a munkára nem vállalkozhatott volna.

A következőkben leírt vizsgálat bizony valamennyiünk munkáját igényli, hogy azok leszállítása akadály nélkül folyhasson. A várostörténetek adatai összeszedése, ellenőrzése, a régi városképek, városábrázolások /metszetek/ megszerzése, a fénykép és mai térkép dokumentáció, a leírt vizsgálat sokszorosítása, összeolvasások, albumba ragasztás, felírás, sok szellemi és manuális munkával jár, melyet műemléki csoportunk a műemlékvédelem iránti hűségéből örömmel vállalt, saját tervteljesítésén túl teljesíti.

A törvény szerint városrendezési terv elkészítésére kötelezett u.n. sorolt városok és helységek terveit előkészítő forgalmi, laksűrűségi, stb. vizsgálatok között szerepel most a 12-es számu "városképi és műemléki vizsgálat", melyet a MMOK mint a műemlékvédelem hatósága végez, a sorolt városok és helységek tanácsai megbízásából.

A már megindított vizsgálatokból készen vannak Pápa, Szeghalom, Vác, Szentendre, Győr, Székesfehérvár, Eger, Szeged, de folyamatban vannak: Tatabánya, Pécs, Várpalota, Miskolc, Gödöllő és más husz város és helység vizsgálatai, összesen mintegy 200.000 Ft. hitelkeretben. Munka közben alakultak ki azok a szempontok, melyek az egész ország területére egységesen felhasználhatók lesznek és melyekben a témakör ujdonsága és a feladatok sokrétűsége miatt sok nehézséggel igyekeztünk megküzdni. Ilyen nehézség volt mindjárt a felkutatott épületek megfelelő csoportosítása és a csoportok körülhatárolása: műemlék, műemlékjellegű, városképi fontosságú épületekre, jellegzetes városképekre és fontos tájképekre. Ezek közül az első a műemlék feltétlenül fenntartandó épületet jelent. A műemlékjellegű és városképi fontosságú épület egyik, vagy másik szempontból való fontossága miatt lehetőleg fenntartandót. A jellegzetes városkép több ilyen épület együttes hatásában rejlő összefüggésre hívja fel a figyelmet, míg a tájkép védendő tájra, vagy tájképi ki látásra, kapcsolatra, vagy ilyen létesítésének lehetőségére.

A vizsgálat során alkalmunk nyílik lemérni a város összes épületeit, eddig esetleg hiányzó, vagy hézagos leírását pótolni, és a feltárás során osztályozni őket. Kijelölni a műemlékeket és ennek alapján a törvényt szabta műemlékké nyilvánítást megindítani. Ugyanakkor kiterjesztjük a város épületei mű-

emléki vizsgálatát a klasszicizmus korán túl a romantika /1845-65/ és a koraeklektika /1865-85/ stílusaira is. A dialektikus történet szemlélet alapján ugyanis ezek az épületek épüget igényt tarthatnak műemlékvédelemre, mint korban előttünk készült alkotások - a köztudat tájékoztatatlansága miatt viszont amazoknál sokkal nagyobb veszély fenyegeti őket átalakítás, vagy lebontás formájában.

E lap terjedelme nem engedi meg a vizsgálat bővebb részletezését, ezért még csak azt említjük meg, hogy célja: a városrendezési előkészítési munkák kapcsán a város rendezésére kiható műemlék és műemlékjellegű épületek, valamint utcaképek vizsgálatának elkészítése, továbbá azok jegyzékbe foglalása, megvédésükre, környezetük kialakulására javaslatadás. A vizsgálat kiterjed a különös helyi jellegzetességet mutató egyéb építményekre és táji adottságokra is.

Általános tájékoztatás a vizsgálat használatáról.

I. fejezet a város kialakulását röviden ismerteti, célja képet adni arról, hogy a város története hogyan jelentkezik a meglévő műemlékekben és műemlékjellegű épületekben, valamint a városképekben.

II/a. fejezetben találjuk a műemléki, műemlékjellegű és városképi vagy tájképi jelentőségű épületek jegyzékét, helymegjelölés szerint abc sorrendben, egyúttal a fenti három kategória egyikéhez való tartozás megjelölésével. Kategóriák szerint a keresett épületek leírása a következő fejezetekben található, és pedig:

II/b. fejezetben vannak ugyancsak helymegnevezés szerinti sorrendben a műemlékek - melyek feltétlenül fenntartandók és a műemlékjellegű épületek, melyek lehetőleg fenntartandók. Egyben javaslatok épületeként az esetleg szükséges tennivalókra, átalakításra, stb. A fejezet végén általános utasítás az épületekkel kapcsolatos gyakoribb hibák kiküszöbölésére.

III. fejezetben a városképi fontosságú épületek felsorolása van, a jellegzetes utcaképekről, terekről, esetleges javaslatok a városkép megjavításáról. A fejezet végén általános városképi megjegyzések.

IV. fejezet a tájképi fontosságú adottságokat tartalmazza, az esetleges javaslatokkal.

V. fejezet /Függelék/ Múzeumok és Műemlékek Országos Központja elnöki körirat szövegét közli az ország összes közigazgatási hatóságához. A vizsgálat a következőkben közölt - Építésügyi Minisztérium által kiadott tájékoztató szerint készült. A szöveg 20 példányban, a fényképek és tervekkel teljes dokumentáció pedig 3 példányban.

VI. fejezetben foglalt fényképek a II/a - IV. fejezeteket dokumentálják.

VII. fejezet. Térképek közül a belsőségek térképe a

müemlék és müemlékjellegü épületeket tünteti fel, míg az át-
nézeti térkép a városképi és tájképi fontosságú részeket e-
meli ki, valamint azokat a müemléki és müemlékjellegü épüle-
teket, melyek a belsőségeket ábrázoló térképre nem fértek rá.
Budapest. Gerő László.

Palaeontológia szerepe a bányakutatásban.

A földtani viszonyok ismerete alapja a gyakorlati földtannak, tehát a bányászatnak is. A földtani felépítés fi-
gyelembevételé nélkül a Föld nyersanyagkincsének kiaknázása a
véletlenre volna bízva. Igaz, hogy Földünk sok esetben kínálja,
önként feltárja kincseit /pl. kibukkanó széntelepek, kiemel-
kedő sóhegy, feltörő gáz stb./, a föld mélyében rejlő nyersa-
nyagok azonban csak tervszerü kutatások útján hozzáférhetők.
A tervszerü kutatásokhoz tartozik a rétegek korának ismerete,
ami viszont csak a rétegekben található ősmaradványok alapján
állapítható meg. Az ősmaradványok döntik el, hogy a rétegek mi-
lyen földtörténeti korban keletkeztek. A só, a szén, a földő-
laj képződése bizonyos földtörténeti korokhoz kötött, tehát csak
az ősmaradványok alapján megállapított földtörténeti kora réte-
gek ismeretében lehet eredményes kutatásokat eszközölni.

A rehamosan megindult iparosodáshoz szükséges széntöb-
termelés és a széncsata idején éppen a szénkutatások köréből hoz-
hatunk példát arra, hogy az élvontnak látszó palaeontológia vagy
őslénytan milyen összefüggésben áll a bányakutatással. Egyes ki-
merülöben levő széntelepek szükségessé teszik a rejtett tartalékok
felkutatását. Olyan helyen kell tehát próbafurásokat végezni, a-
hol feltételezhető a széntelepek folytatása vagy jelenléte, mert
nem közömbös, hogy a tekintélyes összegekbe kerülő próbafurásokat
hol mélyítik.

Képzeljük el, hogy egy medencében a triasz alaphegységre
oligocén majd miocén rétegek következnek, s a széntelepek az oli-
gocén és miocén időszak között keletkeztek. A miocén végén leját-
szódó vulkáni kitörésekkel kapcsolatos földrengések a területet
szinte saktáblaszerűen felszabádták. Az eredetileg vízszintes
helyzetü rétegek így egyes részeken felemelkedtek, más részeken
több száz méterre lesülyedtek. Kiemelkedő részek a széntelepekkel
együtt már letarolódhattak, viszont a lesülyedt részekben megma-
radtak. Itt vár az őslénytanra annak a megállapítása, hogy a terü-
let felépítésében résztvevő rétegek oligocén vagy miocén korúak,
mert nem várható ott eredménnyel járó kutató furás, ahol már csak
a széntelep alatt levő oligocén rétegek maradtak meg. Ez a leegy-
szerüsített példa csak egy a sok közül annak megvilágítására, hogy
milyen szerepe lehet az őslénytanak a bányakutatásban.

Budapest.

Dr. Meznerics Ilona.

Pusztuló és születő néprajz.

A fejlődés törvénye, az igények és az életszínvonal emelkedése szükségképen ellensége mindannak, ami maradi, nehézkos, és amit jobbal lehet pótolni. A néprajz tudománya viszont legelső sorban azt a célt szolgálja, hogy logikus összefüggésben megőrizze számunkra a társadalom fejlődésének egyes mozzanatait és éber őrként álljon minden változás bölcsőjénél.

Két ilyen fordulóra szeretném felhívni néprajzsaink figyelmét. Az egyik a régi tanyarendszer, tanyatelepülés megszűnése, és ezzel kapcsolatban az új tanyaközpontok, a termelőszövetkezeti és állami gazdaságok rendszerének születése, a másik, az idejét multa és tisztán a szokás miatt még fenntartott országos vásárok egészen rövid idő alatt való megszűnése.

I. A régi rendszerű tanyatelepülések megszűntével elérkeztünk néprajzunk egyik zárófejezetéhez. És pedig nemcsak a tárgyi, hanem szellemi néprajzunk is forradalmi változást szenved az ugrásszerű fejlődés parancsa folytán. Megszűnik a "paraszt-hitbizomány", i. e. az az évszázados szokás, hogy a fiatal generációnak csak egyetlen tagja folytathatja a földművelést, a többi kitaníttatják, ha lány, férjhezadják.

Mindezt azért, hogy a földet meg ne kelljen osztani. Megszűnik ezzel kapcsolatosan a ragasztott, vagy fecskéfészek építkez és, a háznak toldozott-foldozott kiegészítése és az életforma változással a szellemi néprajz is gyökereiben változik.

Néprajztudományunk - ismereteim szerint - nem eléggé vizsgálta azokat az összefüggéseket, amelyek az első, második és további generáció életforma változásából tárgyi és szellemi síkon előálltak. Kiss Lajos, a Kossuth-díjas tudós két híres könyve tudtommal ez irányban is az első törekvés. Orosháza, Hódmezővásárhely, Szentés falu és tanyatelepülései, valamint a Hajduság más tipust mutató települései minden esetre a két legfontosabb szinmagyar területet jelzik, amelynek felkutatására és feldolgozására legfeljebb két esztendő áll rendelkezésére szaktudósokból álló brigádjainknak.

Ennek a munkának előfeltétele pedig:

1./ a minden egyéb adminisztratív és hivatali munkától függetlenített anyaggyűjtő brigád.

2./ hasonló feltételekkel az összehordott anyagot feldolgozó szaktudósok brigádja.

3./ teljesen modern technikai felszerelés, komoly fényképezőgép, kifogástalan minőségű és bőségesfilmanyag, valamint azok az anyagi előfeltételek, amelyek a sokszor napokig, vagy hetekig való kiszállást vasut nemjárta helyeken lehetővé teszik.

Ugyanezek az előfeltételek szükségesek a következő kérdés-komplexum felgyűjtésére is.

II. Az országos vásárok intézménye a céhrendszer megszűnése, utak kiépítése, a gyárpar szünetése és a lépteny-nyomon épülő nagy áruházak és árnelosztóhelyek ideje óta annál inkább anakronizmussá vált, mert egyrészt nem jelenti többé különböző területről embertömegek találkozásait, másrészt ma már csak azt a célt szolgálja, hogy a selejtes árun túl adjanak. A vásárok néprajzi jellege már is nagyon csekély és a maradvány felgyűjtése ma már csak a "mentsük ami menthető" jelszóval történhetik.

Évek alatt eltűnik a subavásár, talicskavásár, la-cikonyha, stb. stb. tárgyi és szellemi néprajza.

Ezekre a kérdésekre hívom fel egyrészt néprajzosaink, másrészt a felügyeleti hatóságunk figyelmét, hogy az utolsó órában még megteremthessék azokat az előfeltételeket, amelyekkel néprajzunk e fontos kérdésének tizenkettedik órában való felgyűjtését és feldolgozását lehetővé teszik.

Hódmezővásárhely.

Galyasi Miklós.

MUZEUMI BELSŐ MUNKA.

Régészeti kiszállási jelentés.

A kiszállási jelentés bármilyen leletbejelentésre történő kiszállásnak a terepen szerzett tapasztalatait rögzíti. Kiszállási jelentésnek kell tekinteni az ásatást megelőző terepbejárás tapasztalatainak összefoglalását.

Célja a lelőhelyek pontos, szabatos földrajzi meghatározása, olyan adatok alapján, hogy azokat a jelentés alapján bárki könnyen megtalálhassa. Csakis ilyen kiszállási jelentés használható fel egy meginduló ásatáshoz, vagy pedig a régészeti lelőhelykataszterhez. A kiszállási jelentés mindenkor tartalmazza:

a./ hogy a kiküldött muzeológus milyen h iradás, vagy aktaszerű bejelentés alapján ment ki a lelőhelyre, vagy a feltételezett tereptárgy megtekintésére. Közölje a bejelentő személy nevét és lakhelyét.

b./ a h iradás, vagy aktaszerű bejelentés idejét. A kiszállás ugyanis a bejelentés után azonnal történjen és a róla beadott jelentés nyolc napon belül.

c./ amennyiben nem a bejelentő személy vezette ki a lelőhelyre a muzeológust, meg kell említeni, hogy ki volt az, aki a lelőhelyre vezette és honnan tudott a leletről. A legtöbb esetben valamilyen tárgyat küldenek be a muzeumba azzal, hogy megjelölik hol és mikor találták. Meg kell említeni ezen kívül, hogy a leletet milyen körülmények között /szántás, házépítés stb./ találták.

d./ szükséges leírni a lelőhely megközelíthetőségét a vasutállomástól, vagy a község közepétől.

e./ segédeszközök által rögzítsük a lelőhelyet a térképen.

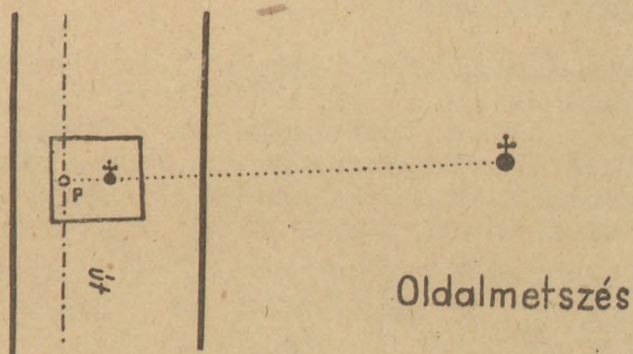
A kiszálláshoz szükséges segédeszközök:
a környék 1:75.000-es katonai térképe,
1 db. lehetőleg négyzetformájú tokban szerelt leg-
alább fokbeosztású érzékeny tájoló-/hegyesvégű tüvel/,
1 db. 20 m-es acél mérőszalag 11 db. acélszeggel,
1 db. 30-40 cm-es hasábalaku vonalzó,
1 db. szögprizma 90° - 180° vagy bottal, vagy függő-
ónnal.

A térkép alapanyaga topografiai /katonai/ térkép legyen /1:25.000; 1:75.000/. Az Állami Földmérés 1:2000, 1:2000 u.n.kataszteri térképei, amelyek az Áll.Földmérés Térképtárában, vagy a községek előljáróságain lelhetők fel nem alkalmasak lelőhely meghatározására. A térképek méretarányát viszonyszám, vagy mérce /lépték/ alakjában tüntetik fel a térkép margóján. 1:75.000 azt jelenti, hogy az a távolság, ami a térképen 1 cm. az a természetben /valóságban/ 75.000 cm azaz 750 méter. A térképek méretaránya szabja meg azt, hogy a valóságot milyen részletességgel ábrázolják. Az 1:75.000-es u.n.részletes térkép a természetnek nem minden részletét ábrázolja, hanem a túlzusofoltság elkerülésére sok részlet összevonva, általános képét adja a természetnek. Így nem minden dűlőt, épület, nyiladék, stb. kerül a térképbe, csak annyi, hogy abból főleg a hegyrajzzal együtt a terepen helyesen tájékozódhassunk. A nagy méretarányú 1:2000, 1-2000 /kataszteri/ térképek minden házat, udvart, kertet természetes méretének megfelelően ábrázolnak, a topografiai /katonai/ térképek viszont a jellemző részleteket "mértéken felül" /torzítva/ ábrázolják. Így a helymeghatározásnál figyelembe kell venni, hogy földrajzilag pontosan helyükön vannak a következő tereptárgyak: tornyok, a háromszögellési alappontok /rendszerint kövek a terepen/ HP jelzéssel, hidak, középületek. Az utak, vasutaknál csak a középvonal van földrajzi helyén.

Ugy a topografiai, mint a kataszteri térképeket csak akkor használhatjuk fel a lelőhelyek helyes megjelölésére, vagy további felvételi munkához, ha figyelembe vesszük a térkép készítésének idejét. Az ország kataszteri térképeinek legnagyobb része elavult birtokállapotot mutat. Időközti változásokat nem vezettek keresztül ezeken a lapokon, ezért különösen az utolsó esztendő megváltozott birtokviszonyai miatt nem használhatók. A topografiai /katonai/ térképek közül is igen sok a monarchia III.felméréséből származik /1873-1888/, Ezek a feketenyomású csikozott hegyrajzi térképek, még ha részben helyesbitettek is, többnyire teljesen elavultak, az újabb /helyszíneli/ térképek valamivel közelebb állnak a természethez, de csak a legújabb színes nyomású szintvonalas térképek magassági adatai

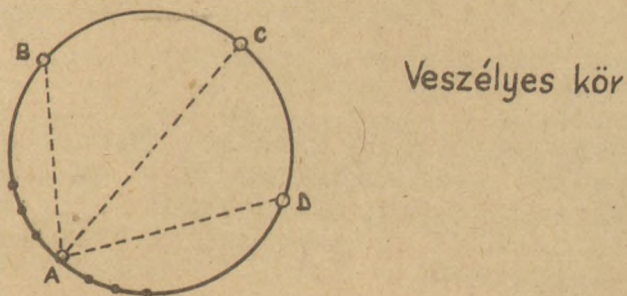
képek fedik teljesen a mai állapotot. Az utóbbi térképek a muzeumban zár alatt őrzendők és a terepen igazolvánnyal használhatók. A térképek magassági adatai a kataszteri lapokon ölekben vannak megadva, a katonai térképeken méterekben az Adriai tenger közep vízszintjéhez viszonyítva. Ezek az u.n. abszolút magasságok, a község neve mellett a főtemplom küszöbére, épületeknél a főbejárat küszöbére, hidaknál a padló síkjára, állóvizeknél a közep vízszintre, vasutnál a sinfejre, egyébként a talaj természetes felszínére vonatkoznak.

A lelőhely meghatározása a terepen kétségtelenül hasznosítható pontokkal történik, pl. az utvonalon figyeljük meg a községtől való távolságot, utkanyarulatokat, hidakat és a környező részleteket a távolságot legalább lépéssel vagy becsléssel határozzuk meg. Ha ismert terepvonalon állunk /ut, vasut/, a térképet betájékozzuk, vagy tájolóval,

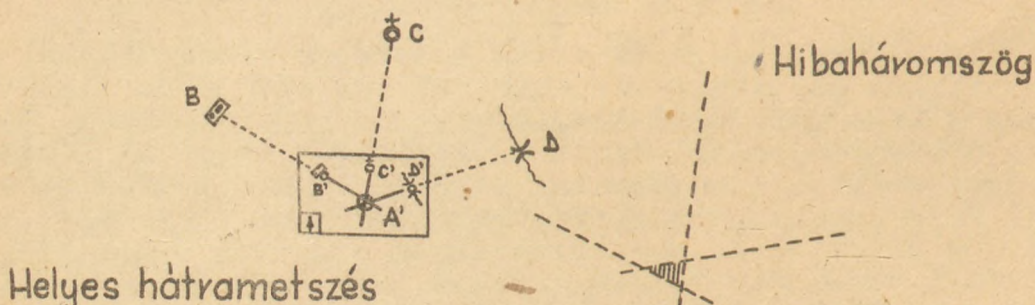

vagy ha az ut hosszabb vonalon egyenes, egyszerűen az ut térképi rajzát az ut tengelyének irányával párhuzamosá tesszük. Ha valamely oldalt fekvő jól látható közeli ponttól iránysugarat vetítünk magunk felé, oldalról metsze /lehetőleg derékszögben/ utvonalunkat, a metszéspon-tunk pontos képét adja /1.ábra./.

Ismeretlen környezetben a lelőhelyet jó távoli kilátást nyújtó tereptárgyakról azonosíthatjuk. /Tornyok, kupok, majorok stb./ Ezeket a tereptárgyakat térképünkön megkeres-sük. A pontok úgy választandók ki, hogy álláspon-tunk felé lehetőleg jó /közel derékszögű/ metszéseket adjanak, de ne

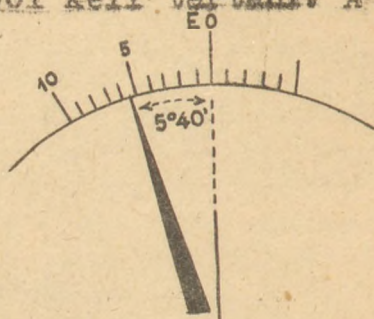

feküdjének álláspontunkkal egy körön. /Veszélyes kör, az A. pont meghatározása bizonytalan, 1.2.ábra/. Térképünket a tájolóval beállítjuk és a kiválasztott B,C,D. pontokat megirányozva, azok valódi képe BCD és térképi rajza B,C,D-n keresztül irány sugarakat rajzolunk magunk felé. Helyes és pontos beállítás mellett a három irány sugar a lelőhelyen A.pontban metszi egymást. Ha az irányzás és beállítás nem volt elég gondos, hibaháromszög keletkezik és a műveletet meg kell ismételnünk. /3.ábra./

A tájoló fémdobozba helyezett mágnesű, északi vége rendszerint sötét színű. A tájoló doboza szabályos négyszögű legyen, élei a doboz fokbeosztásán feltüntetett É-D, illetve K-Ny tengelyekkel párhuzamosak legyenek. A tájolókat lehetőleg $1/2^\circ$ leolvasására alkalmasak legyenek. A katonai vonás könnyen átszámítható fokra: 1.00' egyenlő 5°

A mágnesű eltér a csillagászati É-D-i vonaltól: ez az eltérés /declinatio/ helyenként és időnként változó. Jelenleg hazánkban átlag 4° Ny-ra /Sopronban 6° , Budapesten 4.5° , Debrecenben 3° /. A térkép helyes beállítása tájolóval: a térkép szélére pontosan kelet-nyugati iránynak megfelelően illesztjük a tájolót és a térképpel együtt addig forgatjuk, míg a mágnesű É-i hegye a tájoló É-i vonalától Ny-ra eléri a declinatio szögét /4.ábra/ Súlyos vastárgyak még 20-30 lépés távolságból is befolyásolhatják az érzékeny tűt, ezért ezektől a tájolót távol kell tartani. A tájoló állását cél-

Declinatio

szerű a térkép margójára felvázolni. Minden leírásnál kifejezőbb a jó vázlat. Lehetőleg alakúen valamilyen méretarányban készítendő, esetleg az alaptérkép felhasználásával. Az alaptérkép fokhálózatát figyelembe véve jelöljük meg a te-reptárgyakat, amelyektől a lelőhely bemérése történt pl. hid

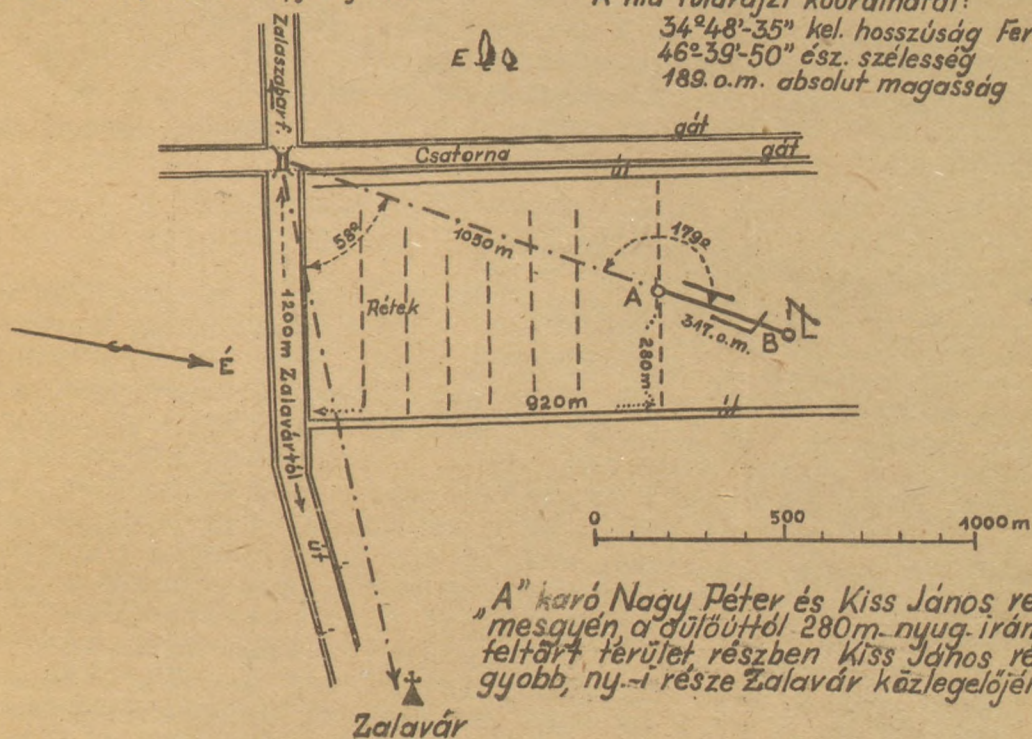
1:75.000-es 5358 sz. lap K 328+670 m; É 567+1600 m. A vázlat mindig tartalmazza az északi irányt, a méretarányt /lépték/ a pontos helymegjelölés a környező község, puszták, hegyek fel tüntetésével /alaptérkép/, az egyezményes térképjelek jelkulcsszerű ábrázolása, esetleg magyarázat /5. ábra/.

VÁZLAT A ZALAVÁRI ÁSATÁSOKRÓL

1:75.000 térkép 5358.sz. lapja nyomán.

A hid földrajzi koordinátái:

34°48'-35" kel. hosszúság Ferrotól
46°39'-50" ész. szélesség
189.0.m. abszolút magasság

"A" kavó Nagy Péter és Kiss János rétje közti mesgyén, a dűlőúttól 280m. nyug. irányban. A feltárt terület, részben Kiss János rétjén, nagyobb, ny.-i része Zalavár közlegelőjén fekszik.

A lelőhely területén a birtokviszonyokat is meg lehet említeni, de csak ilyenfajta megjelölés helytelen. Teljesen hibás kataszteri határokhoz bemérni a lelőhelyet. Nagyobb kiterjedésű lelőhely, vagy tereptárgy esetén helyes, ha két felismerhető végpontját jelöljük meg a vázlaton, vagy a jelentésben.

A felszínen talált maradványokat a lelőhelyen meg kell jelölni. A legjellegzetesebb felszínen talált cserepet, téglát, főleg habarcsot, esetleg kőmintát a muzeológus beszállítja a muzeumba; megemlítendő a jelentésben.

Nagyobb terület bejárásánál figyelemmel kell lenni, hogy a bejárt területen hol fordulnak elő gazdagabban cserepek, épületmaradványok. Amennyiben ez feltűnő, ennek okára is ki kell térni. Ha alkalom kínálkozik, néhány ásonnyommal a felszíni termőréteget eltávolítani, akkor a talaj változását is megemlíthetjük. Ugyanígy kell megemlíteni a talaj minőségét, ha fontos.

A lelőhely mai neve, mint határrész és dűlőnév megjelölendő. Ha lehetséges jegyezzük fel, hogy a község idősebb lakói milyen emlékeket őriznek a lelőhelyről.

Térjen ki a lelőhely veszélyeztetettségére. Milyen művelés alatt áll jelenleg a lelőhely, történelmi helyben vagy közelében nagyobb földmunka és szükség van-e azonnali leletmentésre.

Korábbi leletek a lelőhelyről. Ha korábban a múzeumba jött be innen régészeti anyag, akkor azt említsük meg, persze csakis a legszűkebb körzetből.

Budapest.

Radnóti Aladán

A muzeumi könyvtárak kérdéséhez.

Az a nagy átalakulás, amely muzeumaink munkájában a legutóbbi évek során beállott, eddig viszonylag kevésbé éreztette hatását a muzeumi élet egyik igen fontos területén: a muzeumi könyvtárak viszonylatában. A tervszerű fejlődés, amely ma már irányítója muzeumaink életének, még nem jutott el oda, hogy felszámolja a muzeumi könyvtárügynek a múltból ittmaradt hiányosságait. Hozzátehetjük mindjárt: ez a késedelem nem a MMOK-on múlt, vagy pontosabban: a MMOK-nak csak kis része van abban, hogy muzeumi könyvtáraink még sok tekintetben mögötte kullognak annak a fejlődésnek, mely más viszonylatokban olyan egészségesen hatotta át a muzeumi munkát országszerte. Mint arra később rátérünk még: a MMOK már eddig is nem egy komoly kezdeményezést indított el a muzeumi könyvtárak helyzetének megjavítása érdekében, s ha ezek a reformot előkészítő lépések ma még kevésbé éreztetik hatásukat, abban nemcsak magának a problémának a súlyossága játszik szerepet, hanem részük volt olyan tényezőknek is, melyek a muzeumi vonalon kívül esnek. Főként a vidéki muzeumok helyzetének a megjavítását gátolták olyan körülmények, melyek kulturális életünk általános jellegű problémáival voltak kapcsolatban, úgy hogy ezeknek a megoldása terén a kezdeményezés nem a MMOK-ot illette. A változást itt is kulturális forradalmunk hozhatta csak meg, mely ezen a téren is hozzálátott a múlt elmaradottságának leküzdéséhez és a vidék kultúrszínvonalának intézményes emelésével törekszik megszüntetni a korábbi nagy különbséget főváros és vidék szellemi élete terén.

Muzeumi és városi könyvtárak kényszerű együttélése, mely nemcsak a muzeumi könyvtárak önálló fejlesztését akadályozta, de vidéki muzeumaink munkájának is sokszor gátja volt, ma már felszámolás alatt van, városi könyvtárak felállítására - a Népművelési Minisztérium kezdeményezése - során.

Ez a változás vidéki muzeumaink életére annál ked-

vezőbbnek ígérkezik, mert ezzel egyidőben kerül sor a szerzetesi könyvanyag világi érdekű részének a szétosztására is, melyből - mint az OKK és MMOK közötti megállapodás igéri - a múzeumok könyvtárai komoly mérvű gazdagodására számíthatnak.

Természetesen ez a külső segítség, de még a fejlődést gátló körülmények most már rövidesen várható megszüntetése nem jelenti azt, hogy a múzeumi könyvtár ügy most már a helyes kibontakozás útjára lépett. A lehetőség még nem jelenti a megvalósulást is, márpedig éppen a könyvtárak fejlesztésének a realizálása még Budapesten is, vidéken pedig különösen, sok munkát és főleg tervszerű, céltudatos erőfeszítést igényel.

Ezen a vonalon lép előtérbe a MMOK szerepe: a szervezési és fejlesztési munka irányításának kötelezettsége.

Azokat a kezdeményezéseket, melyeket a MMOK a múzeumok könyvtárainak megjavítása érdekében eddig tett, éppen az előbbi szempont: a könyvtárak tervszerű fejlesztésének és modern igényű megszervezésének az irányelve szabta meg. A múzeumi könyvtárak központi könyv- és folyóirat nyilvántartásának felállítása, melynek munkálatai múlt év decembere óta folynak, az első lépés volt ezen az úton, melynek jelentősége nem egy tekintetben túlhalad a múzeumügy keretein. E munka elkészülése nemcsak abból a szempontból nagyfontosságú, hogy végre valahára teljes áttekintésünk lesz múzeumaink könyv- és folyóiratai állagáról, hanem lehetőséget nyújt arra is, hogy tudatosan és tervszerűen fejlesszük további könyvtáraink állományait, s egyben profilizálásukat valóban a tudományos módszeresség komolyságával valósítsuk meg. Ennek a nyilvántartásnak az első eredményei tették lehetővé azt a fontos intézkedést, melyet a vidéki múzeumok könyvtárainak fejlesztése sugalmazott: a múzeumi könyvtárak duplumainak kötelező bejelentése. E rendelkezést az tette szükségessé, hogy ilyen módon lehetőségünk nyíljon a múzeumi könyvtárak eddig lappangó erőfeleslegeinek mozgósítására és ezeket oda irányítsuk, ahol rajuk valóban a legnagyobb szükség van. A beérkezett jelentések sajnos nem minden esetben kielégítőek, sőt akadnak múzeumok, melyek különböző kifogásokkal máig sem terjesztették be duplumjegyzékeiket. A múzeumok többsége azonban megértette a MMOK intencióit és lelkiismeretes jelentkezéseik mutatják, hogy tudatában vannak azoknak a kötelezettségeknek, melyeket a közönségérdek követelte együttműködés számukra előír.

A vidéki múzeumi könyvtárak fejlesztése szempontjából a múzeumi duplum anyag természetesen nem nyújthat számottevő segítséget, legfeljebb a legégetőbb hiányok orvoslását teszi lehetővé. Ennek tudatában a MMOK már korán tárgyalásokat kezdett az OKK-val, hogy az a raktáraiban tárolt és felügyeletére bízott könyvanyagból a lehető legkomolyabb mennyiségben juttasson a vidéki múzeumoknak. E tárgyalások érdekében körlevél

utján szölitotta fel a MMOK a vidéki muzeumokat legfontosabb könyvigényeik bejelentésére, s e könyvigények rendelkezésére bocsátottuk az OKK-nak, hogy konkrét adatok alapján ismerje meg vidéki muzeumaink kiáltó szükségleteit és siettesse megsegítésüket. Jelentéseink sajnos még egyelőre hiányoznak arról, hogy az OKK közegei a sokszor megismételt ígéretek szellemében milyen könyvanyag juttatásban részesíti vidéki muzeumaink könyvtárait.

Az OKK-val folytatott tárgyalások és a duplumok kötelező bejelentése mellett legutóbb a MMOK egy más akciót is elkezdett, melynek elsőrangú célja ugyancsak a vidéki muzeumok sanyaru könyv-vizonyainak megjavítása. A nagy könyvtárak raktárakban elfekvő fölös példányainak fáradságos kiválogatásával már eddig is közel 1000 könyvet és folyóiratot sikerült összegyűjteni és remény van arra, hogy ez a könyvmennyiség a jövőben még jelentékenyen gyarapodni fog. Mihelyt az anyag könyvtári adatainak feldolgozása megtörtént, a MMOK megindítja e könyvek szétosztását a legjobban rászoruló vidéki muzeumok között, úgy hogy ezeknek a könyvállománya remélhetőleg a közel jövőben jelentékenyen fog gyarapodni.

Az elsődleges feladat: a könyvellátás problémájának megoldása, nem választható el a könyvtárak szervezési problémáitól: az elhelyezés, a rendezés, a katalogizálás, a programmszerű fejlesztés stb. kérdéseitől. Ezeknek a feladatoknak a korszerű könyvtár-tudomány szellemében való megoldása már nemcsak a vidéki muzeumokat érinti, hanem az országos muzeumok könyvtárait is és jelentőségük megkivánja, hogy legközelebb részletesen foglalkozzunk vele.

Budapest.

Ferenczy Endre.

ISMERJÜK MEG MUZEUMAINKAT.

A Muzeumi Híradó I. számában megindított rovat anyagtorlódás miatt ebből a számból kimarad, és a következő számban fog újra helyet kapni.

Szerkesztő.

TAPASZTALATCSERE - TECHNIKAI UJÍTÁSOK.

Ujitások a néprajzi gyűjtésnél.

Amióta néprajz van, azóta halljuk a vészkiáltást: gyűjteni, mert a 12-ik órában vagyunk. Sokan cáfolták már ezt a véleményt, és én is tudatában vagyok annak, hogy amennyiben tudományunk célja nem csak egy bizonyos korszak, hanem az állandóan változó folyamatos élet vizsgálata, úgy dedunokáinknak is lesz mivel foglalkozni.

Kétségtelen azonban, hogy napjainkban oly nagyarányú és gyors változás zajlik, amely egy egész esemő kulturelemet eltöröl. Ha ezeket nem tudjuk megörökíteni, méltán szidhatnák utódaink. Minden néprajzos tudja, hogy a gyűjtéshez elengedhetetlen a fényképezőgép. De aki csak megpróbált érthetően leírni egy-egy munkafolyamatot, annak azt is éreznie kellett, hogy mozgókép nélkül munkája nem tökéletes.

A néprajz ötéves tervében külön munkacsoport foglalkozik a népi technika felgyűjtésével. Nem egyedül állók azzal a felfogással, hogy itt használni kell a filmet is. Ha a táncgyűjtők szükségesnek tartják a filmezést, pedig nemzetközi jelekkel tudják "kottázni" a mozgást, még inkább kell nekünk. Aki nem hiszi, próbálja meg leírni pl. az orsóforgatás módját, úgy, hogy abból bárki megtanulhassa, vagy a kaszáló paraszt mozgását, vagy bármily egyszerű mozzanatot, amit ma még naponta láthatunk, de amit a villamosítás, kereskedelem, gyáripár rövid időn belül eltüntet.

Tudom, hogy minden néprajzos kezébe nem adhatunk filmfelvevőt, egyrészt mert nincs annyi gépünk, másrészt, mert kevesen értenek a kezeléséhez. De össze lehetne hozni egy filmező brigádot, akik a néprajzhoz és a filmezéshez egyaránt értenek. Ez fontos, mert csak azok tudják a felvételtől a lehető legjobbat kihozni. Az ő feladatuk lenne a gyűjtőket tájékoztatni, hogy milyen szempontokra ügyeljenek, és a beérkezett jelentések kiértékelése után a megfelelő helyeken a felvételeket elkészíteni. Ez a tudományos anyag részben dokumentációra is használható lenne és így talán sikerülne más intézmények támogatását is megnyerni. Hasznos lenne a filmgyárral is szorosabbra fűzni a kapcsolatokat, hogy a jövőben elkészülő filmek néprajzi szempontból is hitelesek legyenek. Így nem fordulhat elő, hogy felpántlikázott ünneplőbe bujtatott cséplő parasztokat vetítsenek a moziban, mint ahogy pár éve láttam.

Témában nem szűkölködünk, csak a lehetőségeket kell megkeresni minél előbb. Ha nekikezdhetünk a munkának, pár éven belül olyan filmarchívumot tudnánk összeállítani, ami nemzetközi viszonylatban is jelentős lenne.

Baja.

Sclymos Ede.

Csere a muzeumok között.

Balogh István olyan gondolatot vetett fel a nagyobb vidéki muzeumok és az azok régebbi területén alakult kisebb helyi muzeumok segítése tekintetében, amely komoly megszívlelést igényel nemcsak a muzeológia mai jól értelmezett felfogása következtében, hanem a demokratikus kultúra szempontjából is. A mult centralizációja mindent a főváros felé

irányított intézményekben épenugy, mint a muzeumügy terén a leletanyagban is. Ezért is alakultak meg még a nagyobb vidéki városokban is csak nagyon megkésve a muzeumok. Mikor pedig ezek létrejöttek, ugyanazt az irányt kezdték követni saját körükben és területükön, amelyet a főváros, amely akkor egyáltalában szokásos volt. Ha környékünkön valamely kisebb helyi gyűjtemény próbált szárnyat bontogatni, azt nemcsak nem segítették elő, hanem egyenesen igyekeztek azt az esetek legtöbbszörében elgáncsolni, esetleg még csirájában megfojtani. A mindent magának megkaparintani igyekvő mohóság volt a főelvük. Saját átéléséből több esetet tudnék erre említeni Biharból, Hajduból egyaránt.

E helyzetben egy 20-30 ezer lakosu város is alig mert gondolni arra, hogy történelmi népéleti emlékeit összegyűjtse, kulturáját fejlessze, magasabb színvonalra próbálja emelni. Az alföldi nagyobb városok kulturális elmaradásához járult hozzá ez a magatartás, annak egyik oka volt. Ki mert volna az időben, még a század első negyedében is falumuzeumra gondolni vagy éppen termelőcsoportira? Ennek lett aztán olyan következménye, hogy csak egy helyi példát említek, hogy a híres hajduböszörményi bronzkincset igencsak többen ismerték Londonban, mint a lelet színhelyén.

Ezzel szemben milyen más az a felfogás, s mennyivel eredményesebben szolgálja a kulturát, mely azt vallja, hogy a nagyobb vidéki városok körzetében alakuló helyi, táj, falu stb. muzeumokat istápolni kell, a hónap alá kell nyulni nemcsak a tapasztalat, a több tudás segítségül nyújtásával, hanem a birtokukban levő helyi anyagnak legalább időleges átengedésével és esetleg, ha azt a körülmények lehetővé teszik, visszaadásával. Ez az átengedés természetesen nem lehet feltétlen. Amint az országos muzeumoknál, úgy a vidékieknél is felállíthatók bizonyos követelmények helyi adottságuk szerint is /pl. egyetem stb./, de össze lehet egyeztetni a különböző érdekeket a megfelelő jóakarattal, s ezt a nagy muzeumok annál inkább tehetik, mert van anyaguk bőven, s azok egy részének kezelésükből való kibocsátása nekik komolyabb veszteséget nem okoz. Hiszen az anyag tekintélyes részét nem is tudják kiállítani, s nem lehet vitás, hogy több nevelő, tanító, kultúra-fejlesztő hatása van annak a leletnek egy kis vidéki város muzeumának kiállításán, mint a nagy muzeum raktárában. Csak az iskolák szükségletére gondoljunk e tekintetben, amelyek ma már mégis tekintélyesebb mértékben érdeklődnek, már ahol van reá lehetőség, a régi mult emlékei iránt, mint a multban, amikor az iskolai vaskalaposság alig mert kibujni a tanteremből. Örök emlékként él bennem, mikor mint fiatal tanár megjelentem tanítványaimmal a Bihar megyei és Nagyváradai Történelmi és Régészeti Egylet muzeumában Nagyváradon, hogy tanórám óskopi anyagát ott tanítsam le, dr. Karácsonyi Jánosnak, a kiváló történetírónak, a muzeum elnökének fogadása, aki mikor

elmondtam, hogy mit akarok, összezsáptam a kezét és így szó-
lott: Kocsoda maga uramöcsém, honnan jött maga, hiszen ebben
a városban, ahol annyi iskola van, még nem jutott eszébe egy
tanárnak sem, hogy ide hozza tanórára a növendékeit! Igaz,
hogy engemet is nehezen engedett el az igazgatóm! Ha egyebé-
rt nem volna szükséges, az iskolákért magukért indokolt a kisebb
vidéki múzeumok ilyen istápolása. Még ha időlegesen csak egy-
két hónapra szóló lenne is az anyag átengedése, még akkor is
felbecsülhetetlen nyeresége lenne ebből a kulturának.

A felvetett eszmét minden múzeum meggondolás tárgyá-
vá teheti, mert ez fejlődést, előrehaladást jelent, s egyben
szakítást is a múlt elzárkózó felfogásával szemben, amint dr.
Balogh István is szakított elődei múzeumpolitikájával, kik
nemcsak homlokegyenest ellenkező felfogást vallottak, hanem
még a sajtó útján való támadástól sem riadtak vissza a kisebb
vidéki megmozdulásokkal szemben.

Hajduböszörmény.

H. Fekete Péter.

H. Fekete Péter múzeumvezető kartársunk hozzászólása a Múzeumi
Híradó I. számában megjelent cikkhez bizonyos mértékben kiegé-
szítésre szorul. Most születő és erősödő helyi múzeumaink jog-
gal várnak segítő kezet az országos, vagy nagyobb gyűjtőterü-
lettel rendelkező vidéki múzeumainktól. Sokszor azonban az az
anyag, amelyet kisebb múzeumaink más intézménytől várnak, míg
a város, vagy környék területén ma is fellelhetők, begyűjthetők.
Ilyenkor az egyetlen helyes módszer, hogy születő intézménye-
ink múzeológusai, vagy a kisebb intézmények megbízottjai fel-
kutadják ezt az anyagot, felhívják rá fejlettebb kartársaink
figyelmét s amaguk múzeuma számára megszerzik, ahelyett, hogy
a szomszédos múzeum raktárára támaszkodnának. A múzeumok közöt-
ti csere helyes arányát mindig az anyag fellelhetősége szabja
meg. Kérjük múzeológus kartársaink további hozzászólásait eh-
hez a kérdéshez.

Szerkesztő.

Az anthropológus feladata az ásatásoknál.

A régészeti és embertani kutatások a legszorosabb e-
gyüttműködésben - a múltban élt népek társadalomtörténetét és
természettörténetét igyekeznek kideríteni. E feladatból termé-
szetszerűleg következik, hogy az anthropológus feladata az á-
satásoknál abban fejezhető ki a legtömörebben, hogy a rendel-
kezésre álló minden eszközzel igyekszik megmenteni a csontváz-
leleteket. Az anthropológus feladata, hogy temető ásatásnál
lehetőség szerint maga végezze a csontvázleletek feltárását,
azoknak szükség szerint azonnal történő konzerválását és a le-
letek gondos csomagolását. E szakmunkákon kívül az anthropoló-
gus feladata, hogy régész kartársat tájékoztassa a feltárt
csontvázlelet elhalálzási életkoráról, neméről és az esetleges
kóros elváltozások megfigyeléséről.

Tekintettel arra, hogy igen gyakran a csontvázleletek megtartási állapota igen gyenge, ajánlatos hogy az anthropológus közvetlenül a feltáráskor a legfontosabb embertani mértéket vegye fel. Különösen vonatkozik ez az őskori leletekre.

Végezetül az együttműködésre vonatkozólag meg kell említeni, hogy az ethnogenetikai folyamatok megoldásában a régész igen sok fontos szempontra hívhatja fel az anthropológus figyelmét a helyszínen, amit csak az anyagot átadva az anthropológus sohasem tudhatna meg, ugyanakkor meg kell említeni, hogy e tény fordítva is áll. Az elmúlt évek ásatásai már általános gyakorlattá tették a régészek és anthropológusok együttműködését és ezt a jövőben a még eredményesebb munka érdekében intézményessé kell tenni.

Budapest.

Nemeskéri János.

A kerámia kiállítás tapasztalatai Orosházán.

Az orosházi muzeumban a közelmúltban időszakos kiállítás volt. A kiállítás közönségszervezése figyelemreméltó eredménynyel zárult. A látogatók számának növelése érdekében a következőket tettem:

I. A szakszerű vezetés elmélyítése érdekében még az elmúlt években felkerestem Hódmezővásárhelyen az összes agyagiparosokat s munkájukat tanulmányoztam. Muzeális értékű tárgyaik már nem igen voltak, de szinte kivétel nélkül mind-egyik megajándékozta a muzeumot az újabb kerámia szebb darabjaival. Ezek közül a legszebbeket a kiállításon be is mutattam.

Tanulmányoztam a szakkönyvekben felfedezhető kerámiára, különösen a hódmezővásárhelyi kerámiára vonatkozó anyagot. /Lévéen a kiállított anyag 85-90%-a vásárhelyi./

Vizsgáltam az Országos Magyar Néprajzi Muzeumban a kéthetes muzeológiai gyakorlatra való beosztásom alkalmával a raktárban s a folyosókon elhelyezett kerámiai anyagot, illetve kiállítást.

Begyűjtöttem az utolsó orosházi fazekastól a fazekas mesterség szerszámanyagát.

II. A látogatók számának növelése érdekében.: április hó 15-től pünkösd hétfőjéig bezárólag minden vasárnap d.e. 10-12-ig folytatódó előadást tartok Kiss Lajos által felvett fényképanyagra támaszkodva "Hogyan dolgozik a fazekas" címmel. Ugyanekkor a kiállítás másik termében kérésre Szilasi Pál orosházi fazekas teljesen díjtalanul bemutatja a muzeumba beállított korongon a fazekas legérdekesebb munkáját a korongolást.

Ismételten kapcsolatot kerestem a Járási és Városi Oktatási és Népművelési Osztállyal üzemek, kulturcsoportok s

iskolák mozgósítására a kiállítás, illetve az előadás és kongresszus megtekintésére.

Meghívtam a Viharsarok Népe szerkesztőjét is. Félre-
részlettel adóztam a látottaknak és a legközelebbi csütörtöki szá-
mban hirverő cikket is írt róla.

Eredmény: Különösen az iskolák nagy érdeklődést tanu-
sítanak az előadás és bemutatás iránt. A jobb megszervezés és
elmélyültebb munka eredményeként vasárnaponként 300-400 látog-
atója van a kiállításnak, ami a múzeum kis befogadóképessé-
gét tekintve aránylag nagy számnak mondható. A kiállítás pün-
kösd hétfőjén zárult.

Orosháza.

Nagy Gyula.

A római falfestmények megóvása.

A Sztálin hid építésével Óbuda is megindult a fejlő-
dés útján. Egyes városrészek házai lebontásra kerültek, új u-
tak, terek és hatalmas házak épültek.

Tudjuk, hogy Óbuda alatt fekszik a római település ma-
radványa, amelynek felkutatása, feltérképezése, az emlékéanyag
megmentése az Aquincumi Múzeum dolgozóinak feladata.

Az Aquincumi Múzeum dolgozóinak munkája nemcsak a sze-
bad területek átkutatásával kezdődik, hanem a sürgősség szem-
pontjait is figyelembe véve, a lebontásra kerülő házak alapjai-
nak, vagy pedig az újonnan épülő házak alapjainak és helyeinek
átkutatása is főfeladatunk.

Ilyen sürgős átkutatás adódott elő a Kiscelli u. 10.sz.
alatt is, ahol egy nagy munkás-lakóház építését kezdték meg.
Vállalati kubikus munkások kezdték meg a föld kitermelését, de
szakismeret hiányában a római cserepek nagy részét kitermelték
és onnan kellett az emlékéanyagot sok esetben megmentenünk. I-
lyen gyorsütemű munkánál lényegesen nehezebb egy-egy emlékéanyag
óvatos felszedése, sőt igen nehéz annak restaurálása és konser-
válása.

Igy fordult elő, hogy egy római lakóház padlóján fal-
festmény töredékek kerültek elő, melyek igen érdekes vadászje-
lenetet ábrázoltak, melyek sajnos a gyors munka következtében
apró töredékekben kerültek be a restaurátor műhelybe.

Mi most már teendője a restaurátornak? Tudjuk, hogy a
római falfestmények a III.sz.végéig igen jó tartásuak. A fes-
tékéanyag vízben nem oldódik és élénk színűek. Első teendőnk,
hogy a falfestménytöredéket vízzel óvatosan lemosogatjuk, meg-
tisztítjuk a rárakódott földtől és más szennyeződéstől. Ezek
gondos eltávolítása után összeillesztjük a darabokat. Az il-
lesztésnél óvatosan kell eljárni, mert a habarcsréteg

porózus, a falfestmény szélei is csorbulnak és már az összeillesztés sokkal körülményesebb. Az összeillesztést asztallapon végezzük és fehér krétával jelöljük meg a már összeillesztett darabokat. Ha már minden darabot elhelyeztünk egy vastagabb 6-8 mm-es üveglapra, átforgatjuk a festményt színével az üveglapra. Mikor ezzel készen vagyunk, az üveglapot 30 cm magasra /állványra, dobozra, stb./ állítjuk. Az asztal és az üveglap közé egy nagyobb tükröt helyezünk, melyben a falfestmény képét látjuk. Látjuk, hogy hol van eltolás az összeillesztést illetően, melyet így könnyen megigazíthatunk. Ha esetleg a világítás nem elég megfelelő, villanykörtét is tehetünk az asztallap és az üveglap közé, mely jól megvilágítja a falfestmény színét és az összeillesztés esetleges hibáit és így könnyen megigazíthatjuk.

Hogy az elmozdulást megakadályozzuk, az összeillesztett darabokat gipszcseppekkel megerősítjük, majd megerősítés után vastagabb gipszöntettel egy darabbá erősítjük, hogy a beöntésnél a gipsz öntet fel ne emelje az egyes darabokat. Ezután keretet készítünk, olyan magasat, amilyen magas a habarcs magassága. A keretet helyesen úgy készíthetjük el, hogy az könnyen összerakható és szétszedhető legyen. Az egyik két szembenlevőket csatornával /vájattal/, a másik két szembenlevőket pedig 2-3 mm-es csappal látjuk el. Így ez a csap könnyen beleillik a vájatba. Az így elkészített keretet elhelyezzük a falfestmény köré. Hogy a gipsz beöntésénél ez a keret el ne mozduljon és a léccel alatti beöntött gipsz el ne folyjon, agyagból 8-10 mm-es átmérőjű sodratot készítünk, olyan hosszút mint az egész keret külső kerülete és körös körül ezzel az agyagsodrattal eltömjük az üveg és a léccel közötti hézagot, mely egyúttal megakadályozza a keret elmozdulását és a gipsz elfolyását. Igen fontos, hogy az első gipszöntet ne legyen túl sok, csak annyi, amennyi 2-3 mm vastagságban teljesen elfedi a keret között látszó üveglapot, mert ha mégis több gipszöntetet öntünk, előfordulhat a falfestmény felemelkedése, már csak azért is, mert a falfestmény nem olyan sima, hogy az teljesen ráfeküdjön az üveglapra, hanem hullámos és nagyobb mennyiségű gipsz behatolására feltétlenül felemelkedik.

Addig, míg a másik gipszkeverést elkészítjük, a már beöntött gipsz annyira megköt, hogy a második gipszöntetet bátran ráönthetjük. Ezek után annyit önthetünk, amennyi a habarcsot el nem takarja.

Igy hagyjuk a gipszet teljesen megkötéséig. Eltávolítjuk az agyagot, a keretet pedig apró ütögetéssel könnyen szétszedhetjük. A falfestményt pedig nyugodtan megfordíthatjuk színével felfelé, és hozzáláthatunk a felesleges gipsz eltávolításához, melyet éles gipszfaragó késsel végzünk, óvatosan hogy az eredeti falfestményt meg ne sértsük.

Sokszor hullámos a falfestmény is és így a kifaragás után a gipszöntés is hullámos lesz, sőt a faragás nyomai is látszanak, mely nem valami szép látvány. Tehát, hogy ezt

eltüntessük, meg a fehér, sima gipsz ridegségét is megszüntessük, igen jó megoldásnak találtam, hogy a falfestmények körül a fehér gipszbe egy elhasznált fémfűrés darabkával függőlegesen barázdákat húzok, sűrűn egymás mellé, mely optikai csalódást keltve eltünteti a hullámos felületet és a sima, fehér gipsz ridegségét melegebbé varázsolják.

Teljes kiszáradás után a falfestményt egy nedves ruhával megtisztítjuk, majd vékony mastiksz-lakkal bevonjuk.

Ezzel az eljárással nagyon jól megvédjük a falfestményeket a további pusztulástól és a szemlélőre is kellemes hatást gyakorol.

Budapest, Aquincum.

Bárdy Béla.

Ujabb tapasztalatok a debreceni Déri Múzeum restauráló műhelyéből.

A fémek konzerválása Krefting eljárása szerint történik. A zink lemezből magunk vágunk 1 cm. széles és olyan hosszú zinkszalagot, mint a lemez, és a tárgyat ezzel a szalaggal hézagmentesen becsavarjuk. Ajánlatos becsavarás előtt a tárgy rozsdás részének a felületét 1-2 helyen csi-szolóvászonnal, vagy drótkéfével meglazítani, amivel az elektrolízis folyamatának megindulását gyorsabbá tesszük. Az így előkészített fémtárgyat a további eljáráshoz 5%-os nátronlug fürdőbe tesszük /1 liter vízben 5 dkg. nátronlugot oldunk fel. Itt lényegében egy elektrolízist állítunk elő, ahol a fém a negatív sarkot, a zink pedig a pozitív sarkot képviseli, és a fémrozsdá redukálódik stb./

Ha valamely tárgyat alakja miatt nem tudunk zinkszalaggal körülcsavarni, kereskedésbeli zinkreszelékbe ágyazzuk.

A zinkreszelékes eljáráshoz használt lug-oldat százaléka megegyezik a zinkszalagos eljárással.

A nehezen beszerezhető és drágább zinklemez helyett ugyanolyan eredménnyel használtam a könnyen beszerezhető és olcsóbb alumínium lemezt, amelyet pontosan úgy alkalmaztam, mintha zink lenne /szalagot vágtam belőle stb./ Az alumínium használatának előnye még az is, hogy a szintén nehezen beszerezhető nátronlug oldatból kevesebb töménységű, 0.5-1%-os oldat szükséges, amely az eljárást ugyancsak olcsóbbá teszi. /Egy liter vízben 0.5-1 dkg. nátronlugot oldunk fel./

A zinkreszelék mintájára kereskedésben alumínium reszeléket egy ideig nem tudtunk szerezni. Ezért az apróbb, és az átcsavarásra nem alkalmas tárgyakat 0.5-0.8 mm átmérőjű alumínium drót saját készítésű 1/2 - 1 cm.-es vágdalékába ágyazom be, s a fent leírt alumíniumhoz használt tömény-

ségű lugoldattal öntöm le. /A lemezvágó olló egyik szárát a drótvágáshoz satuba fogjuk, s ezáltal egész drótköteget lehet egyszerre vagdalni./

Ennek előnye még az, ellentétben a zinkreszelékes, vagy zink-aluminiumszalagos eljárással, - kikísérleteztem - hogy az alumínium drót vagdalékok többször is lehet használni. Első, második használat után bő vízben mosom, utána 10%-os sósav, vagy kénsav oldattal mosom, s a savtól újra bő vízben mosom, szárítom.

Ha az alumíniumot ilyen átmosás után használjuk, 2%-os nátronlug oldatot kell alkalmazni, mert az esetleges savmaradvány közömbösítéséhez használódik fel a lug egy része.

Kb. 1 évi használatom leszűrt tapasztalatait fektettem le. Az eredmény pontosan ugyanolyan, mint mikor zinket alkalmazok a fémek kezeléséhez.

Ha ezt az eljárást minden muzeumban bevezetik /közel 50 muzeum anyagát kezelik az országban/, jelentős megtakarítást jelent nemzetgazdasági szempontból.

Debrecen.

Ditróiné Sallay Katalin.

Helyreigazítás.

A Muzeumi Híradó első számában M.J.-nek a tapasztalatcsere rovatban a hajduböszörményi múzeummal kapcsolatosan írott közleményére helyesbitéssel kell élnem. A hajduböszörményi múzeumot alapítása óta én kezelem, s mint ilyen kijelentem, hogy soha sem enyvvel, sem vaslakkal egyetlen tárgyat be nem vontam, annak ellenére sem, hogy azt annakidején a debreceni múzeum régi vezetője írásban ajánlotta nekem. Múzeumunkba néhány vaslakkal bevont tárgy a múlt évben a helybeli Bocskay-Gimnáziumból került, amelynek kezelő tanára a debreceni múzeum előző vezetőjének utasítására vonta be azokat vaslakkal. M.J.-nek tehát a saját portája előtt kellett volna sepregetni, s nem a szomszédban.

Hajduböszörmény.

H. Fekete Péter.

Kötelességszerűen közöljük a fenti helyreigazítást azzal a megjegyzéssel, hogy H. Fekete Péter Kartársunk téved, amikor múzeumának támadását látja az általa kifogásolt cikkben. Az igazság az, hogy a tárgyak valóban helytelenül voltak kezelve, még nagyobb hiba volt a tárgyak kezelés nélkül való kiállítása; azért segítjük éppen egymást, hogy ezeket az évtizedes mulasztásokat sorra felszámoljuk.

Szerkesztő.

Muzeumi fényképező laboratóriumunk működésbe lépése kapcsán a Központ útján bejelentem, hogy a tudományos kutatómunka előmozdítása érdekében hajlandók vagyunk minden muzeológus kartársnak itteni munkája során a keszthelyi Balatoni Múzeumban készült fényképfelvételeit előhívni, lemásolni, illetve 18 x 24-es méretig megnagyítani, ha az illető

1./ a lemez, film és a papiros anyagot természetben hozza magával;

2./ ha a felvételeket maga készíti el /állványt, helyet, háttérrel, fotométert mi is adunk/;

3./ s ha hozzájárul, hogy sikerült felvételeiből 2-2 másolatot készíthetünk saját használatunkra.

Ugyanezzel a feltétellel használhatják laboratóriumunkat személyesen is azok a kartársak, akik a fényképezéshez értenek. Kérem ezt a Keszthelyre készülő kutató muzeológusok tájtára adni.

Keszthely.

Csalog József.

SZEMÉLYI HIREK

A Múzeumi Központban április és május hónap folyamán a következő személyi változások voltak:

Uray Zoltánné főelőadót a Központ szervezési osztályáról az Országos Természettudományi Múzeumhoz helyezték át.

Somogyi Ilona kartársnőt a foto laboratóriumba kinevezték.

Az országos múzeumokban a következő változások történtek:

A Történeti Múzeum vezetését Fülep Ferenc helyettes főigazgató vette át.

Salamon Ágnes kartársnőt a Központ a Budapesti Történeti Múzeumból előbb az Orsz. Történeti Múzeumba osztotta be, majd röviddel utána áthelyezték előadónak a Magyar Tudományos Akadémiához.

Reisler Miklósné kartársnőt az Orsz. Szépművészeti Múzeumból a Természettudományi Múzeumba helyezték át.

Pethő Erzsébetet kinevezték az Orsz. Szépművészeti múzeumba.

Az Orsz. Természettudományi Múzeumhoz a gondnoki ügyek ellátására Jakab András kartársat neveztek ki.

Vidéki múzeumokban a következő változások történtek:

Az egri Dobó István Múzeum vezetésével Soproni Olivér muzeológust bízták meg, ezzel egyidőben a múzeum id. vezetésétől Manga Jánost, a balassagyarmati múzeum vezetőjét felmentették.

A kőszegi Jurisich Miklós Múzeum vezetésével Pesovár Ernő kartársat bízták meg, aki korábban a makói József Attila

Muzeumot vezette. Ezzel egyidőben Visnya Aladár muzeumvezető kartársát érdemeinek elismerése mellett felmentették a kőszegi muzeum vezetésé alól.

Gáborján Alizt segédmuzeológusi munkakörbe beosztották a miskolci Herman Ottó Muzeumba.

HIREK

A fiatal építészek képzése és a MMOK.

A budapesti Műszaki Egyetem és a műemlékvédelem kapcsolatai megjavítását terveztük. Már a múlt évben kidolgozta az építéstörténeti tanszék /dr. Rados Jenő tanár/ fővárosunk műemlékállománya háborus változásait az Akadémia által elfogadott munkaterv szerint. Ezévből megrendezte szép fényképekkel dokumentált kiállítását és tovább folytatja munkáját Fejérmegye területén.

Multév husvétii szünetében a tanszék 20 hallgatója dr. Kardos György tanár vezetésével készített felméréseket Esztergomban, melyet az "Építés Épitészet" c. folyóiratban publikáltak és mely anyag a mi esztergomi topografiai munkánkknak lesz kiegészítése. Ezévből 10 hallgató ugyancsak Kardos vezetésével vállalta több heti munkában a tatai műemlékek - esetleg a fertődi Eszterházy kastély felvételét, melyek a topografiánkhoz nélkülözhetetlenek.

A tanszék tanulókörei látogatást tettek a műemléki csoport helyiségeiben, ahol a magyar középkori építészet egyes problémáit, képeit nézték meg és a műemlékvédelmi be rendezést, könyvtár, lemez, fényképtár tervtárát ismerték meg, valamint gyakorlati munkájukról és hivatali működéséről kaptak tájékoztatást.

A Tudományos Akadémiát is megkerestük a népi építészet emlékei felvételét szolgáló topografiai adatgyűjtés lefektetését célzó előmunkákat - mintegy kísérleti - megindításával. Ezt a munkát is az építéstörténeti tanszék műemléki munkaközössége vállalta a hallgatókkal, az Akadémiától e célra rendelkezésre bocsájtott 5.000.000 forint hitelkeretből.

Műszaki egyetemünk érdeklődése és munkája nyomán várható a jövő műemlékkezelésében az a megértés, amely nélkül értékes állományunk fennmaradása el sem képzelhető.

Érdeklődésükre ezuton kérem régészeinket, hogy aktuális és hozzáférhető ásatásaikat és helyszini eredményeikről közvetlenül értesítsék a tanszékot, mert az ásatások élményszerűségén át szorosabbra fűzhetjük kapcsolatainkat. Ugyanezért kiállításainkról, rendezvényeinkről is küldjünk meghívót.

Budapest.

Gerő László.

A Keletázsiai Művészeti Múzeum INDIA KIÁLLÍTÁS-a bemutatja India több ezer éves kulturáját és művészetét. Plasztikai, festészeti és iparművészeti műtárgyak gazdag gyűjteménye méltóan tolmácsolja a "mesés Indiát". A gyönyörködtetés mellett azonban az ismeretterjesztés szempontja áll előtérben. Egészen új módszerrel vezeti be az érdeklődőt India művészettörténetébe: magyarázó feliratok és nagyméretű fényképek kapcsolják össze a kiállítási anyagot az élettel, pótolva azt, amelyet a múzeum anyaga nem mutat be. Különösen gazdag a plasztikai anyag, amely már az u.n. indusvölgyi kulturától /i.e. 3-1 évezred/ a legújabb időkig minden korszakot képvisel. Gazdag a kiállítás textilanyaga, mely jellemző darabokat mutat be a híres indiai selymek, stb. művészetéből. Külön kaptak helyet a muzulmán uralom alatt készült és a perzsa művészettel befolyásolt korszakok és területek, az u.n. mogul-művészetnek, továbbá India legjellegzetesebb területeinek műtárgyai.

Budapest.

Horváth Tibor.

Közép-Európa legnagyobb zuzmó-gyűjteménye nálunk van.

Amikor a laikus azt a szót hallja: "zuzmó", rendszerint lekiacsinyló mosoly jelenik meg arcán. Ugy véli, hogy valami moszat-szerű, alacsony szervezettségű, mindenféleképpen jelentéktelen és az ember szempontjából lényegtelen növényekről van szó. A lekiacsinyló mosoly keletkezését az egyoldalú és hézagos természettudományos ismeretek magyarázhatják. A baktériumok és gombák jelentőségének elismerését már a laikus természettudományos képzettsége is elősegíti. Mit jelent azonban az ember számára és általában a magasabb szervezettségű növényi és állati élet számára a zuzmók csoportja ?

Azt bizonyára mindenki tudja, hogy a zuzmó-növény a növényi együttélésnek egyik legérdekesebb formája. A szervetlen anyagokból szerves anyagot gyártani képes moszat és a csak kész szerves anyagokból táplálkozó gomba lép szoros életközösségbe. Az így kifejlődött növényi test a növényvilág uttörője, pionírja a legszélsőségesebb termőhelyeken. Ott, ahol más, magasabb szervezettségű növény még nem tud gyökeret eresztetni, a sziklahavasokon, tundrákon és a futóhomokon egyaránt megtelepednek a zuzmók. Rendkívül káros vizigényűek. Gyakran a harmat és köd nedvessége is elegendő számukra és hosszú aszályos szárazsági periódusokat károsodás nélkül viselnek el. A teljesen terméketlen ásványi kőzetet a zuzmó telepektől kiválasztott savak mállasztják. Így a zuzmóknak döntő szerep jut a termőtalajok keletkezésében. A szovjet talajkutató - Viljams - talajfejlődési elméletében többször és részletesen tárgyalja a zuzmók jelentőségét. A termőtalaj gazdag élővilágának uttörői, előkészítői a zuzmók. Viljams talajfejlődési szakaszai között mint kiindulási állapot szerepel a zuzmós tundra, majd később egy másik fejlődési szakaszban a talaj elsápanyodásának jelző-

je a zuzmó-takaró. Ezen kívül a tundrán fontos állati táplálék a zuzmó, az embernek pedig gyógyszerül is szolgál.

Ma már sok ezer zuzmó-faj ismert a Föld legkülönbözőbb tájairól. Közép-Európa legnagyobb zuzmó-gyűjteményét az Országos Természettudományi Múzeum Növénytára őrzi. A több mint százezer példányt kitevő csomagok azonban csak holt anyagot jelentenek, mert a Természettudományi Múzeumnak jelenleg nincs ehhez a gyűjteményhez kinevezett szakembere. Pedig Európának ezen a téren egyik legkiválóbb szakembere Magyarországon működik, sajnos teljesen más munkakörben. A szocializmus egyik alapelve: mindenki a neki megfelelő munkakörben, ott ahol munkája a közösség számára a leghasznosabb! Kívánatos lenne, ha a megfelelő szakembert gyűjteményünk élén láthatnánk.

Budapest.

Zólyomi Bálint.

Új gyűjtemények a Néprajzi Múzeum textilraktárában.

Az elmúlt év folyamán két nagy gyűjteménnyel gyarapodott - a számos kisebb mellett - a textilraktárunk. Az egyik a pécsi Mattyasovszky-Zsolnay féle gyűjtemény, mely igen nagy gonddal összeválogatott 2887 db. pécskörnyéki javarészen sokáé eredetű viselet és himzésdarabból, csipkéből áll. A másik ugyancsak 2495 darabból álló gyűjtemény, a Rákóczi-téri volt Ipariskola anyaga. Ez ellentétben a Mattyasovszky-Zsolnay gyűjteménnyel nem egy vidékről való egységes anyag, hanem az ország, sőt a Balkán különböző népcsoportjaitól begyűjtött, nem mindég válogatva és céltudatosan összeállított gyűjtemény. Utóbbiból - valamint egyéb kisebb gyűjteményekből - vándorbemutatói anyagot kívánunk összeállítani, mely iskoláknak, üzemeknek, stb. szolgálna oktatási eszközként.

Budapest.

Fél Edit.

A szegedi Móra Ferenc Múzeum hírei.

Az 1951. évi munkatervünknek megfelelően, a szegedi népelet festői közül Heller Ödön és Nyilasy Sándor szegedi festőművészek alkotásaiból időszaki kiállítást rendeztünk. Ezt a kiállításunkat f. hó 22-én délután fél 12 órakor Korek Józsefné elvtárs, Szeged város tanácsának oktatási és népművelési osztályvezetője nyitotta meg. A meghívóinkon előre azt hírdettük, hogy Dénes Leó, a vb. elnöke fogja megnyitni, azonban Dénes Leónak Budapestre kellett a Pártközpontba utaznia, s maga helyett Koreknét bizta meg a megtisztelő feladat végrehajtásával.

A megnyitás többszáz főnyi közönség jelenlétében történt. A kupolacsarnok - ahol a tulajdonképpeni kiállításunk

áll - nem volt elegendő az egybegyültek részére, tehát a lépcsőházban és az előcsarnokban helyezkedett el közönségünk.

Bevezetőként Bálint Alajos dr. pár szóval köszöntötte a tanács, valamint a Párt képviselőjét, vendégeket. Utána Korek Józsefné tartotta megnyitóbeszédét. Beszédében megemlékezett a muzeumok népművelő feladatairól és arról, hogy mint vehetik ki részüket a szocialista ember kialakításában. Beszéde után Rajnai Miklós dr. néhány szóval ismertette a kiállítás jelentőségét, valamint azt a törekvést, hogy művészeink öntudat nélkül is mennyire igyekeztek a realizmus követelményeinek eleget tenni.

Ez a kiállításunk már a 10. időszak kiállítás az elmúlt év ősze óta. Ugy tervezzük, hogy a magánosoktól begyűjtött anyagot f.évi május 14-ig tartjuk nyitva.

Szeged.

Bálint Alajos.

Tapasztalatcsere megbeszélés az orosházi muzeumban.

Az orosházi muzeumban f.hó 15-én, vasárnap délelőtt 1/2 8 - 1/2 1-ig megtartottuk a II. tapasztalatcsere megbeszélésünket a Tótkomlói és Pusztaföldvári Falumuzeum vezetőivel. Ezen Tábori György Tótkomlói és Dér István Pusztaföldvári Falumuzeum-vezetők vettek részt.

Mindkét kartárs látható örömmel jött be Orosházára és vett részt a megbeszélésen. A megbeszélésen a következő kérdések kerültek szőnyegre:

1./ A megbeszélés súlypontja a MOK 1950.évi május 19-én kelt ad 6410/1950.sz. "A néprajzi gyűjtésről" szóló iránytmutató rendelete volt. A rendeletet teljes egészében elolvastuk s részleteiben megbeszéltük. Tárgycédulákat mutattam be s a kitöltésére vonatkozó 10 pontból álló szempontokat részletesen megbeszéltük.

2./ Az I. tapasztalatcsere megbeszélés súlyponti anyagát: a leltározást és a leírócédula készítését - felelevenítés céljából - ismét megbeszéltük.

3./ Mindkét kartárs saját munkájával kapcsolatos előre összegyűjtött kérdéseit közösen megvitatottuk és a legjobb megoldást megbeszéltük.

4./ Kartársaimnak bemutattam a MOK 3.214/1951.sz. rendeletét, mely közli, hogy amennyiben a kartársak saját költségükön vállalják az Orsz. Néprajzi Múzeumban a kettő hetes tanulmányi utjukkal kapcsolatos kiadásokat, akkor ők is beoszthatók muzeológiai gyakorlatra. Elszállásolást a kedvezményes ebédet a Néprajzi Múzeum tudna biztosítani. Mindkét kartárs örömmel venne így is részt a muzeológiai gyakorlaton, amint azt én már 175/1951.sz. alatt jelentettem is. Hogy iskolai elfoglaltságuktól függően mikor tudnának a nyári szünetben kettő hetet a muzeológiának szentelni, azt én június 15-ig jelenteni fogom.

5./ A tapasztalatcsere megbeszélés következő pontja az volt, hogy a csoportok vezetését mutattam be a gyakorlatban a kartársaknak. Ugyanis f.hó 15-től minden vasárnap pünkösd hétfőjéig bezárólag a muzeum kerámiai kiállításán d.e.10-12-ig folytatólagos előadásokat tartok a kiállítás egyik termében a hódmezővásárhelyi muzeum Kiss Lajos által készített fényképfelvételeire támaszkodva "Hogyan dolgozik a fazekas?" címmel. Ugyanekkor a kerámiai kiállítás másik helyiségében - kérésre Szilasi Pál orosházi fazekas a korongolást mutatja be a gyakorlatban a muzeumba begyűjtött korongon. Azután az előre beszervezett csoportok helyet cserélnek. Az előadás és a bemutatás igen jól sikerült, sok csoportot s nagy tömeget tudtam mozgósítani. A szervezésnek és a bemutatásnak a kivitelezését, módjait az előadás után megbeszéltük, a tanulságokat levontuk.

Az Orosházi Muzeum és a Tótkomlói s Pusztaföldvári Falumuzeum vezetői között a III. tapasztalatcsere megbeszélést május hó 20-án d.e.1/2 8-tól 11 óráig tartottuk meg. Résztvettek rajta Tábori György tótkomlói, Dér István pusztaföldvári falumuzeumvezetők és Nagy Gyula.

A termékeny beszélgetésnek a súlypontjai a következők voltak:

1./ Fölfrissítettük az első két tapasztalatcsere megbeszélést: a MOK-6410/1950.sz.rendeletét a "Néprajzi gyűjtésről", "A tárgycédulák használatáról" és a leírócédulák helyes kitöltésének szempontjait.

2./ Vizi Imre volt hódmezővásárhely-pusztai gazdálkodó, jelenleg Hajnal u.5.sz.alatti lakosnál néprajzi felderítést, gyűjtést és vásárlást végeztünk.

A néprajzi felderítés: nevezett gazda helyiségeit átvizsgáltuk s a néprajzi tárgyakat számbavettük és vele kapcsolatban a tulajdonossal beszélgettünk és a tervmunkámmal kapcsolatos adalékokat feljegyeztem.

Tárgycédula kitöltése: tervmunkámmal, a takarással, nyomtatással kapcsolatos eszközöket kiválogattuk, megvásároltam az orosházi muzeumrézére és róluk tárgycédulákat töltöttünk ki.

A megvásárolt tárgyakat átvittük a muzeumba.

3./ A muzeumban a tárgycédula, a tárgy, a látottak és a hallottak alapján szakszerűen kitöltöttünk néhány leírócédulát.

4./ Megbeszéléseket folytattunk a két falumuzeum és az orosházi muzeum ügyeivel kapcsolatban.

Elhatároztuk, hogy az eddig is igen gyümölcsöző havonta rendszeresített tapasztalatcsere-megbeszéléseket a jövőben is tovább folytatjuk, de tekintettel az évvégi iskolai munkára és az utána következő iskolai szünidőre, ami-

kor a falumuzeumvezető kartársak különböző iskolai és muzeológiai tanfolyamon, gyakorlaton vesznek részt - a IV. tapasztalatcsere megbeszélést szeptember hónapban tartjuk meg.

Orosháza.

Nagy Gyula.

Iskolamuzeum létesítése Tótkomlóson.

Az általános iskola történelmi szakköre elhatározta, hogy iskolamuzeumot létesít. Ennek az elhatározásnak az alapját az adta meg, hogy Tótkomlóson még sok néprajzi anyag van. Ez év januárjában mégis alakult a gyűjtő brigád, 16 uttörő pajtással. Az osztályokban kihirdettük, hogy minden pajtás hozza el hazulról mindazokat a használati tárgyakat, melyeket szülei már nem használnak, már a padláson vagy a kamrában vannak félretéve, eldobva. A pajtások nagy lendülettel láttak hozzá a gyűjtéshez. Versenyt is indítottunk az osztályok között. Eltört cserépedényért 5-10 pontot adtunk, jóért 10-20 pontot. Egyéb háziesszékért 15-20 pontot adtunk, mezőgazdasági eszközért 20-35, butorért 40-100 pontot adtunk. A gyűjtés szépen haladt; annyira, hogy április végére 420 tárgyat hoztak be, köztük egy Vidacs ekét és butorokat is gyűjtöttek össze a pajtások. A gyűjtés most is jó eredménnyel folyik és reményünk van arra, hogy az év végéig 500 db. tárgyat tudunk a pajtásokkal összegyűjteni. Így községünk néprajzi anyagát megmentjük az elpusztulástól és ugyanakkor betudjuk mutatni falunk dolgozóinak a házkörül használatos termeléseszközök fejlődését.

Komáromi József a jászberényi Jász Múzeum vezetője a szerkesztőnek megküldte a jászberényi Jász Múzeum közleményei című kéziratként megjelenő 2 oldalas kiadványát.

Örömmel üdvözljük ezt a kezdeményezést, amely fontos szerepet tölt be a fejlődő múzeum népszerűsítésében.

Szerkesztő.

KIÁLLITÁSI NAPTÁR.

Országos Természettudományi Múzeum

Budapest, VIII. Baross-u. 13. sz.

Alacsonyabbrendű állatokat bemutató és fejlődéstörténeti kiállítás /Nemzeti Múzeum épületében, Bp., VIII. Múzeum krt. 14-16. sz. /

Magyar ásványtörténeti és földtörténeti kiállítás.
Magyar állattan történeti emlékei.

Afrika kiállítás I-II. terem. /Nemzeti Múzeum épületében, Bp. VIII. Múzeum krt. 14-16. sz. /

Nyitvatartás napja: kedd, csütörtök, szombat és vasárnap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 10-18 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

Országos Magyar Történeti Múzeum.
Budapest, VIII. Múzeum krt. 14-16. sz.

A magyar föld népeinek őstörténete.
Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden nap, vasár-
nap is 10-18 óráig.

Országos Szépművészeti Múzeum.
Budapest, XIV. Hősök tere.

Régi képtár /külföldi rész/
Régi szobortár /külföldi rész/
Egyiptomi kiállítás
Szoborcsarnok
Régi magyar gyűjtemény
Modern külföldi képgyűjtemény.

Nyitvatartás napja: kedd, csütörtök, szombat: Régi képtár
/külföldi rész/, Régi szobortár /külföldi rész/,
Szoborcsarnok, Grafikai kiállítás.

szerda, péntek: Modern külföldi képgyűjtemény, Régi
magyar gyűjtemény, Egyiptomi kiállítás, Szoborcsar-
nok, Grafikai kiállítás.

vasárnap minden kiállítás nyitva.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 10-18 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

Országos Néprajzi Múzeum.
Budapest, Könyves Kálmán krt. 40. sz.

Tiszalgar, egy proletárfalu élete.

Biró Lajos emlékkiállítás.

A Csendes Óceán szigetvilága /Melanézia népei a gyar-
matosítás előtt és ma./

Népi bútorok

Palóckiállítás

Fazekasművészeti kiállítás

Az 1950. év folyamán begyűjtött új anyagok kiállítása.

Nyitvatartás napja: kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat,
vasárnap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 10-18 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

Országos Iparművészeti Múzeum.
Budapest, IX., Üllői-ut 33-37. sz.

Kerámia- és textilkiállítás. Megnyilt máj. 6-án.

Nyitvatartás ideje: kedden 12-20 óráig, csütörtökön és
szombaton 10-18 óráig, vasárnap 9-14 óráig a kerámia
kiállítás.

Szerdán 10-18 óráig, pénteken 12-20 óráig, vasárnap
9-14 óráig a textilkiállítás.

Keletázsiai Múzeum.
Budapest, VI. Sztálin ut 103.

India kiállítás. Megnyilt május második felében.

Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden hétköznap és va-
sárnap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 10-18 óráig, vasárnap 9-14 ó-
ráig.

Iskolamúzeum.

Budapest, XVII. /Rákosliget/

Megnyilt június 15-én.

Fővárosi Képtár.

Budapest, V., Egyetem-u. 6. sz.

Zichy-gyűjtemény kiállítás.

A magyar festőművészet haladó hagyományai.

Nyitvatartás napja: kedd, szerda, csütörtök, szombat, vasárnap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 11-18 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

Fővárosi Képtár Fényes Adolf termében.

Budapest, VII. Rákóczi-ut. 30. sz.

A grafika mesterei. /Nyitva május 5-től május 27-ig.

Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden nap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 11-18 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

A kiállítás termében minden pénteken vetítettképes előadások hazai és külföldi képzőművészetről.

Aquincumi Múzeum.

Budapest, III. Szentendrei-ut. 193.

Állandó régészeti kiállítás.

Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden nap.

Nyitvatartás ideje: 10-16 óráig.

Petőfi és József Attila Múzeum.

Budapest, VI. Bajza-u. 39. sz.

Emlékiállítás.

Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden nap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 16-20 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

Földalatti Múzeum.

Budapest, V., Március 15-tér.

Római régészeti kiállítás.

Nyitvatartás napja: vasárnap és ünnepnap.

Nyitvatartás ideje: 9-14 óráig.

Hadtörténelmi Múzeum.

Budapest, I., Tóth Arpád sétány 40. sz.

Általános katonai kiállítás és szabadságharcos ereklyék.

Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden nap.

Nyitvatartás ideje: hétköznap 8-16 óráig, vasárnap 9-17 óráig.

Mezőgazdasági Múzeum és Madártani Intézet.

Budapest, Városliget, Széchenyi sziget.

Vadgazdálkodási kiállítás.

Nyitvatartás napja: kedd, csütörtök, szombat, vasárnap.

Nyitvatartás ideje: kedd, csütörtök 9-17 óráig, szombat, vasárnap 9-14 óráig.

Vadárvédelmi kiállítás.

Nyitvatartás napja: hétfő kivételével minden nap.

Nyitvatartás ideje: kedd, csütörtök, szerda, péntek 9-17 óráig,
szombat, vasárnap 9-14 óráig.

Iskolák csoportos látogatási ideje: kedd 9-17 óráig.

Művelődéstörténeti Múzeum.

Budapest, I., Halászbástya.

Kőtár.

Nyitvatartás ideje: vasárnap 9-14 óráig.

Előzetes bejelentés esetén csoportos látogatás a hét bármelyik napján.

Baja.

Képzőművészeti kiállítás.

Balassaagyarmat.

Régészeti, néprajzi és várostörténeti kiállítás.
Nógrádmegyei népviseleti kiállítás.

Békéscsaba.

Munkácsy Mihály emlékkiállítás.

Cegléd.

Kossuth Emlékkiállítás.

Debrecen.

Régészeti, néprajzi és várostörténeti kiállítás.

Állandó képzőművészeti kiállítás.

Fejlesztéstörténeti vándorkiállítás /május 27-ig./

Eger.

Vármúzeum.

Eszközfejlődési kiállítás.

Kovács Mihály emlékkiállítás.

Győr.

Magyar Festőművészet Mesterei c. vándorkiállítás.

/június 3-ig./

Régészeti kiállítás.

Hajduböszörmény.

Állandó helytörténeti és néprajzi kiállítás.

Hódmezővásárhely.

Régészeti kiállítás.

Nyitvatartás ideje: hétfő kivételével minden nap 17-19 óráig,
ig, vasárnap 9-12 óráig és 15-19 óráig.

Kaposvár.

Képtár.

Kecskemét.

Gyarmati népek élete és harca a szabadságért.

Keszthely.

Természettudományi, régészeti és néprajzi állandó kiállítás.

Kiskunfélegyháza.

Néprajzi és börtönügyi kiállítás.

Miskolc.

Petőfi kiállítás.

Mosonmagyaróvár.

Székely József festőművész emlékkiállítása.

Nyiregyháza.

Dohánykiállítás.

Nyitvatartás ideje: hétfő kivételével minden nap 11-13 óráig és 15-17 óráig, vasárnap 10-13 óráig.

Orosháza.

Néprajzi és várostörténeti állandó kiállítás.

Pécs.

Régészeti és néprajzi kiállítás.
Természettudományi kiállítás.

Sárospatak.

Az első magyar képzőművészeti kiállítás vázlatai.

Sümeg.

Kisfaludy emlékmúzeum

Sopron.

Régészeti, néprajzi és várostörténeti kiállítás.
Szinháztörténeti gyűjtemény kiállítás.

Szeged.

Képzőművészeti kiállítás
Munkácsy emlékkiállítás
Fejlődéstörténeti állandó kiállítás.

Nyitvatartás ideje: hétfő kivételével minden nap 9-13 óráig, vasárnap 9-14 óráig.

Székesfehérvár.

Régészeti, történeti, természettudományi és néprajzi kiállítás.

Szombathely.

Természettudományi és néprajzi kiállítás.
Római kőtár.
Orvostörténeti kiállítás.

Nyitvatartás ideje: hétfő kivételével minden nap 11-13 óráig, és 16-18 óráig, vasárnap 10-13 óráig.

Szentendre.

Első magyar képzőművészeti kiállítás vázlatai c. kiállítás.

Tiszafüred.

Falumuzeum.

Veszprém.

Földtani, régészeti, néprajzi és várostörténeti kiállítás.

Nyitvatartás ideje: hétfő kivételével minden nap 10-13 óráig és 15-18 óráig, vasárnap is.

KÖNYVISMERTETÉS.

Budapest Régiségei. Régészeti és történeti évkönyv. Szerkeszti Pogány O. Gábor. XV. A Fővárosi Múzeum kiadása. 1950. 600 l. Számos melléklettel.

Banner János: Adalékok Budapest újabb kókorához.

Két újabb kőkori lelet vizsgálatát tartalmazza. Az egyik a tabáni telep gödreiből előkerült leletanyag egy része, melyet Tompa Ferenc a régebbi vonaldiszes kerámia csoportjához sorol. E leleteket a Hódmezővásárhely-kopáncsi Zsoldos-tanyában, Kovács-tanyában stb. talált leletanyaggal való összehasonlítás alapján utóbbival közös eredetűnek tartja a szerző és formális kialakulását tekintve is a Körös-kulturához tartozónak vallja.

A másik lelet, a nagytétényi sír, melyet eddig a zselizi-kulturának nevezett, fiatalabb linear kerámias faciesbe tartozónak gondolta. Ez a megállapítás bizonyos revízióra szorul, ha figyelembe vesszük, hogy a zselizi kultúrát az öt edény közül csak kettő képviseli a sírban, míg a többi három a szerző szerint a bükki, tiszai és bánáti kulturához sorolható be. Ebből a tényből kézenfekvő lenne az a következtetés, hogy a nagytétényi sír bizonyítéka annak, "hogy a Zselizi, bükki, tiszai és a bánáti kultúra emberei legalább is kereskedelmi érintkezésben állottak egymással, tehát egyidejűleg tartották megszállva a Kárpát-medence egymással érintkező területeit."

Amint azonban a tápiószzelei szkita temető sírleletei bizonyítják, különböző kulturákhoz tartozó leletek együttes előkerülése még nem engedi meg a következtetést e kulturák egyidejűsége vagy akár egy régi kultúra továbbérése tekintetében. Eppen ezért a szerző szerint további kutatások anyagára van szükség a nagytétényi sír esetében is, hogy megnyugtató módon lehessen tisztázni az itt talált edények által képviselt kulturák időbeli kapcsolatait.

Radnóti Aladár: Római igaveret a Gellérthegyről.

A Budapesten, a Gellérthegy környékén talált orosz-lánpáros, vagy helyes patkós-keret díszítőelemeit, jellegét és az igaveret rekonstrukcióját világítja meg nagyszámu anaé-lógia bevonásával. Megállapítja a gellérthegyi veret kapcsolatait a nyugati provinciák hasonló darabjaival, s ugyan így áttekinti a Duna alsófolyása mentén talált leletek sorát, főleg a bulgáriai svilengradi kocsilelet oroszlánvereteit, valamint a szófiai Nemzeti Múzeum és a plovdivi múzeum analóg darabjait. Levonva a földrajzi tényezők valamint a díszítő elemek kapcsolatainak tanúságait, rámutat a galliai, pannonai és thrákiai veretek egymásra hatására és új adatokkal bővíti ki a korábbi kutatás eredményeit a veretek galliai eredete, valamint a díszítő motívumok itáliai-hellenisztikus, kelta és thrák kölcsönhatását illetően.

Ezt követően a veretek rendeltetését vizsgálja meg és kísérletet tesz rekonstrukciójukra, használatuk módjának a meghatározásán át. Itt főként a zsámbéki, valamint a bresztovicei, pastuschai, jamboli, neumageni és chinciánói igaveretek szelgáltatják az analógiás anyagot és segítségük lehetővé teszi, hogy a szerző kutatása valóban jelentősen előbbre vigye a temetkezési diszkocsihoz tartozó igák rekonstrukcióját.

Nagy Tibor: A Sárkeszi Mithraeum és az Aquincumi Mithraem- letek.

A székesfehérvártól D-Ny-ra fekvő Sárkeszi község határában talált római-kori leletek régészeti értékelését nyújtja. E leletek egy Mithras szentély maradványai, mely a Sárkeszi közelében kimutatható romanizált benszülött telep határában a II.sz.utolsó évtizedeiben épült. Ezt az időmeghatározást valószínűségig, hogy a Mithraeum területén Hadrianus igen kopott középbronza és egy II.századi firma-mécses került elő. A szentély kultusz inventárjából egyedül a nagy oltárkép maradt fenn, mely az egyik aquincumi kőfaragó műhelyben /legalább is annak stílusában/ készült. A szentély későbbi kijavításával ill. megnagyobbitásával hozható kapcsolatba egy nagy oltár töredékei és Septimius Valentinus optio fogadalmi oltára. A megnagyobbitott szentély egyik fogadalmi tárgya volt a megtalált sok-jelentes márványkorong is, melyet anyaga, az ábrázolásmód elrendezése és kidolgozása a sisciai, hederheimi és kumanovói fogadalmi táblákkal hozza szorosabb kapcsolatba. Ellentétben a nagy oltárképpel, a korong Délkelet-Pannonia, valószínűleg Sirmium egyik kegyszergyártó műhelyében készült.

Gerevich László: Gótikus házak Budán.

A budai Vár területén 1945-47 folyamán végzett kutatások eredményeinek a felhasználásával Buda városa középkori fejlődésének, elsősorban lakóház építkezésének problémáit világítja meg. A később elfalazott középkori épületmaradványok átvizsgálása lehetővé tette a kutatás számára a különböző építkezési korok szétválasztását és módot nyújtott a középkori, különösen a gótikus részletek alaposabb megismeréséhez. A szerző a középkori városalaprajz rekonstruálása után a legapróbb részletek figyelembe vételével vizsgálja meg az utcák egykori hálózatát, majd pedig a jellemző háztípusokat, melyek a középkori város jellegét megadták. A román és főként a gótikus stílus érvényesülésének, a gótikus házak speciális problémájának megvilágításában elsősorban a mai építkezés középkori elemeinek az analizisére támaszkodik, de emellett bőven használja fel az írásos emlékek adatait, nem egyszer eddig nem ismert, vagy félreismert oklevelek tanubizonyosságait. Talán legérdekesebbek és egyben a legfontosabbak azok a megállapítások, melyek a középkori építészet speciálisan magyar, ill. budai háztípusaira vonatkoznak, s melyeknek köszönhető, hogy az eddigi kutatás nagyjából külföldi analógiákra támaszkodó ál-

talánosításai helyett most más konkrét képben látjuk Buda fejlődését a kritikus XIII-XIV. századtól egészen a XV. század végéig. Az adatok nagyobb bősége lehetőséget nyújt a XV. századi építkezés és annak művészi elemeinek kimerítően részletes rajzára, valamint a külföldi művészeti hatások jellegzetesen helyi érvényesülésére is. Nagyon fontos megállapítása a szerzőnek, hogy a budai polgári építészet sajátos egyéni megoldásokat hozott létre, melyek hatása alatt állottak a Kárpát-medence legtávolabbi vidékei is. A budai típusu házalaprajzoknak a széles kapualjak adják a jellegzetességét, az elrendezés tengelyét. Nem a középkori, nyugati nagyvárosok egészen városias lakóházai ezek, hanem megőriztek valamit a vidéki mezőgazdasági jellegből. Legmegfelelőbb kifejezésselélve "udvarházaknak" nevezhetnők őket.

Pataki Vidor: a budai Vár középkori helyrajza.

Az oklevelek és elbeszélő források alapján tesz kísérletet a középkori budavári utcák rekonstrukciójára. Eredményei gyakran feltételezésekre épülnek és az azóta folytatott kutatások már nem egy tekintetben módosították őket. Az a rendkívüli szorgalom és pontos adatgyűjtés, mely e tanulmány bázisát képezi, minden esetre igen értékes és fontos elemét fogja szolgáltatni, nemcsak a jelen, de a jövő kutatásainak is.

Nagy figyelemre tarthatnak számot azok a beszámolók, és kisebb tanulmányok is, melyek a kötet második, nagyobbik felét kitöltik. Ezek részben a fővárosi tudományos intézetek működéséről és kutatási eredményeiről tudósítanak az utolsó években, mint Szilágyi János, Baranyainé Bónis Éva, Patek Erzsébet és Fehér Zsuzsa közleményei, részben egy-egy fontos kutatási eredményről számolnak be, mint Nagy Tibor, Nemeskéri János, Garádi Sándor, Szilágyi János, Járdányi-Paulovits István, Nagy Lajos+, Kerényi András, Csemegi József, Gárdonyi Albert+, Seenger Ervin és Turányi Kornél tanulmányai. A kötet, mely végig gazdag művészi felvételekben és kitűnő tervrajzokban, a magyar régészet utóbbi időben elhunyt nagyérdemű kutatóiról: Nagy Lajosról, Garádi Sándorról, Tompa Ferencről és Gárdonyi Albertől irt nekrológokkal zárul.

Archaeológiai Értesítő Vol 77.1950.2.sz.142 l. + XLI tábla.

A régészet szerepe a szovjet történettudomány fejlődésében.
/A Vjestnik Drevnej Istorii 1946.évi 1.számából Harmatta János fordítása./

A régészet és történettudomány viszonyával foglalkozva áttekintést ad az orosz régészet multjáról, majd azokat az eredményeket méltatja, melyeket a szovjet régészet az utóbbi időben felmutatott. Rámutat a továbbiakban a szovjet régészeti kutatás néhány hiányosságára és megjelöli az utakat, melyeken át e hibák kijavíthatók. /Az össz-szövetségi konferencia 1945-i határozatainak végrehajtása a marxizmus-leninizmus elméletének felhasználása, Sztálin utmutatásainak követése./

Párducz Mihály: Szarmata sírok Tápiószelén.

A tápiószelői szarmata temető két sírjának /az 53. és 55. sírsírok/ leletanyaga alapján adalékokat nyújt a szkíta-szarmata kontinuitás megvilágításához. Megállapíthatónak tekinti a szarmaták jelenlétét az i. u. I-II. sz. fordulóján és rámutatva arra, hogy az 53. sír edénye szkíta jellegű, valószínűnek tartja, hogy a szarmaták, ha a szkíta-kori néppel nem is, de annak hagyatékával feltétlenül találkoztak.

Erdélyi Gizella: Pannoniai római sirtáblák, mithológiai jelenetekkel.

Az emlékek topografiai rendben való felsorolása után magyarázatot nyújt több problematikus sirtábla motivumaira. Annak megállapítása nyomán, hogy a pannoniai sirtáblák a mitológiai jelenetek ábrázolása, itáliai, közelebb észak itáliai hatásra vezetnek vissza, beható figyelmet szentel a Pannoniában különösen kedvelt motivumoknak /mint amilyen a "Farkas az ikrekkel" a füzértartó Amorok stb./ a tartomány keleti határán a dyonisikus körből vett ábrázolások a gyakoriak, melyek mellett a mitológiai tárgy jelenetek a sirtáblákon csak elenyésző számban mutatkoznak. Ezzel szemben feltűnő, gyakoriak a mitológiai ábrázolások, a Duna könyök vidékén sír-épület alkatrészekben és ritkábban szarkofágokon. A III. század óta megfigyelhetők a nyugati, gall hatások, amelyek mellett számolni kell a Keletről, a Balkánon át érkező motivumokra is.

Szilágyi János: az aquincumi /egyszerű/ lakóház-típusok.

Az újabb aquincumi ásatások nyomán vizsgálja a polgárváros építkezéseit. Rámutat az átriumos és pepistyliumos lakóházak ritka előfordulására és foglalkozik a lakóházaknak azaz a típusával, melyet az ásatások sűrűn mutatnak Aquincumban. Ezt a típust az L alakú, fedett folyosó alkalmazása jellemzi, amelyből az egyes helyiségek nyílnak. Ez az építkezés a szerző szerint a katonai építkezésre emlékeztet és ősforrása valószínűleg a folyosós paraszti lakóház /villa rustica/ volt.

Dercsényi Dezső: Adalékok a pécsi domborművek ikonografiájához.

A pécsi székesegyház altemplomába vezető lejáratok oldalfalait díszítő XII. századi domborművek ábrázolásainak a bibliától eltérő sorrendjét igyekszik megmagyarázni. A probléma megoldását abban látja, hogy a dombormű-sorozat a vizkereszti játékok hatása alatt kelt életre, melyeknek tartalmát leegyszerűsített előadásban, mintegy kivonatossan eleveníti meg.

Valkó Arisztid: A solymári vár hadtörténelmi jelentősége, egyes emlékei és ábrázolásai.

Az írott források és az emlékéanyag segítségével rekonstruálja a solymári vár múltjának kiemelkedő korszakait.

Közlemények, anyagsmertetések.

- Nemeskéri János: Az Orsz. Természettudományi Múzeum és a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja felügyelete alá tartozó jelentősebb vidéki múzeum történeti embertani leletei.
- Gábori Miklós : Egy őskori agancs nyílhegytípus.
- Banner János : Kiegészítés az őskori csont nyílhegyekről szóló tanulmányhoz.
- Szilágyi János : Agancs eszköz Aquincumból.
- Banner János : Ismeretlen adat a "harangalaku edények kulturájának" magyarországi elterjedéséhez.
- Patay Pál : A bodrogkereszturi kultúra emlékei a szabolcsmegyei Jósa András Múzeumban.
- Mozsolics Amália : Csörgőedényke Dunapenteléről.
- Mócsy András : Újabb feliratos adat a canabae-k belső szervezetéhez Aquincumban.
- Schausek János : Adatok az ipari technikához Aquincumban. II.
- Járdányi-Paulovits István : A somogyvári u.n.szt. István dombormű jelenetéről.
- Dercsényi Dezső : Megjegyzések Járdányi-Paulovits I. cikkéhez.
- Kádár Zoltán : A somogyvári u.n. Sámson-dombormű képtípusáról.
- Csemegi József : Egy románkori kapuz maradványai.
- Kalmár János : Parittyá-ábrázolásos kályhacsempe a XV. századból.

Ásatási jelentések.

Patay Pál: Ásatás Alpáron. Darnay /Dornyay/ Béla: Badacsony-Köböl-Kuthegy bronzkincseinek leletkörülményei.

Könyvismertetés, kritika.

László Gyula: Honfoglaláskori régészetünk és a magyar nagycsalád.

Szovjetszkája Ethnográfija 1950.4.

Sz.P. Tolsztovszki: I. V. Sztálin munkái a nyelvtudomány kérdéseiről és jelentőségük a szovjet néprajztudomány fejlődése szempontjából. /M. fordításban./

P. I. Kusnyer /Kisev/: A lakosság nemzetiségi összetételének térképezési módszerei. /24-54/ A módszer az etnogeografikus anyag természetétől függ.

a./ Ptolemaioszi módszer /a nép nevének felírása/ alkalmazandó, ha a források szóbeliek s a terület gyengén vizsgált. Ma kisebb törzsi, nemzeti stb. csoportok feltüntetésénél használják.

b./ Az etnikai határok módszere. Bonyolulttá teszi az, hogy az etnikai határvonalak metszik egymást. Ilyen módszerrel készült Reguly A: Északurál etnografiko-geografikus térképe. Pb. 1846., mely a népek lakóhelyein kívül anyagi kulturájukat is feltünteti.

c./ A nyelvi határok módszere csak a nyelvi elterjedés szélső pontjait vizsgálja, ezen belül nem veszi figyelembe a szigeteket és kevert területeket.

d./ A nemzetiségi településterület-/etnikai terület/ módszere. Forrása statisztikai anyag, hiányossága, hogy ha meg kísérli a kevert népeesség ábrázolását, a számarányt nem tudja feltüntetni. Hibája ellenére ez a módszer vált a szovjet kartográfia alapjává. A fordulópon tot Zarubin: A Szamarkandi terület néprajzi térképe/1926/ jelenti, mely nemcsak a kevert területeket, hanem az etnikai folyamat dinamikáját is igyekszik feltüntetni. Szibéria néprajzi térképe /1927/ korrekció céljára sok helyi összeírást, néprajzi és nyelvészeti vizsgálatot is felhasznál. A népeket csoportokba fogja s így viszonylag könnyen ábrázolja a 191 népet. Feltünteteti a be nem népesült és gazdaságilag ki nem használt területeket is, de a kivitelezésben következetlen, s egyforma méretarányokat alkalmaz az erősen megterhelt és szinte tehermentes területeken. Európa külföldi részeinek néprajzi térképe /Népr.Int.1948/ példára, hogy különböző forrásanyag esetén is egységesíthető a bemutatás módja. Középeurópa és a Balkán országai ban az etnikai statisztikát, a Pireneusi félszigeten ennek hiánya miatt a nyelvészeti kutatásokat használja fel. Etnokartogrammok akkor kerülnek alkalmazásra, ha a statisztikák nem teljese k, vagy nem akarják ábrázolni az etnikai összetételt. /USA/. A települési térképek is néprajzi térképekké válnak, ha jelzik a települések etnikai összetételét. Tyerleckij: A Szovjetunió távol-északi részeinek települési térképe alsó kísérlet a szovjet etnoökonómikus térkép megalkotására. Mivel az etnikai terület méreteit nem tünteti fel, az előbbi térképfajtát csak kiegészíti, nem helyettesíti. Mindkét módszer előnye it és hátrányait mutatja Vinnyikov: A Gruz Köztársaság néprajzi térképe.

Je.E.Bertyelsz: Perzsa -dari - tadzsik. /55-66./

Az uralkodó felfogás szerint, melynek kialakulásakor a tadzsik nyelvet még egyáltalán nem ismerték, az ujperzsa nyelv az arab hódítás idején a középperzsából keletkezett. Ezzel szemben az iráni perzsa dialektusok a középperzsa nyelv variánsai, míg a tadzsik dialektusok erősen hasonlítanak az ujperzsához. Bebizonyítható, hogy a dari /pharsi/ nyelvű irodalom, mely kétségkívül az ujperzsa alapja, a mongol hódításig főként EK-en fejlődött, s csak fokozatosan hatolt a mai Irán területére, ahol irodalmi nyelv formájában a szeldzsukok gyökerezítették meg részint kancelláriájuk, részint a horaszáni költők támogatása útján. A mai tadzsik és perzsa nyelv egyaránt a darira megy vissza, mai különbségeiket különböző történelmi sorsuk, nem pedig különböző eredetük magyarázza.

O.Á.Korbe: A kazah kolhozok élete és kulturája. /69-91./

A cikk anyagát főként a hegyes vidéken fekvő "Sztálin" kolhoz és a steppei "Belbaszar" kolhoz adja. E helyeken a földművelés a nomád állattenyésztés mellett csak az 1900-as évektől, orosz és ukrán parasztok megtelepedésével indult fejlődésnek. A kolhozépítés is primitív keretek között, faakkal indult meg, fordulópontot a gépállomás felállítására jelentett. A Belbaszar kolhoz kezén 1948-ban majdnem 20.000 ha. föld volt.

Egy-egy kazah kolhozba általában egy ruu /nemzeti csoport/ tagjai tartoznak. 10-12 éves gyermekek is pontosan ismerik a nemzeti hovatartozásukat, bár ezt lassaként a kolhozhoz tartozás tudata kezdi kiszorítani.

A két kolhoz fejlett földművelése mellett elsősorban állattenyésztő. Az öntözött földeken főként cukorrépat, az öntözetleneken gabonát termelnek. Utóbbiakon messzeségük miatt a földművesbrigádok és családjuk számára szállások és állandó házak, fedett hembárok vannak és nyílt szerű épületek. Az állattenyésztés a külterjes legeltetésre és évszaki legeltetésre épül. Egyes kolhozoknak mellékvállalatai is vannak.

A házak általában kétszobásak, építőanyaguk a vályog-tégla, vagy döngölt agyag, hegyvidéken a fa. Egyes helyeken a szoba nagyobb falát üzbég mintára magasítják. Orosz vagy ukrán hatásra vezethetők vissza az új téglalapra épült házak. A megtelepülés előrehaladtával az átmeneti szétszórt településeket utcásak váltják fel. A ház belső berendezése a jurtáéra megy vissza, s pompája a ház asszonyának ügyességétől függ. A kolhozvezetőség nagy gondot fordít a házak tisztaságára, amit előmozdít az, hogy tél kivételével még a személyes állatállományt is a közös baromudvarokon fejk. A szántást, öntözést az egyéni művelésű földterületeken is társadalmilag végzik, jelentkeznek a társadalmi étkeztetés kezdetei is. A viselet terén a városi típus hódít, a nemzeti sajátságok főként a fejviseletben, az öregek és nők ruházatában maradtak meg.

A társadalmi termelés nagyfokú előrehaladásával szemben tudatuk aránylag lassan alakul át. A nőknek, bár a kolhozok legfőbb munkaerejét adják, s sokszor a családban is vezetnek, idegenek előtt alárendelt helyzetet kell mutatniuk. A meny és após közt sok helyen megmaradtak a tilalmak, burkoltan megvan a kalim és titokban néha a kétnejeség is. A ruu tagjai magukat rokonoknak tekintik s így sajátságos "kolhoz-exogámia" jön létre.

A gyermekek neveit gyakran meritik a szovjet valóságból: Vörös Virág, Győzelem Virága stb. Már korán bekapcsolják őket a kolhoz munkába. A lányokat sokkal kisebb számban tanítatják tovább mint a fiukat. Az iskola a család kulturájára is erősen hat, emellett minden aul-szovjet mellett van olvasóterem. A hajdan a bajok által rendezett versenyeket most a kolhozok közt, május 1-én és egyéb ünnepeken tartják.

G.Á. Peliszov: Puskin "Meséi"-nek folklorisztikai alapjai.
/92-106.1./

A polgári folkloristák Puskind folklóre-szerűen stilizáló nemesi "népies"-nek tartották, meséit irodalmi és nyugateurópai forrásokból származtatták. Ezzel szemben sok adatunk van arra, hogy felhasználta és maga is jegyezte le az orosz meséket. A "Mese Szaltán cárról", "A halott cárkisasszony" a legelterjedtebb orosz mesék közé tartoznak. Puskin, mint az orosz népmesék, a cárt ironikusan ábrázolja, érezteti az osztályellentétet, kigunyolja a pópák hibáit, érezteti az uralkodóosztályokkal szemben a nép felsőbbiségét. Bőven felhasználja az orosz népköltészeti stílust, s ezt ahhoz közelálló irodalmi módszerekkel gazdagítja.

I.I. Lebegyeva-N.P. Milonov: A Rjazanyi terület települési típusai. /107-132/

A kutatók a településformákat a szocialista átalakulást és a XIX. századi községrendezést megelőző XVIII-XIX. sz.-i állapotokban, a társadalmi és gazdasági viszonyokkal, valamint a földrajzi környezettel összefüggésben vizsgálják s klasszifikációjukat csupán munkaklasszifikációnak tekintik. A vizsgálat szempontjainak változtatásával ugyanazon település más-más csoportba tartozhat. A terület települési formái szempontból a./ halmaz /fészkes/, b./ kör- és c./ sortelepülések, melyek társadalmi előzményeik szerint lehetnek: a./ földesuri udvarház és parasztházak csoportja, egyudvaros települések, koronaparaszttok települései, b./ tó- vagy művelt föld, templom, boltok, műhelyek körüli települések, c./ a földesurak számának megfelelő véggel rendelkező véges települések. A felszín sajátosságai szerint dűna-terasz és síksági települések, a lakóház és egyéb épületek viszonyát tekintve a középnagyorosz és délnagyorosz típusok fordulnak elő. Egyes típusok a régészeti anyagban is megfoghatók. A településforma kialakulására döntőleg hatnak a szociális-gazdasági viszonyok, kevésbé hat a földrajzi környezet. E viszonyok megváltozásával a településforma is megváltozik. A kör-alaprajz, a baromudvarok és szérük egy helyre telepítése a patriarchális családból kinőtt régi orosz faluközösség, a földesuri udvarok a feudalizmus maradványai, a kereskedők, polgárok betelepülése a feudalizmus bomlását jelzi. A településforma a régészeti és nyelvi adatokkal együtt az etnogenezis kutatás értékes forrásanyaga s a néprajzi határ megvonását is elősegítheti.

A Lwóvi terület kolhoz munkásainak kulturája és élete. /133-149/
/m. fordításban./

I. Sz. Gurvics: A Jakut Autonóm Köztársaság Ény. részén élő lakosság etnikai hovatartozásának kérdése. /150-168/.

A forradalom után megindult az északi népek szélesebb etnikai egységekbe való tömörülése. Az új képződményeket azonban sokszor nem veszik figyelembe. A kérdéses terület lakosságát még az 1926-27. évi szovjet összeírás és a néprajzi térképek is venkinek tüntetik fel. A XVII. sz. elején az Olenyek és Anabara medencéjében tunguz törzsek laktak. A század utolsó évtizedeiben megjelennek a jakutok, akiket a vidék szarvasgazdagsága vonzott ide. A lakosság harmadik elemét az orosz iparosság képezi.

A XVIII. században a jakutok tulsulyra jutnak, elsajátítják a tunguzok vadász-halász életmódját. A XIX. század második felére e három elemből sajátos északi szarvastartó jakut csoport alakul ki, mely magát a szarvasmarhatartó jakutokkal szemben tunguznak nevezi. Bár nyelvük teljesen jakut volt és etnikai egységük tudatukban is kifejezésre jutott, nemzetté alakulásuk nem fejeződhetett be, mert nem volt meg ennek legfontosabb előfeltétele, a gazdasági élet közössége. Ez csupán a szocializmusban valósult meg. Ma alapvető termelési águk a sok sajátos vonást mutató szarvastartás, mely a vadászattal együtt sok evenki kifejezést tartott fenn. Háromelemű eredetük anyagi és szellemi kulturájukban is kifejezésre jut. A szocializmus győzelmével megindult az egyes jakut csoportok által kialakított kulturális örökség kicserélődése.

B. O. Dolgin: Az Olenyek és a Felső-Amabara lakosságának kérdé-
séhez. /169-173/

E néprajzilag és nyelviileg teljesen egynemű jakutlakosságot a cári adminisztráció az egyik közigazgatási körzetben jakutnak, a másikban evenkinek vette. Ezzel szemben az itt lakó jakutok a többi jakuttól csak gazdálkodásban és életmódban különböznek, az evenki nemzeti körzet lakói sem különböztetik meg őket saját körzetük jakutjaitól. Az előbbiektől nemzetségeik is erősen eltérnek. Megoldatlan csak az olenyeki körzet déli részén lakó uguljatok és szologonok kérdése marad, akiknek etnikai hovatartozását helyszíni tanulmányozással kell eldönteni.

N. A. Butyinov: A gyarmatosítók iskolapolitikája Ausztráliában és Oceániában. /174-180/

Az iskolák, melyek egyedüli célja a szükséges munkaerő biztosítása, általában missziók kezében vannak. Ezekben a bennszülött élet teljes megvetésére tanítanak. A három fő iskolafajtán, az elemi-falusi és középiskolákon kívül nagyon kevés helyen van technikai, misszionárius vagy pedagógus iskola. A falusi iskolákból nincs továbbjutás, a technikai iskolák pedig munkaerőt kizsákmányoló műhelyek. A fehérek ellenségesen nézik a művelt bennszülötteket és felsőbb iskolá-

zásukat minden eszközzel akadályozzák. Az anti-imperialista mozgalom forrását az iskolában látják, ezért, hogy rossz európaiak helyett jó bennszülötteket neveljenek, angol nyelv, számolás biblia helyett a bennszülött élet reális értékeit /rokonság, totemizmus, ritusok, mitológia/ akarják tanítani. E mesterségesen előidézett elmaradottságban élő népek a gyarmatosítók ellenére szerzik meg a kulturát.

B. Je. Guszev: Dobroljubov és a folklórisztika problémái. /181-193./

A külföldi iskolákat utánzó orosz nemesi és polgári folklórisztikával szemben az orosz nemzeti iskolát a forradalmi demokrata irány jelenti, mely Ragyiscsev, Puskin és a dekabristák, Bjelinszkij, Herzen vonalán tetőpontját Csernyisevszkijben és Dobroljubovban éri el. Ez a folklórt a paraszti ideológia megnyilvánulásának tekinti, mely a történetileg konkrét valóságot, saját korát tükrözi. Az író népességét nem a formák ismerete, hanem a nép életérdekeinek tükrözése jelenti. A népköltészetben belül ellentmondás van: az uralkodó osztályok főként az egyházon keresztül idegenszerű nézeteket visznek be a népköltészetbe. Az egyházi ideológia népellenes, hozzákapcsolódnak a konzervatív elemek. Ezek kiküszöbölésére előbb a külső körülményeket: a jobbágyságot, az uralkodó osztályok és az egyház befolyását kell kiküszöbölni. Az orosz népköltészet sajátossága a nép érdekeihez való erősebb ragaszkodás s nagyobb ellenállás az ellenséges hatásokkal szemben. A publikáció nem öncél, hanem eszköz a nép életének, világnézetének megismerésére, ezért legyen tudományos színvonalú s a "filológikus" módszerrel szemben az "etnográfikus" módszert, a folklórenak az élő valósággal, a történelemmel, a népi élettel kapcsolatos tanulmányozását tartsa feladatának.

V. I. Litkin - Sz. A. Popov: A jazvai komik. /194-200/

Ma a jazvai komik nyelviileg négy csoportra oszlanak: a./ kizárólag oroszul beszélők, b./ kétnyelvű oroszok, c./ kétnyelvű komik, d./ komi családi nyelvű, de többségükben oroszul tudó komik. E régóta tartó nyelvváltási folyamatban az erdei iparnak és az óhitnek volt nagy szerepe. A XIX. század második felében tért át a komik egy része az orosz nyelvre, ugyanakkor sajátította el ezt más részük második nyelvként. A hatás a nagyszámu kölcsönszóban, egyes alaktani kateóriák átvételében, az oroszos névhasználatban stb. jut kifejezésre. E dialektáknak van a./ egy közös, b./ egy komi-permják, c./ egy komi-zürjén rétege. A többszázados közigazgatási és földrajzi elszigeteltség következtében e nyelvjárás a permitől és zürjéntől eltérő utakon fejlődött s megőrizte archaikus hangrendszerét.

Kritika és bibliografia. /200-226./

T A R T A L O M

Végvári Lajos: Szovjet muzeumok szervezete és profilozása 1-7 old.

KIÁLLÍTÁSOK

Bodrogi Tibor: Biró Lajos emlékkiállítás az Orsz. Néprajzi Múzeumban	7-8	"
Bodrogi Tibor: A Csendes Óceán szigetvilága	8-9	"
Az Orsz. Iparművészeti Múzeum kerámia kiállítása	9-11	"
Az Orsz. Iparművészeti Múzeum textil-technika kiáll.	11-12	"
Gaál Károly : A Kiskun Múzeum állandó kiállítása	13-16	"
Manga János : A Palóc Múzeum viseleti kiállítása	16-20	"
Entz Géza : A Kisfaludy Emlékmúzeum kiállítása Sümegen	20-22	"
Bényi László : Zichy Mihály Emlékmúzeum Zalán	22-23	"
Vargha László: Petőfi Miskolcon c. kiállítás a miskolci Herman Ottó Múzeumban	23.	"
Csatkai Endre: A soproni Liszt Ferenc Múzeum 21. különkiállítása: Új szerzemények az 1950-es néprajzi gyűjtőutakról	24-25	"
Nyárády Mihály: A nyíregyházi Jósza András Múzeum dohánykiállítása	25-26	"
Csatkai Endre: A soproni Liszt Ferenc Muz. 22. különkiállítása: A soproni színjátszás hat évszázados múltja	26-27	"

DOLGOZÓK ÉS A MUZEUM

Gerő László : Műemlékvédelem társadalmi munkában	27-29	"
A Magasépítési Tudományos Egyesület műemléki aktivája által kiküldött tájékoztató	29-34	"
Galyasi Miklós: Küzdjünk múzeumaink elszigetelődése ellen	34-36	"
Csalog József: Biológiai kör a Balatoni Múzeumban	36-37	"
Csilléry Klára: Közönségszolgálat az Orsz. Néprajzi Múzeumban	37-38	"
Orosz Rózsi : Gyermekrajzok a múzeumi élményekről	39.	"

GYŪJTÉSEK-ÁSATÁSOK

Kardos László: Tiszaigar: egy agrárproletárfalu a szocializmus küszöbén	39-42	"
Gerő László : Városok műemléki és városképi vizsgálata v.	42-45	"
Meznerics Ilona: Palaeontológia szerepe a bányakutatásban	45.	"
Galyasi Miklós: Pusztuló és születő néprajz	46-47	"

MUZEUMI BELSŐ MUNKA

Radnóti Aladár: Régészeti kiszállási jelentés	47-52	"
Ferenczy Endre: A múzeumi könyvtárak kérdéséhez	52-54	"

TAPASZTALATCSERE - TECHNIKAI UJÍTÁSOK:

Solyósz Ede: Ujítások a néprajzi gyűjtésnél	54-55	old.
H. Fekete Péter: Csere a muzeumok között	55-57	"
Nemeskéri János: Az anthropológus feladata az á- satásoknál	57-58	"
Nagy Gyula :Kerámia kiállítás tapasztalatai Oros- házán	58-59	"
Bárdy Béla :A római falfestmények megóvása	59-60	"
B. Sallay K. :Ujabb tapasztalatok a debreceni Déri Múzeum restauráló műhelyéből	61-62	"
H. Fekete Péter:Helyreigazítás	62.	"
Csalog József:A Balatoni Múzeum fényképező labo- ratóriuma	62-63	"
<u>§ZEMÉLYI HIREK:</u>	63-64	"

HIREK:

Gerő László: Fiatal építészek képzése és a MMOK.	64.	"
Horváth Tibor: Keletázsiai Múzeum India kiállítása	65.	"
Zólyomi Bálint: Középeurópa legnagyobb zuzmógyűj- teménye nálunk van	65-66	"
Fél Edit :Uj gyűjtemények a Néprajzi Múzeum textil-raktárában	66.	"
Bálint Alajos :A Szegedi Móra Ferenc Muz.hirei.	66-67	"
Nagy Gyula :Tapasztalatcsere megbeszélés az O- rosházi muzeumban	67-68	"
Iskolamúzeum létesítése Tótkomlóson	69.	"
<u>KIÁLLÍTÁSI NAPTÁR</u>	69-73	"
<u>KÖNYVISMERTETÉS</u>	74-83	"

